

România literară

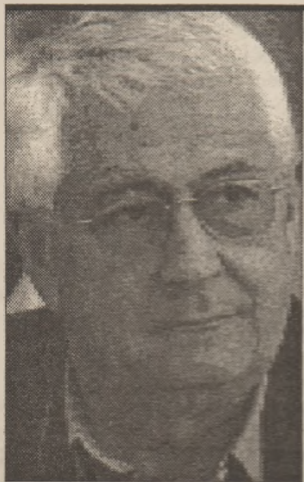
Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editată de Fundația
România literară
cu sprijinul Fundației
Anonimul

12 - 18 noiembrie 2003
(Anul XXXVI)

45

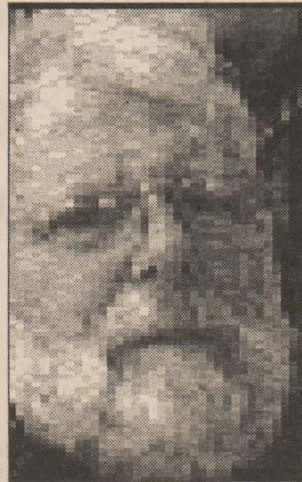
literatură

Poezii
de
MATEI CĂLINESCU

pag. 8

arte

Eugenia Vodă:
*Gala
filmului
românesc*

pag. 23

literatură

G. Ardeleanu:

*În jurul
unui
"denunț"*

pag. 5

N. Steinhardt, cel denunțat

scrisori către
editorialist

Stimate d-le Manolescu,

Nu-mi stă în fire să deschid polemici, mai ales cu „voci din public”, printre care mă număr și eu. Totuși, cred că referitor la corespondența d-lui Gregorian din *R.l.* nr. 41/15 oct./ *Voci din public* ar fi ceva de spus, dată fiind gravitatea problemei. Trimit de aceea niște observații, grupate în anexă, cu titlul „Integrarea și religia”. Mă gândesc că, dacă ați acceptat spre publicare un material „liber-cugetător” poate veți publica și o replică.

Ștefan Gavat

(continuare în pag. 30)

MONICA LOVINESCU la aniversare

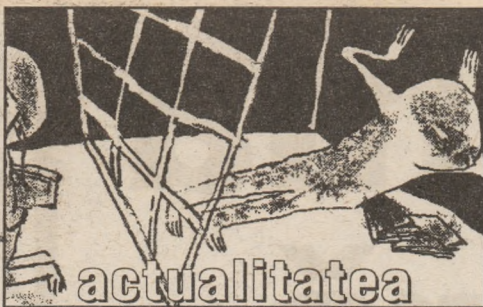
AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ:
fragmente de jurnal (vol. 3)

COMENTARIU:
Gabriel Liiceanu, Gheorghe
Grigurcu, Al. Niculescu, Ioana
Pârvulescu, Gabriela Omăt

FOTOGRAFII INEDITE

pag. 13 - 20

contrafort

de Mircea Mihăieș

România: *andrisant necunoscut*

SI DE ACEASTĂ dată, țărani au salvat România". Cuvintele aparțin președintelui ales, re-ales și re-ales al unei țări aflate în tranziție. Au salvat țara de la ce? O fi fost război? O fi fost potop ori secetă? Cutremur? Revoluție? Da' de unde, badie! A fost o kermesă de partid, instrumentată cum scrie la carte: cu tombole, mititei, premii, șantaje, Iorgovan, urne mobile și focul veșnic viu al apocalipsei, întreținut prin gurile multicrome ale televiziunilor. Și a mai fost Mischie, acest triumf incontestabil al modelului „homo novus scornices-tiensis”, împins în prim-plan de fierbințeala evenimentelor istorice și de lipsa de haz a unei populații incapabilă să-și ducă până la capăt protestul.

Pentru că despre protest a fost vorba. Dacă aceiași români care în 1990 se călcau în picioare pentru a supralicita votul pentru Iliescu au ajuns să retrăiască scena luatului cu arcanul la armată din „Amintirile” lui Creangă, ceva-ceva s-a întâmplat în țara asta. Și nu cred că spre paguba democrației și-a bunăstării din România. Votul nocturn pro-constituție ar putea să fie ultimul dar făcut de-o populație ambetată de amor pentru Iliescu. De ce? Pentru că nici de data aceaste efectele nu vor fi cele așteptate. În practică, noua Constituție nici nu i-a făcut pe români mai fericiți, nici nu le-a umplut buzunarul, iar după ce s-au risipit aburii beției de la referendumul-iarमारoc, au constatat că sunt la fel de triști, de singuri și de batjocoriți.

Că șmecheriile propagandei prin televiziuni nu mai țin, s-a văzut la Roman, unde boborul constituțional le-a arătat cameramanilor popoul amărăștean, un semn că nu se mai recunosc în realitatea pe dos ventilată prin tuburile catodice. La nici câteva zile, schizofrenia socială din România și-a arătat chipul hi-

dos: pe de-o parte, s-a votat pentru Europa, pe de alta, s-a scandat împotriva străinilor care-au adus țara la faliment.

Sigur că între investitorii străini s-au aflat și destui țepari. Adică inși care știau precis cum să acționeze. Filozofia lor e cât se poate de simplă: dezmembrarea și apoi vinderea bucată cu bucată a mamușilor industriali. Numai că acești țepari n-au pogorât din farfuriile zburătoare, n-au dat cu spray paralizant și nu i-au orbit pe directorii de fabrici. Ei au fost aduși, în chip de salvatori, de guvernanți, li s-a pus bomfaierul și gaterul în mâini, și apoi lăsați să prăpădească și bruma de secții unde mai pâlpaia o viață economică sănătoasă.

DAR PESEDEII nu vor înțelege, nici acum, în ceasul al treisprezecelea, cât de mare e dezastrul făurit de ei și cinicele lor slugi. Prea ocupați să ștergă urmele banditismelor comise la drumul mare, n-au cum să repare enormele tragedii iscate de cruzimea și lăcomia echipelor morții cu carnet de partid. Constituția a trecut cum a trecut, și e penibil că o opoziție cu pretenții la câștigarea viitoarelor alegeri a înghițit cu nonșalanță hapul. Poate urnele mobile au făcut minuni, poate Daciile scoase la mezat și mititeii sfărâind i-au scos din bârlog pe români. Miile de neregularități semnalate de organisme ale

societății civile arată, însă, altceva: că s-a umblat în draci la liste, ca s-a bifat în prostie în dreptul morților și-al disparuților.

Că PSD-ul e încântat să domnească peste o Românie virtuală, alcătuită doar din decedați și „necunoscuți la adresă”, era cumva de anticipat: nu e, oare, Parcul Dracula, cea mai răsunătoare „ctitorie” a duoului Năstase-Iliescu? Nu e țara-cimitir cea mai palpabilă dintre realitățile ivite din paisprezece ani de călărire a românilor de către strigoii comunismului? Există blesteme de care nu poți scăpa, oricât ustoroi ai pune la canatul ușilor, și oricâte slujbe de salvare a sufletului ar ține Teoctist. Faptul că Iliescu a continuat să-și exhibe zâmbetul chiar după ce americanii i-au plantat sub nas steagul Rusiei e răzburarea ironică a unui destin tembel. Adică tot o poveste cu „andrisantul necunoscut”. Oricât de pro-american aș fi (și sunt), n-aș fi ezitat să le arăt băieților de la Casa Albă obrazul. Dar nu, președintele a continuat să zâmbească.

Acest mărunț incident diplomatic ar fi trebuit să-l pună pe Iliescu pe gânduri. Am intrat în cărțile americane pentru că reprezentăm un pion pe masa lor de șah, și nu pentru valoarea noastră intrinsecă. Istoria ar fi trebuit să-l învețe și altceva decât „cursul scurt” al lui Stalin: și anume, că nu poți miza la nesfârșit pe baftă și concursuri de împrejurări. Dacă nu reprezintă

nimic, fii sigur că în scurtă vreme vei fi retrimis acolo unde ți-e locul. Adică în neant.

Războiul nemilos al pesedilor contra României a marcat puncte importante în această direcție. Nu e nevoie să vină străinătatea pentru a ne spune unde ne plasăm, pentru că am învățat să ne așezăm cuminiți la coada listei — dacă nu chiar mult în spatele ultimului concurent. Viteza revenirii unor boli care în străinătate sunt cvasi-dispărute, de la sifilis la gonoree, de la hepatite la afecțiuni pulmonare, indică realul nivel de civilizație de la noi. Pentru că promiscuitatea sexuală e reflexiv imediat, devastator și tragic, al promiscuității social-politice. Când oamenii nu mai dau doi bani pe propria lor viață, când muncitori și țărani (care „au salvat”, nu-i așa, încă o dată patria) înțeleg să-și comunice gândurile exhibându-și posteriorul, înseamnă c-am luat-o razna de tot.

Marea problemă a năstăsițiilor nu e, însă, poporul. Și-au dat și ei seama că vehemente campanii de la televizor, plus gudurarea populistă, sunt arme imbatibile în procesul dresurii politice început chiar din primele zile de după executarea lui Ceaușescu. Problema sunt cadrele. Nu că n-ar exista suficienți miologi și destule gioarșe dispuse să se pună la dispoziția partidului. Ei trebuie să dețină un anumit *savoir-faire*, o rafinată știință a datului cu pumnul în masă,

a alternării șantajului cu promisiune, așa cum doar adevărații oameni de aparat știu s-o facă. Drept dovadă, Năstase nu s-a putut dispensa de Miki Șpagă în recenta deplasare la Internaționala Socialistă din Brazilia, iar rezultatele s-au văzut: de-acum, năstăsiții s-au alăturat colegilor de pe întregul mapamond specializați în „redistribuirea echitabilă” a profitului realizat de nesocialiștii care muncesc după regulile capitalismului, și nu după fandaciunile unor profitori hrăniți cu băgăuilele lui Karl și cu delirurile teoretice ale lui Friedrich.

În aceeași logică, la masa tratativelor cu studenții a fost trimisă ex-ministra educației, femeie de-o enormă rezistență pe scaun și briliantă meseriașă la împleticirea minților tinere. Experiența dobândită pe vremea scandalului manualelor alternative (ă propos, de ce nu se mai vorbește nimic despre această uriașă operațiune menită să umple pușculița partidului!?) a folosit și acum. Un dribling scurt, un tras cu ochiul, promisiunea că „partidul” va avea grijă de liderii studenților, cu condiția să fie și ei înțelegători cu partidul, au pus capăt singurei mișcări mai de Doamne-ajută a tinerilor studioși români.

Vestea proastă pentru pesedei e că soluțiile ivite din mințile lor de complotiști au suflul scurt. N-a trecut nici un semestru de la „pacificarea” uzinelor Roman, și oamenii au ieșit din nou în stradă. Problemele sunt aceleași, muncitorii la fel. Singurul element nou sunt dosurile muncitorești, expuse înaltelor priviri de partid și de stat. Oricum, la câte șuturi au primit românii în partea în fine vizibilă a corpului, trebuia să vedem și secțiunea nefardată a realității!

Mă gândesc, însă, cu groază la părțile anatomice pe care le vor exhiba studenții când, în loc de burse și camere la cămine, vor contempla fotografiile cu palid-zâmbitoare buze ale Abramuricii. ■

România literară

Director: Nicolae Manolescu

Revistă editată
cu sprijinul
Fundației
ANONIMUL

Redacția:
GABRIEL DIMISIANU - director adjunct,
ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef,
MIHAI PASCU - secretar general de redacție.
ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.

Redactori asociați: IOANA PĂRVULESCU,
CRISTIAN TEODORESCU, EUGENIA VODĂ.
Corectură: CONSTANȚA BUZEA (pag. 2, 8, 20, 25, 26, 27,
28, 29, 30), SIMONA GALAȚCHI (pag. 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11,
24), ECATERINA IONESCU (pag. 3, 12, 13, 14, 15, 16, 17),
NINA PRUTEANU (1, 18, 19, 21, 22, 23, 31, 32).

Grafică: MIHAELA ȘCHIOPU.

Tema numărului: *Închis*

Tehnoredactare computerizată: VLAD TRACIUC, IONELA STANCIU, MARIUS BODA.

Introducere texte: ECATERINA RĂDOI.

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, SV13759804450.

Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, SV11989444450 (USD) și SV11920914450 (EUR). Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu, Gheorghe Vlădan (difuzare, tel. 212.79.81). Secretariat: Sofia Vlădan.

Corespondenți din străinătate: Rodica Binder (Germania), Andreea Deciu (SUA), Gabriela Melinescu (Suedia), Libuše Valentová (Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor, Banca Română pentru Dezvoltare.

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

În competiție cu dublul meu

Ă TE POMENEȘTI nitam-nisam cu un individ leit semănându-ți și care, adresându-ți cu vântul, dă sunet acelorăși întorsături de frază ce esențial te diferențiază de ceilalți muritori, poate fi o încercare dintre cele mai stresante ale unei vieți – și poate chiar momentul când aceasta ia brusc sfârșit – ca o ofrandă adusă prea neașteptatei împrejurări.

În literatură, Dostoievski s-a ocupat de asemenea cazuri, iar la distanță de oceane, Edgar Allan Poe, urmați de cohorte de prozatori vâslind în reci sudori către golfurile postmodernismului. Spaima unei asemenea întâlniri, mai nedorită decât vizita fiscalului sau denunțul celui care știa sursa norocului de pe urma căruia te-ai făcut cu un automobil de opt sute de milioane de lei, garajul și vila aferentă, este fără de seamă, lasă urme fie și celui mai placid dintre semeni.

Mai convenabil este să accepți că fiecare producător de umbră de pe curba suprafață a albastrei noastre planete posedă un alt personaj corespunzându-i, cu identice trăsături – grupă de sânge, greutate, înălțime, mustață – dar viind la acel pol opus al pământului unde lucrurile se văd pe dos. De acolo, de nespuse departe, nici un risc de a te ciocni cu dublul tău când îți e lumea mai dragă, tușindu-ți în ureche, în troliebuz, spre a-ți transmite gripa lui exotică. Eu unul am avut în familie o mătușă, de o extraordinară sensibilitate și nu prea fericită în viață și care, pășind în salonul cu grele draperii de catifea s-a văzut pe sine, în picioare, drept, zicându-și: „Ce e cu tine, sărmană Paula?”

Cu asemenea zestre în familie, eram încredințat că, încrucisându-mă cu dublul meu, la loc deschis, nici n-aș clipi. Cel mult, m-aș uita să văd dacă are și umbră, ca nu cumva, sub înfățișarea dublului meu să se prezinte cineva cu care nu este recomandabil să porți discuții, necum profitabil să închei contracte – pe termen nedefinit. E drept că nici nu-mi bateam capul!

Parcă a fost ieri, mă îndreptam, pe frunze veștede cu sfârșit molcom călcând, spre școala generală unde sălășluiește centrul de votare, familiar mie, o dată ce, la dejiste alegeri, depuneam în urna de acolo votul meu patriotic, laolaltă cu 99 % dintre conaționali, iar mai pe urmă, în ceaștă epocă, de 99,99 %, dăuri civice. Apoi, nu-mi a-mintesc, însă este probabil să fi votat și la acele înălțătoare alegeri când 100 la sută dintre românași – de maghiari nu mai vorbesc – s-au pronunțat pentru.

Încă nu ploua, pe lângă mine Anastasia duios trecea, apoi, ca trași de mecanice pluguri, niște

pensionari mistuiți de beteșuguri – centrul de votare mă aștepta cu poarta mare, decizia mea de a vota noua Constituție era irevocabilă, iremisibilă, introspectivă, nenegociabilă, profund responsabilă – ce zic, absolută – rod al unei prelungite meditații – și doar cu o jumătate de veac în urmă promovasem cu media maximă examenul de drept constituțional – *parole d'honneur!*

Înaintam calm, destins, luminos, ideea de a fi părtaș la istorica promulgare, într-o Românie gata-gata să treacă pragul U. E., la ceas de duminicală înserare, mă legăna până la reverie, îmi dădea, cum obștește se spune, aripi, când, deodată, din dreptul unui castan ce mai spulbera pumni de lacrimi, un ins într-o geacă ponosită mi se așeză de-a curmezișul, mai să mă ia în brațe. Zise, crâncen:

– Ce-ai de gând, frățioare? În prima clipă nu l-am scrutat din prjiviri, cum iarăși se scrie, dar vocea lui, vag guturală, în ciuda unei indeniabile, inconfundabile muzicalități, mă făcu să tresar. L-am privit atunci atent, vreun dubiu nu mai era cu putință, intrusul în sărăcicioasa-i ținută, îmi semăna întru totul. Am făcut, pe semne, mutra acra a celui care, urcând în tramvai pentru cincisprezece stații, nu găsește loc liber – este chiar posibil să fi dat un pas îndărăt: veți recunoaște că nu e lucru de toate zilele să te afli acostat de dublul tău, nu mai spun să-l vezi cu acea șapcă neagră de păslă pe care o arborează pensionarii, cu niște șalupe în picioare de dinainte de Revoluție, iar pe nas cu

ochelari chinezești de zece ori mai ieftini decât cei din vitrine. Veți ghici, prin urmare, că numai plăcere nu mi-a făcut...

– Deci, continuă acela, întinzându-mi o mână bătătorită, te așteptai să cobor dintr-un Maseratti roșu, într-un costum Armani, cu cravată Pierre Cardin la gât și pantofi italienesți de trei milioane perechea – și să nu-mi trag sufletul, până nu votez?

– Doar n-ai să absentezi de la cea mai sacră datorie cetățenească, de natură să ne schimbe viața în bine și anume numaidecât?

– Adică, de ce n-aș trage chiulul? – și-mi tăie calea.

– Mă fantomă, îi zisei, parafrazând stilul fabulelor lui Bresslașu, ce motive te împing la deertare poți avea, eu nu știu, dar buletin de populație oricum n-ai.

– Deci, zise acela, exhibând o dantură cu colți lipsă, ăsta ce-ai fi, și flutură un buletin de populație jerpelit de vremi, l-am recunoscut fără efort. Intenționam să i-l retrag, dar ipochimenu fu mai spontan, și-l trase înapoi.

– Ce câștigi? l-am întrebat, cu îndoiala celui care simte că pierde. N-ar fi mai bine să votăm amândoi? Poate că se poate!

– Deci, sigur că se poate, dar uite că nu vroiesc. Nu rabd ca această Justiție care mi-a fript zilele, să mai și vorbească pe un-gurește, ca brazda noastră strămoșească să fie cotropită de cei ce n-au izbutit să ne-o ia pe cale militară, ca ultima fabrică să intre în ghearele străinilor. Nu mă duc, nu mă duc, nu mă duc...

Mi se făcuse lehamite de toți și de toate.

– Nu-nțelegi, i-am replicat, că e șase seara și de-abia treizeci și cinci la sută din populație s-a înfățișat la urne? Acum îl împingeam cu degetul. Cu pași cabrați, pătrundeam pe aleea finală, simțeam cum îi crește împotrivirea, mă lăsam la voia întâmplării. De la un geam deschis un iz fierbinte de cozonac tocmai scos din cuptor ne țâșni în nări. Dublul meu se poticni, ca să getat.

– Ascultă, i-am strigat, dacă mergi la vot, acolo e tombolă!

– Tombolă?

– Cu televizoare color din ultima generație – ecran plat, teletex. Ai televizor?

– Deci, n-am.

– Și este bufet, cu briose, cu săratele, fursecuri, sucuri de fructe – la discreție. De când n-ai mai pus în gură alune americane, migdale. Ce zici de o cafeluță, în pahar de plastic mare?

Pierdut, făcu un semn cu mâna: trimitea la un trecut fabulos.

– Deci, să mă duc, șopti. Dar să știi că voi vota împotriva.

– Excelent. Totul e să votezi, restul se aranjează pe urmă.

– Dar să știi că mi-e gura amară!

– Te vei îndulci, îți garantez.

L-am petrecut până la ușă, eu n-am mai intrat: m-am dus la primul bistrou, m-am așezat la o mesuță de un singur loc, unde am comandat cea mai scumpă bere, Corona, mexicană. La orele douăzeci, când părăseam localul, încă douăzeci la sută din alegători, într-un iureș năpraznic, de soiul aceluia care i-a dat peste cap pe Baiazid, pe hanul tătar, pe

Barbu Cioculescu

Foto: Ion Cucu

cine n-ai gândit, în fine, luaseră cu asalt secțiile de votare. Fiecare cu dublul lui, îmi ziceam, acuma când Europa era salvată, în zona ei cea mai estică. Și mi l-am închipuit pe dublul președintelui Ion Iliescu deschinzând cu prudență treptele cu covorul uzat pe alocuri ale unei modeste rezidențe, spre a urca într-o Povedă la a treia reparație capitală, urmat de dl. Cozmâncă pe o motoretă Carpați-Lancer, recondiționată în Israel. Grăbeau către aceeași sedință a camerelor reunite, unde printr-o promptă decizie se din nou modifica o Constituție, astfel încât fiecare Cameră să-și aibă propriile atribuții, Parlamentul o sută douăzeci de membri, Senatul șazece, cu automata excludere a traseiștilor. Aieveau, într-o Românie aspirând să intre în Uniunea Mondială, ce-i împrumuta Constituția, legislația împotriva corupției, organizarea administrativă, modelul Justiției.

Dar mai cu seamă originalul sistem de impozitare, cu trend descrescând de la optzeci la sută, plătibili de cei cu venituri mici, la cinci la sută, pentru cei cu venituri mari de tot. În ăst chip, cu toții devin egali în fața dărilor, simplificând enorm, totodată, un aparat birocratic gata să se prăbușească. Un mare dublu general mi se alcătua în fața ochilor minții. Cât despre dublul meu, întâlnirea fusese prea animată și în strânsoarea nevoilor, prea scurtă, ca să-l fi întrebat ce meserie învârtește, ce profesie onorează? Cârpați, cu atelier la demisol? Ceasornicar, cu chilie la stradă? Dascăl, după aspectul înfrigurat, în școli neîncălzite?

Și mi-a părut rău că nu l-am poftit în fața ușii mele, să-i trec o pereche de ghete, odată ce purtăm același număr la pantofi, o țolă mai puțin ponosită, o pălărie și adresa altui frate, care să-i repare dantura. Acesta e statutul regretelor: sunt întotdeauna târzii – și zadarnice.

Berea, în schimb, a fost grozavă. Iar Constituția s-a votat. Uff!

Întâlnirile "României literare"

Seară animată

În seara zilei de 29 octombrie 2003, la Clubul "Prometheus" a avut loc o nouă ediție a "Întâlnirilor României literare". Tema aleasă era provocatoare (fără să fie o provocare): plagiatul în literatură, dar și în alte domenii ale creației intelectuale. În fața unei asistențe numeroase și frenetic-participative s-au pronunțat asupra implicațiilor estetice, morale și juridice (nu și politice) ale plagiatului Nicolae Manolescu, Eugen Vasiliu, Carmen Mușat, Eugen Șerbănescu, Ioana Ieronim, Ioana Părvulescu, Alex. Ștefănescu, Ioan T. Morar, Matei Călinescu, Liviu Papadima, Daniel Cristea-Enache. Unii dintre vorbitori au intervenit de mai multe ori, angajându-se în animate (dar civilizate) controverse. N-a lipsit umorul. Au mai fost prezenți, dintre personajele cunoscute și identificabile, Gabriel Dimisianu, Adriana Bittel, Cristian Teodorescu, Teodora Stanciu, Florin Iaru, Luminița Marcu și, ca de obicei, fermecătoarea reprezentantă a gazdelor, Ioana Vârsta. (Al. Șt.)

literatură

Iecturi la zi

de Iulia Popovici

Sociologia militans

UN NOU volum de convorbiri – realizate în fapt în anii '80 și reluate, în anumite cazuri, după 20 de ani – a apărut de curând, sub semnătura lui Zoltán Rostás, la Editura Paideia. Sociolog pasionat de istoria orală, șef al Catedrei de Antropologie Culturală de la Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării a Universității din București, Rostás continuă cu această *Sală luminoasă* un proiect început cu ceva timp în urmă prin volumul de dialoguri H.H. Stahl (*Monografia ca utopie*, 2000) – și anume o istorie informală, după 50 de ani, a legendarei Școlii de sociologie de

limita clandestinității). Cei mai mulți monografiști – nume generic dat participanților la campaniile gustiene, al căror scop era realizarea de monografii ale satelor vizitate – nu au lăsat urme scrise ale experienței lor. Era o experiență tinerească ce a atras pe mulți dintre studenții de la Litere și Filozofie (la Drăguș au participat în jur de 90): sociologia era materie obligatorie pentru aceștia, așa că la un moment dat fiecare făcea cunoștință cu profesorul Gusti.

Centrul de interes al discuțiilor purtate de Zoltán Rostás cu Ernest Bernea (oarecum boicotat și pentru desprinderea de Gusti și fondarea revistei *Rînduiala*, și pentru aplecarea sa către legionarism), Marcela Focșa (regăsită în mod miraculos, în aceeași casă, la peste 90 de ani de ani de viață și după 20 de la prima convorbire), Lena Constante și Harry Brauner, Ion Costin, Roman Cresin (statisticianul Școlii gustiene), Paula Herseni, Ștefan Milcu, Gheorghe Vlăduț-Răcoasa și Mihai Pop (primul susținător al ideii unei istorii orale a Școlii de sociologie) cade cu precădere asupra vieții de zi cu zi a monografiștilor, a opțiunilor lor de viață, a prieteniiilor și dezamăgirilor. Și devine astfel evident că prăpastia care desparte acum, ca viziune existențială, preocuparea sociologică de violent-distruătorul avânt legionar era cu 70 de ani în urmă doar un fir subțire (deși esențial) între două moduri de canalizare a aceleiași energii înnoitoare născute de Primul Război Mondial. Unii voiau să recupereze satul original, construind în același timp closete și vaccinând țărani contra variolei, ceilalți, să ardă din temelii țara și să construiască alta mai bună, mai frumoasă și golită de minorități. Vocația inaugurală a Școlii de la București e imposibil de negat: au înființat instituții (Școala Superioară de Asistență Socială, de exemplu), pe altele le-au sprijinit (cum s-a întâmplat cu Institutul Central de Statistică al lui Manuilă), au creat reviste (*Arhiva pentru Știința și Reforma Socială*, de pildă, editată de Institutul Social Român), au publicat cărți (de la *Sociologia militans* a lui Gusti la studiile lui Herseni, Stahl, Golopenția) și au inventat o știință. Dincolo de asta – și dincolo de titlul generic, atât de aseptice uman de Școala sociologică de la București – a fost o minunată și inconștientă aventură tinerească,

brăzdată de prietenii și antipatii, anecdote, spaime și găselnițe neașteptate. O aventură cu o istorie orală mai pasionantă decât însăși știința căreia i-a dat naștere.

Oameni ai secolului

ISTORIILE de viață, genul cu care aproape ajunge să se identifice istoria orală, își au și ele tipicul lor. Eroii sînt oameni foarte bătrîni, neinteresați de ideea scrierii de memorii, ieșiți din sfera publică și, în general, cu o existență marginală, cel puțin în momentul realizării interviului. Așadar, sînt persoane care n-au nici un motiv să mintă cu bună știință, nu simt nevoia să protejeze pe cineva (ba chiar sînt tentați să vorbească despre alții), iar între ele și evenimentele povestite se așterne un interval de timp aproape mitic. Uneori, subiecții istoriei orale depun mărturie în numele unor comunități, arii sociale sau etnice marginalizate, care din motive diferite nu și-au putut conserva în scris memoria: lăsînd la o parte cazul popoarelor colonizate, cu populație majoritar analfabetă și fără acces la cultura scrisă, la fel s-a întîmplat, în plin secol XX, cu intelectualii, nobilimea, burghezia și moșierimea românească aneantizate de comunism, și abia după 1990 poveștile lor au început să fie cunoscute.

Intr-o astfel de tradiție recuperatorie se-nscrie și cartea de interviuri a Marinei Spalas (om de teatru și de radio), ale cărei personaje sînt oameni de-o vîrstă cu secolul (sau mai mult – Emil Wagner are în 2002 106 ani și de 81, de dinainte de Marea Unire, e membru PN), personalități trecute prin cîte trei regimuri și cu destine uneori definitiv marcate de *relele* veacului. Dialogurile din *Întîlniri cu oamenii secolului XX* își au originea în emisiunile radiofonice ale Marinei Spalas, iar unele, cum e cel cu pictorul Ion Popescu-Negreni sau scriitorul în exil Leonid M. Arcade, dar și cu reticent-distantele Liliana Tomescu (actriță) și Valentina Dumitrescu (mama ei, pictoriță), se resimt de pe urma caracterului lor cît se poate de public.

Sînt însă altele – cu Lena Constante și Ioan Comșa (ultimii supraviețuitori dintre eroii *Jurnalului* lui Mihail Sebastian), cu gândiristul Pan M. Vizirescu, dirijorul și compozitorul Ema-

nuel Elenescu, dar și cu regretatul istoric al teatrului Ion Zamfirescu – mai mult decît interesante, dacă nu chiar savuroase. Ba chiar există în discuția cu Lena Constante povestea unui episod de pe vremea monografiilor gustiene (episod în care monografiștii fuseseră luați drept evrei, deși numai Harry Brauner era, și trebuiseră să plece din sat) care face pandant perfect cu relatarea aceluiași moment făcută lui Zoltán Rostás de altă studentă a lui Gusti, Marcela Focșa.

Marina Spalas, *Întîlniri cu oamenii secolului XX*, Fundația Luceafărul, București, 2002. 234 pag.

Cei mai savuroși interlocutori ai Marinei Spalas sînt, de altminteri, cei mai implicați politic, dar și cei în care argumentul marginalității funcționează cel mai pregnant. E vorba despre Pan M. Vizirescu (de ex-

trămă dreapta și crezînd în continuare în justetea opiniilor lui), Paul Lupașcu (comunist din convingere, cu sentimentul c-a fost trădat de conducerea partidului în care s-a implicat, dar nu neapărat conștient de absurdul ideologiei) și Emil Wagner (țărănist, manist, demisionat din partid după 2000); din păcate, deși e o poveste de viață fascinantă, Wagner nu e întru totul credibil: discursul lui e unul elaborat – pe parcursul scrierii memoriilor, ajunse la anul 1940 și pagina 1800.

Pan Vizirescu – poet de la *Gîndirea*, dispus să povestească faptul că Iorga însuși fusese de partea legionarilor, condamnat la închisoare și trăind 23 de ani ascuns într-un pod, niciodată pe deplin reabilitat – revendică un adevăr istoric propriu, în răspăr cu cel oficial, dar fără nici o întemeiere. Pandantul lui Vizirescu e Paul Lupașcu, cel care, asemenea unui personaj din recenta *Alee a Soarelui* a est-germanului Thomas Brussig, avea mania, pe vremea cealaltă, a petițiilor („Ja să scriu eu niște memorii. Poate se schimbă ceva.”), numai că de semnat le semna cu alte nume – nu inventate, ci luate din cartea de telefon, cu tot cu adresă. Clasic erou de istorie orală, Lupașcu își construiește o imagine glorioasă despre sine, de luptător din interior împotriva nedreptăților sistemului, într-o străvezie strategie valorizatoare, plină însă de extrem de interesante indicii despre lumea sa (cea de dincolo de cuvinte). Indicii prezente de altfel în mai toate interviurile luate de Marina Spalas, în proiectul său (probabil mai amplu) de reconstituire a unei lumi acum dispărute, în coordonatele sale esențiale și atât de minunate relative. ■

Zoltán Rostás, *Sală luminoasă. Primii monografiști ai Școlii gustiene*, București, Ed. Paideia, 2003. 394 pag.

la București, întemeiată de Dimitrie Gusti (iar numele cărții trimite la locul în care, seara, elevii lui Gusti se strîngeau la sedința de bilanț al zilei).

Ambițioasă propunere reformatoare, de inginerie socială aproape, combinată cu un plan de anchetă sociologică exhaustivă, Școala lui Gusti (cu pandantul instituțional înființat în 1921 și numit Institutul Social Român) a căpătat în timp o aură mitologică, cu atât mai mult cu cît niciodată după aceea nu s-au mai organizat în România campanii sociologice de o asemenea amploare (iar mai târziu, în Epoca de aur, anchetele de teren s-au transformat într-o activitate la

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

În colecția Roman istoric

275 000 lei

ROBERT GRAVES
Eu, Claudius împărat

190 000 lei

MAURICE DRUPON
Regele de fier

literatură

N MICROMONOGRAFIA N. Steinhardt pe care am publicat-o în anul 2000 în colecția "Canon" a Editurii Aula, la capitolul de repere bio-bibliografice, referindu-mă la cele două excluderi ale lui N. Steinhardt de la Revista Fundațiilor Regale (din 1939 și din 1947), afirmam la un moment dat: "În 1947 este din nou eliminat de la R.F.R. (se pare în urma unui denunț al lui G. Călinescu)" (op. cit., p. 58). Într-o recenzie la micromonografia mea, apărută în nr. 648/7 ianuarie 2003 al revistei *Adevărul literar și artistic*, d-l Daniel Cristea Enache îmi reproșă că nu am adus probe în acest sens. Într-o altă recenzie, publicată mai întâi în revista *Renașterea* nr. 5/2003 și apoi în *Mișcarea literară* nr. 1(5)/2003 (la care se referă și tableta Cronicarului din nr. 42/2003 al *României literare*), d-l Ioan Pinteau, răspunzându-i lui Daniel Cristea Enache, afirmă că domnia sa se află în posesia unui manuscris care atestă această "samavolnicie" a lui G. Călinescu.

Înainte ca d-l Ioan Pinteau,

În jurul unui "denunț" al lui G. Călinescu

N. Steinhardt

apucat a fi tipărite. Apoi, în toamna anului următor, ne-am zburătăcit cu toții care încotro, după cum îi era firea și i-a fost soarta fiecăruia. Arghezi s-a retras în Mărtisorul lui (unde, în cele câteva rînduri cînd - în și după 1949 - l-am vizitat, îl găseam din ce în ce mai calm, dar și mai posomorît); Perpessicius în munca formidabilă a editării lui Eminescu; lui Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu și mie ne-a fost harăzit a deveni laolaltă ținta unei cereri ultimative a lui G. Călinescu (publicată în ziarul *Națiunea*): prins în focul polemicei vremii și îmboldit de temperamentul său iute, a profitat să nu ni se mai îngăduie a fi colaboratorii Revistei Fundațiilor Regale (subl. mea). S-a mers mai departe: însăși revista și-a încetat apariția la sfîrșitul anului 1947. Rosetti, Camil Petrescu, Corin Grossu, care-și păstrasera locurile pînă în ultimul moment, și le-au pierdut

atunci și ei, de bună seamă. Ovidiu Constantinescu fusese concediat mai dinainte din funcția ce deținea în cadrul Fundațiilor. A urmat, odată cu anul 1948, o perioadă grea pentru Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu, îi întâlneam în micuța dugheană din fostul pasaj *Euro-pa* (între Calea Victoriei și strada Cîmpineanu, actuala stradă 13 decembrie; la restaurantul dinspre Calea Victoriei a cîntat oarecare vreme minunata Maria Tănase); acolo, în prăvălioara aceea, Cioculescu deschisese un anticariat prea puțin ispitit de cumpărători, prea asiduu cerțat de amici, cunoscuți, curioși. Pompiliu Constantinescu se retrăsese, încă din 1946, în moarte. Comarnescu în greu incriminabilă îndeletnicire de cronicar de artă plastică. Eu unul am început o destul de lungă, anostă și des întreruptă carieră de amplotiat în proaste relații cu serviciile de cadre ale perioadei" (op. cit., p. 297-298).

1929), C. Sandu-Aldea (l-am cunoscut în casa părintească, fusese coleg de școală al tatei la liceul real «N. Bălcescu» din Braiila), Vladimir Streinu (coleg de lot și de detențiune și om de mare ispravă, a făcut mult bine multora), profesorul Al. Rosetti (m-a chemat la R.F.R. în 1946 și m-a numit în comisia pentru premiarea tinerilor scriitori), Camil Petrescu (primul meu text de critică literară, «Elementele operei lui Proust», el l-a remis Revistei Fundațiilor), Șerban Cioculescu (odată cu el și cu Vladimir Streinu am fost îndepărtat, următor cererii lui G. Călinescu, de la R.F.R. în noiembrie 1947)...» (subl. mea).

De altfel, cred că cel mai indicat este să anexez ambele articole, integral.

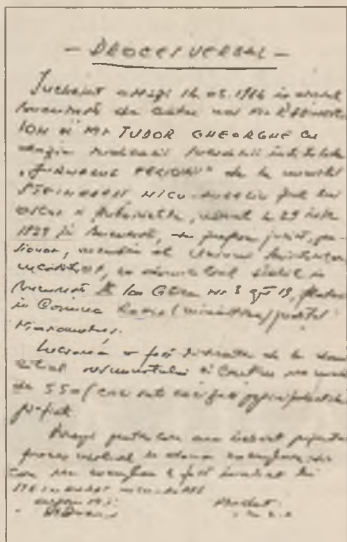
Afirmația mea din micromonografie nu se voia, în nici un caz, una incriminantă. Ea ținea strict de caracterul neutru, impersonal, al unor note bio-bibliografice. Oricum n-ar mai fi fost nevoie de un argument în plus în sprijinul ideii că G. Călinescu este, din nefericire, unul din acele "cazuri" în care valoarea literară și moralitatea politică s-au dovedit incompatibile. Istoria literară a ultimilor ani a produs numeroase alte argumente de acest tip. Un exemplu ar fi chiar stenograma unei convorbiri dintre G. Călinescu și Gheorghe Gheorghiu-Dej, publicată chiar în paginile *României literare* (nr. 11/2003).

Din nou, vorba lui Kurt Vonnegut, așa merg lucrurile.

George Ardeleanu

P.S.: În același număr din revista *Apostrof*, este publicată și o scrisoare din 1984 a lui N. Steinhardt, adresată președintelui de atunci al Uniunii Scriitorilor, în care acesta din urmă era informat despre cea de-a doua confiscare (din mai 1984) a *Jurnalului fericii* de către Securitate, fiind rugat în același timp să intervină pentru restituirea manuscrisului. Reamintesc că prima confiscare a *Jurnalului...* s-a produs în 1972, iar în 1975 el avea să fie restituit, tot în urma intervenției Uniunii Scriitorilor.

Ca un bonus pentru cititorii *României literare*, ofer o copie a procesului-verbal întocmit de Securitate cu ocazia acestei a doua confiscări a *Jurnalului...*, document pe care l-am găsit în vara acestui an în arhivele Mănăstirii Rohia. Este, din păcate, un bonus care ne amintește de o epocă tragică și, sperăm, irepetabilă. ■

cunoscut discipol al lui N. Steinhardt, să-și producă propriile probe, pot să ofer eu, nu una, ci două probe, ambele publicate. Prima este articolul intitulat "Parcă ar fi fost ieri" din volumul *Escale în timp și spațiu* al lui N. Steinhardt, volum apărut în 1987 la Editura Cartea Românească. Este un articol extrem de interesant, în care Steinhardt vorbește despre a doua etapă a colaborării sale la R.F.R. (1945-1947), de fapt despre ultimii ani ai apariției prestigioasei reviste, înainte ca ea să fie interzisă, ca și despre destinul ulterior al redactorilor și colaboratorilor săi. La un moment dat, N. Steinhardt scrie negru pe alb: "Ca toate plămămirile pămîntești, seninul acelor zile și cordialitatea acelor ședințe au luat sfîrșit. Cărțile premiate n-au

În nr. 1-2/1993 din *Revista de Istorie și Teorie Literară*, într-un articol intitulat "N. Steinhardt. Portretul înțeleptului la tinerete (11)", Nicolae Mecu inserează și această notiță: "A apărut de curînd și numărul pe mai al Revistei Fundațiilor Regale. În formatul ei redus (120 p.), revista e mai simpatică decît înainte, fiind lipsită de balastul cultural al tăieturilor din presa mondială, precum și de comentariile critice ale d-lor Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu și N. Steinhardt (acesta din urmă trebuie eliminat în cel mai scurt timp din *Revista Fundațiilor Regale* în întregime)" (*Națiunea*, 7 iulie 1947).

DOUA probă este o "Notiță autobiografică", redactată pentru *Dicționarul neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română* de Al. Mirodan, din care, după știința mea, au apărut doar primele două volume, la Editura Minimum din Tel Aviv. Această notiță a fost publicată (și) în nr. 1-2/1991 al revistei *Apostrof*. Citez și de aici un fragment: "Printre cei pe care i-am cunoscut mai de aproape în lumea literară se numără: E. Lovinescu (la ședințele «Sburătorului» am luat parte din toamna anului

NOUTĂȚI
noiembrie 2003

POLIROM

Mircea Ivănescu
versuri poeme poezii
alte ale aceleiași vechi nouă

Alexander Baumgarten
Sfintul Anselm
și conceptul ierarhiei

Michel Tournier
Picătura de aur

Reduceri de 30%
Pentru oferta săptămîinii pe site-ul www.polirom.ro Agenda

Comenzi la: CP 266, 700506 Iași, Tel. & Fax: (0232)214100; (0232)214111; (0232)2174
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6 et. 7, Tel.: (021)3138978, Timișoara, Tel.: 0722/54878
E-mail: sales@polirom.ro

www.polirom.ro

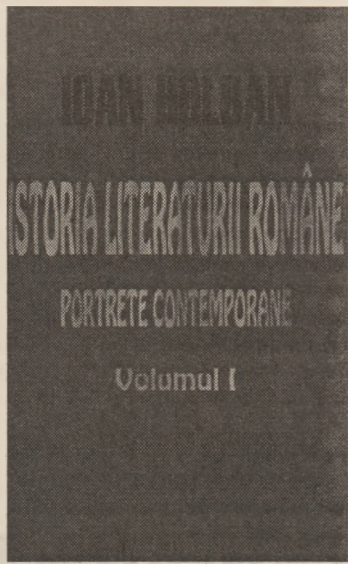

Lista lui Holban

UN FOARTE sumar cuvînt introductiv (*Aveam de gînd*) lămurește foarte puțin în privința intențiilor programatice și a metodei care stau la baza impozantului op al criticului ieșean Ioan Holban, *Istoria literaturii române. Portrete contemporane*. Relația aproape contradictorie dintre articolul hotărît din titlu (nu „o istorie a...”, „o posibilă istorie a...”, „contribuții la o istorie a...”, ci chiar *Istoria...*) și modestia subtitlului (*Portrete contemporane*) ar fi necesitat unele explicații mai detaliate – altele decît cele vreo zece rînduri cvasi-umoristice din introducerea amintită - în legătură cu acest proiect de istorie literară. Spun aceasta pentru că autorul nu folosește nici unul dintre procedeele clasice de sistematizare a materiei, proprii unei istorii literare. Autorii analizați nu sunt grupați nici după criterii cronologice (generaționiste), nici după apartenența la presupuse curente literare. Așezarea lor în volum nu ține nici măcar de banala ordine alfabetică specifică dicționarului de tot felul. *Istoria* este, de fapt, o culegere de studii monografice grupate pe ceea ce ar putea fi dominantă operei unui scriitor, în cele trei mari domenii ale literaturii: poezie; proză; critică literară (tot aici intră eseul și memorialistica). Firește, împărțirea este cumva artificială (în nu puține situații, aceiași scriitori au publicat poezie și proză ori roman și critică literară). Astfel, cei preocupați de proza lui Nicolae Prelipeanu, să zicem, vor trebui să consulte capitolul *Poezia*, iar cei interesați de romanele lui Alexandru George vor trebui să meargă direct la capitolul *Critică. Eseu. Memorialistică*, nu la *Proză*. Din fericire, cartea beneficiază de cuprins și de indice de nume, astfel încît această problemă de organizare internă a volumului nu este insurmontabilă. Mai ciudat este faptul că, în multe situații, comentariile critice și bibliografiile scriitorilor comentați se opresc la anul 1989, deși mulți dintre aceștia și-au dublat (cel puțin) opera după revoluție. Culmea este că există și scriitori cu bibliografia adusă la zi, așa încît nu se poate vorbi despre o regulă strictă (și necesară) precum cea folosită de autorii *Dicționarului Scriitorilor Români*, care și-au impus ca termen limită al cărților luate în considerare anul editorial 1989. Ioan Holban amintește sau discută despre cărți publicate de Mircea A. Diaconu în 2000 și

chiar 2002, Cornel Ungureanu în 2002, Grigore Ilisei în 2001, Mircea Ghițulescu în 2000, sau Vasile Popovici în 1997, în vreme ce, la alți scriitori (Dan C. Mihăilescu, Al. Cistelean, Romulus Rusan, Mihai Zamfir, Gabriel Dimisianu, Ioan Groșan, Ștefan Augustin Doinaș etc.) creația literară pare a se fi încheiat la nivelul anului 1989. În absența unui program clar definit este greu de bănuț cum vor arăta viitoarele volume ale acestei *Istории a literaturii române*, mai ales în condițiile în care primul volum pune multe întrebări și în privința modului în care a fost operată selecția scriitorilor antologați. Cel puțin în primul capitol (*Poezia*), cantitativ predomină scriitorii originari din zona Moldovei (Dan Laurențiu, Mihai Ursachi, Ioanid Romanescu, Ion Beldeanu, Liviu Ioan Stoiciu, Lucian Vasiliu, Aurel Ștefanachi, Nichita Danilov, Elena Ștefoi, Cassian Maria Spiridon, Gellu Dorian, Liviu Antonesei, Nicolae Panait, Adrian Alui Gheorghe), fapt ce ar putea sugera o abordare în spiritul a ceea ce Cornel Ungureanu numește o „geografie literară”. Dar alături de aceștia apar și cîteva glorii

Ioan Holban, *Istoria literaturii române. Portrete contemporane*, Editura Princeps Edit, Iași, 2003. 490 pag.

ale poeziei din a doua jumătate a secolului XX, poeți originari din alte zone decît Moldova (Ștefan Augustin Doinaș, Gellu Naum, Mircea Dinescu). În schimb lipsesc poeți cel puțin la fel de importanți, lăsați probabil pentru volumele viitoare, în virtutea unei logici care îmi scapă (Leonid Dimov, Virgil Mazilescu, Șerban Foartă, Mircea Ivănescu, Mircea Cărtărescu). La *Proză*, accentul selecției cade pe ceea ce îndeobște numim „generația '80”. Din generațiile mai vechi apar Paul Georgescu, D.R. Popescu, Fănuș Neagu, Radu Cosașu, Marin Sorescu,

lecturi la zi

de Tudorel Urian

Bizare istorii literare

Ana Blandiana, Radu Albala, Constantin Toiu, Costache Olareanu, Eugen Uricaru, Maria Luiza Cristescu, Mircea Ciobanu, Dana Dumitriu, Tudor Octavian, Mihai Sin, Virgil Duda. Absenți de marcă: Nicolae Breban, Augustin Buzura și, încă o dată, Mircea Cărtărescu. O altă bizare, capitolul *Critică. Eseu. Memorialistică* grupează studii asupra a vreo treizeci de autori din generații și de notorietate diferite. De pe această impresionantă listă lipsesc însă două nume: Nicolae Manolescu și Eugen Simion. Însă tot răul e spre bine. În felul acesta Ioan Holban scapă măcar de acuza că ar face politică... literară.

Monografic sunt tratate și operele scriitorilor analizați. El abordează fiecare operă oarecum independent de contextul epocii și chiar de cel al ansamblului creației scriitorului respectiv. Analiza este făcută de cele mai multe ori de la nivelul textului, fără perspectiva ansamblului și a eventualelor filiații. Păcat, pentru că atunci cînd trece într-un plan mai general, Ioan Holban face considerații interesante. Ca în acest comentariu despre specificitatea literaturii „generației '80”, inclus în analiza prozei lui Mircea Nedelciu: „Noua proză – și Mircea Nedelciu este unul dintre exponenții ei, poate cel mai marcant în această direcție – inversează raporturile «clasice», le contestă și, implicit creează o altă figură a «spiritului creator»: pe scurt, coborîrea se petrece în literatură unde autorul vine însoțit de un număr de persoane care, singure, vor decide dacă și, mai ales, cum vor deveni personaje. e o «coborîre care nu se mai termină» a vieții în literatură în romanele lui Mircea Nedelciu, ca și în cărțile altor colegi de generație, dintre cei care au realizat «desantul» prin anii '80, în plină epocă (ne)dogmatică”. (p. 258)

În pofida unor neglijențe de concepție și redactare (cred că autorul ar fi trebuit să-și asume măcar obligația minimă de a aduce la zi bibliografiile tuturor scriitorilor analizați) și a unor absențe greu de explicat la nive-

lul selecției, *Istoria literaturii române* de Ioan Holban este un util companion pentru înțelegerea specificității scrisului unor importanți scriitori contemporani.

Talmeș-balmeș

PORNIT de la o idee ingenioasă, dar aproape lipsit de utilitate practică este *Dicționarul de opere*, coordonat de profesorul Mircea Angheliescu. Lucrarea este concepută pentru uzul aproape exclusiv al școlărilor, fapt sugerat de publicarea ei într-o colecție denumită *Biblioteca școlară*. Ea permite elevilor grăbiți (mă exprim delicat) accesul instantaneu la unele informații minimale despre operele din programa școlară, fără a-i mai obliga să umble la bibliografie sau să-și încarce memoria cu numele autorilor acestora. Așa cum pe Internet, folosind un motor de căutare poți ajunge în același loc folosind diverse cu-

vinte cheie, și în literatură poți folosi o istorie literară (dacă știi doar numele autorilor) sau un dicționar de opere (dacă știi un titlu, dar ai uitat care este autorul). Simpatice. Atîta doar că îmi este greu să cred că a memora titluri de opere literare este mai simplu decît a reține nume de autori. În plus nu aș sfătui nici un elev să-și întemeieze teza doar pe lectura acestui *Dicționar*. Cel puțin la nivelul romanelor, adesea este vorba de niște rezumate de tipul celor făcute filmelor în ghidurile de programe TV (vezi comentariile la *Ion* sau *Pădurea spînzuraților*), din care cei care nu au citit romanul nu vor înțelege mare lucru. În plus cele 2-3 referințe critice care însoțesc fiecare prezentare sunt, cel mai adesea, vechi de 20-30 de ani (mărturisesc că am citit prezentările la *Ion* și *Pădurea Spînzuraților* pentru a vedea care dintre grilele de lectură propuse de Ion Simuț în excelenta sa monografie *Rebreanu, dincolo de realism* sînt recomandate elevilor de azi; firește

Editura AULA

Roman

Ioan Groșan

O sută de ani de zile la Porțile Orientului 240 p. 60.000 lei

Epopoea spațială 2084 * Planeta mediocrilor 144 p. 50.000 lei

Județul Vaslui în N.A.T.O. 160 p. 50.000 lei

Alexandru Vakulovski Pizdeț 128 p. 45.000 lei

Ștefan Baștovoi Iepurii nu mor 160 p. 50.000 lei

Daniel Pișcu

Cel mai mare roman al tuturor timpurilor 112 p. 35.000 lei

Teatru. Eseu. Poezie

Matei Vișniec

Istoria comunismului povestită 176 p. 60.000 lei

pentru bolnavii mintal

Alexandru Mușina

Sinapse 224 p. 60.000 lei

Personae 40 p. 20.000 lei

Hinterland 48 p. 20.000 lei

Și animalele sunt oameni ! 80 p. 45.000 lei

Doina Ioanid E vremea să porți cercei 40 p. 25.000 lei

Daniel Pișcu Game 40 p. 20.000 lei

Andor Vass Dermata 40 p. 20.000 lei

Al. Vakulovski Oedip regele mamei lui Freud 40 p. 20.000 lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 14 C.P. 13.67 Brașov 2200

Literatura română. Dicționar de opere, coordonator Mircea Angheliescu, Editura Litera Internațional, București, Chișinău, 2003. 396 pag.

nici una, cea mai recentă referință critică datînd din anul 1980 în cazul lui *Ion*, respectiv 1985 la *Pădurea spînzuraților*. O oarecare confuzie se poate naște din faptul că dicționarul nu folosește criterii ferme în selectarea „operelor” diverșilor autori. Poezia unui autor are același regim ca și volumul de poezii al altuia, iar *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, de G. Călinescu beneficiază de același spațiu de interpretare ca o nuvelă de, un poem sau un eseu de cîteva file.

Se pare că nici măcar autorii cărții nu au fost foarte convinși

de utilitatea ei, altfel nu se explică lejeritatea unor prezentări, superficialitatea referințelor critice (de cele mai multe ori în cazul acelorași prezentări) și absența inexplicabilă pentru un astfel de dicționar a unor opere. Nu știi cum mai arată programele școlare de azi, dar îmi este greu să cred că ele pot face abstracție de nuvela lui Costache Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanu*. Or, această capodoperă a prozei scurte românești lipsește din *Dicționarul de opere*. Altă absență de marcă este romanul lui Camil Petrescu *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*. Nici dramaturgia lui Camil Petrescu nu a fost luată în seamă de autorii *Dicționarului*. Nu-mi pot explica nici faptul că în această lucrare în care găsești vrute și nevrute nu găsești vreun rînd despre balada lui Ștefan Augustin Doinaș, *Mistretul cu colți de argint*. O regulă a jocului neenunțată ca atare de Mircea Angheliescu pare a fi aceea că *Dicționarul* nu conține opere ale scriitorilor în viață. De altfel, la acest tip de lucrări stabilirea și respectarea strictă a regulilor jocului este obligatorie, altfel existînd riscul unor neînțelegeri și frustrări majore.

Pînă la urmă, un astfel de *Dicționar* ajunge să fie util nu atît elevilor care vor să păcălească manualele școlare și să ocolească sălile de bibliotecă, ci specialiștilor. Aceștia pot să verifice imediat, fără multă alergătură o serie de informații, uzuale. Așa cum spune coordonato-

rul lucrării: „...dicționarul poate funcționa și ca un *memento* pentru diferite tipuri de informație factuală de care are nevoie, la un moment dat, orice intelectual, chiar specialist în domeniu: anul și locul de apariție, titlul exact al operei (la prima apariție, eventualele modificări ulterioare), numele personajelor principale etc”. Altfel spus, *Dicționarul* este o lucrare care poate - pînă la un punct - ține loc fișelor de lectură. ■

cerșetorul de cafea

de Emil Brumaru

La popa la poartă stă o mîță moartă

Stimate domnule Lucian Raicu,

DESCHID rubrica de gust și aromă, *Culinare*, cu un citat din Scedrin! „Papinca mi-a povestit odată că un englez a pus rămășag cu alt englez că o să mănînce o piscică moartă... și a mîncat-o!” Asta îmi amintește de un joc din copilărie. Ne adunam mai mulți și unul recita: „La popa la poartă/ Stă o mîță moartă./ Cine-o ride și-o vorbi/ Drept în gura lui va fi!”

Muți, holbîndu-ne unul la altul, rezistam cît mai mult să nu izbucnim în ris. Cel mai slab de inger plesnea, în sfîrșit, într-un hohot gilgiuitor! Toți (acum era voie!) rîdeam fiindcă el, cedînd primul, mîncase virtual mîță moartă! Strașnic joc! Aveam 6-7 ani, stam la Belcești, un sat pe linia Podu Ilioiaie-Hîrlău. Taicameu era șef de gară! Avea uniformă, chipiu și paletă!

Tot din acea perioadă îmi aduc aminte următorul dialog versificat ce circula printre țărăneii cu care mă jucam: „Ce faci moșule-n pîrâu?”/ „Trag femeia la gealau!”/ „Moșule, să vin și eu?”/ „Măi băiete, tare-i greu!” Imposibil ca strofa să fi fost făcută de unul de vîrsta noastră. Prea multă înțelepciune, resemnare și, aș spune, fatalitate, se încheagă în cele patru rînduri. Și-apoi observați, vă rog, pudoarea cu care este dezvăluită „drama” moșului! Și cită finețe în versul al doilea! Ce eufemism delicios!

Culinare. Kirillov - mare băutor de ceai. „- Îmi place ceaiul. Noaptea. Mult, zise el. Mă plimb prin cameră și beau ceai pînă-n zori. În străinătate, noaptea, n-ai cum să bei ceai! S-ar putea scrie un articol: *Băutorul de ceai!* Să culeg de peste tot citate cu samovar și ibrice!

Mîncăm, evident, cu gura! De aceea la *Culinare* ar trebui introduse și citate privind organul halitor cu părțile lui componente: buze, dinți, limbă, cerul gurii (dacă se vede!). De asemenea: salivația, masticția, înghițirea, digestia și, asta-i situația!, defecarea! Într-un cuvînt, fiziologia. Pentru început, să vedem cum arată *limba* unui personaj dostoevskian. E vorba de Piotr Stepanovici din *Demonii*. „Ai impresia la un moment dat că limba lui are o conformație specială, neobișnuit de lungă și subțire, foarte roșie, cu virful extrem de ascuțit și într-o continuă mișcare automată.” Ca să nu trișez, voi adăuga că aici, în cazul lui Piotr Stepanovici, limba e descrisă nu în funcția ei digestivă, ci fonetică. Dar cu ocazia asta noi o putem privi și din punctul nostru de vedere, nu?

Culinare. Fiindcă am început scrisoarea cu Scedrin, să închei tot cu el. 1) „Dar iată ce am vrut să te întreb: mata, cînd pui castreții la murat, adaugi și nucșoară?! 2) „Hm, acum o ciorbă din măruntaie de gîscă sau niște ciupercuțe cu smîntină!”

Nu-mi rămîne decît să plescăi din limbă și să mă pregătesc pentru masa de prînz, unde-i voi întîlni pe fratele Ioan, pe marele Dorin, pe eternul Hobana etc... Simt că-mi piere toată saliva!

Cu stîmă și afecțiune,
Emil Brumaru
24.VIII.1980

BURSE „NEW EUROPE COLLEGE” PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2004-2005

„New Europe College” anunță concursul anual pentru 10 burse de cercetare pe durata unui an universitar (1.10.2004 – 31.07.2005) pentru tineri cercetători/ universitari români din domeniile științelor umaniste, sociale și economice.

CONDIȚII DE PARTICIPARE:

1. candidatul trebuie să fie înscris la doctorat (ultima fază a redactării tezei) sau să aibă titlul de doctor;
  2. se va acorda prioritate candidaților sub 45 ani;
  3. o foarte bună cunoaștere a cel puțin două din limbile străine de circulație internațională.
- Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- și trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere.

CONDIȚII ALE BURSEI:

Programul bursierilor presupune prezența obligatorie în București cel puțin o dată pe săptămână. În timpul bursei, bursierii vor beneficia de un stagiul de cercetare de o lună într-unul din marile centre universitare/ de cercetare din străinătate. Valoarea bursei este echivalentul în lei a 460 EURO lunar (plus 2.560 EURO pentru stagiul de cercetare).

MODALITĂȚI DE ÎNSCRIERE ȘI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:

Formularul de participare la concurs poate fi ridicat de la sediul Colegiului în zilele de luni-vineri, orele 10-17, sau poate fi primit prin poștă (în cazul candidaților din provincie). De asemenea, formularul poate fi obținut prin e-mail sau de la adresa web [http:// library.nec.ro/formulare](http://library.nec.ro/formulare)

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 8 decembrie 2003 (inclusiv).

Relatii suplimentare se pot obține la tel. (021) 307 99 10, fax (021) 327 07 74 – între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare – sau prin e-mail: asuter@nec.ro
Adresa: New Europe College, str. Plantelor 21, 023971 București

Plimbare

Fericirea era în lătratul cîinilor din Bryan Park, poate și Altundeva, dincolo de auz, dincolo de vîzrul rînit de soare – mă uitam în soare ca și cînd aș fi vrut să orbesc. Să-mi amintesc doar: imagini pe care nu le mai pot vedea, un copil urinînd pe scoarța unui copac între tufișuri, timid, tremurînd de frică, băiatul meditînd tăcut, încordat în ritmul încet al pașilor săi grei ca niște aripi de plumb, cu ochii în pămînt resemnat, oprindu-se în cîte o baltă și scrutînd apa noroioasă, călcînd-o stropindu-se, murdărindu-se, tînărul care voia să stea de vorbă, surizînd, cu copiii orbi, cu copiii paralizați în cărucioare, scoși la aer, băiețelul cu părul castaniu, bogat, aspru, strălucitor, care alerga prin iarba ca și cînd ar fi avut aripi de fluturi la picioare, care se oprea neașteptat ca fluturii pe-o bucată de lemn putredă, pe-o piatră (nu erau flori acolo – sau poate s-au șters din memorie), era atîta fericire în lătratul cîinilor nevăzuți, îndepărtați, mereu mai îndepărtați, pînă cînd lătratul lor devenea un strigăt slab, mătăsos, de uimire, un scîncet dulce de copil adormit care visează, și, în tăcerea cuprinzătoare, ruptura unui cuvînt ascuțit, misterios; sfișierea unui cuvînt în zbor, de-o silabă, ininteligibil. Căzuse noaptea. Fericirea nu mai era nicăieri. Ieri. Nicăieri. Niciodată. O dată ca niciodată.

3 septembrie 2003

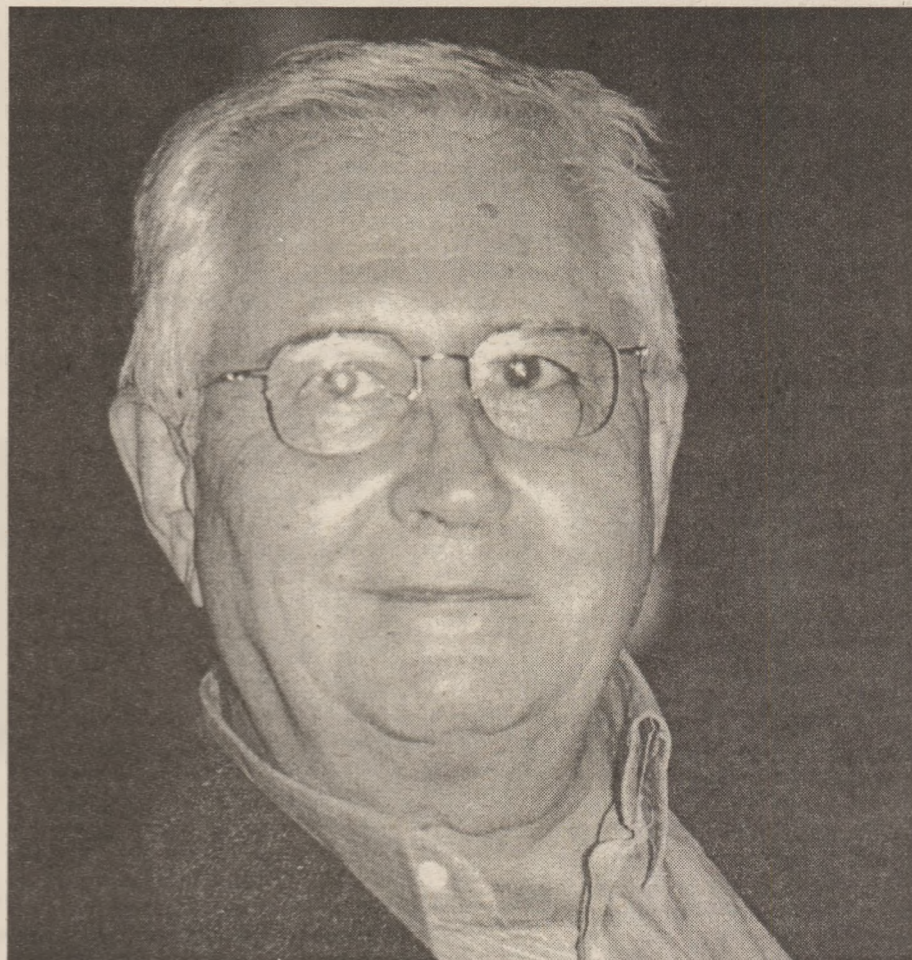
Sculpturi ale absenței

Timpul care trece îți sculptează absența în mărimi naturale și-o pictează în culori vii cum vechii greci își pictau statuile de zei; fiecare zi adaugă un amănunt, șterge altul, îți pune pete de aur în priviri, în păr, îți face *tee-shirt*-ul alb mai alb, mai dureros de alb, mai stîns alteori – ca varul stîns – sau negru-negru sclipitor, ca acela pe care era înscrisă o cugetare despre viața a lui Malraux, o piele de piersică îți pune pe față, ca atunci cînd alergai spre casă venind de la școală (voind să scurtezi timpul? încercînd să fugi dinspre viitor spre prezent?); îți întinde pe față o piele galbenă și fragilă de pară coaptă în pervazul ferestrei – ca și cînd ai fi palid și vulnerabil, cum erai atunci cînd ai avut o fractură la picior și-ai stat în casă, în pat o lună și mai bine, mișcîndu-te greoi de ici colo, foarte atent, în cîrje, cu un fel iradinată fericire în acea atenție concentrată, goală de orice altceva; îți murdărește *sniker*-ii vechi și-apoi îi înnoiește și tu ești mîndru; te umple de praf ca atunci cînd, toamna, greblai frunzele moarte din grădină și-apoi te aruncai în grămezile pe care le făceai, rostogolindu-te în ele, rîzînd, ieșind din ele uimit, imperial încoronat de frunze uscate, pe mîini și la glezne cu aripi de frunze, gata să-ți iei zborul; absența ta sculptată de timp e mai multe statui colorate, încremenite la diferite vîrste și în diferite poziții – și una invizibilă, aceea pe care n-o voi uita niciodată, cînd aveai trei sau patru ani, și mergeam pe-o stradă, ținîndu-ne de mîină, într-o noapte obscură, și te-ai împiedecat de o rădăcină bătrînă, protuberantă, și-ai căzut într-o baltă mai neagră decît noaptea, și eu te-am ridicat plîngeai, erai speriat, eu și mai mult, și-am stat amîndoi cîteva clipe locului: timpul a sculptat din absența ta și-această statuie invizibilă a unui copil care plînge într-o noapte obscură...

10 septembrie 2003

Tu

Tu – adică eu – adică tu – eu sunt tu – ședeai pe fotoliul dintr-un colț al camerei mele de lucru cu multe cărți și te uitai la mine așa cum te uitai la mine cu ani în urmă cînd la pupitrul meu umpleam pagini după pagini fără să știi de ce – ca să-mi treacă timpul apăsător? – ca să-mi fac datoria? – față de cine? – față de ce? cum te privesc eu acum fără să te văd în fotoliul din colțul camerei mele de lucru – gînditor tăcut parcă absent cu ochii pierduți pierzîndu-mă și pe mine pierdut în muzică pentru luth de Bach care-mi murmură în urechi cu răsturnări într-o limpede oglindă a timpului – cum ar spune prietenul meu îndepărtat care nu mai iese din casă care odată ca niciodată împlotea poeme dantele vaste din ață subțire de cuvinte – nu știu unde sunt unde ești unde suntem în oglinda răsturnată a timpului nu mai știu uit amintindu-mi – și-mi amintesc uitînd – în muzica pentru luth de Bach senină ca unele nopți reci de septembrie cu miros de frunze gata să cadă și noi sprijinindu-ne frunte-în frunte și plutind unul în ochii celuilalt – ca niciodată – cum de m-am făcut invizibil și nici măcar nu-mi pasă? unde sunt? nicăieri sau oriunde? – tot una –

Matei Călinescu

poeme pentru M.

tu însă stai în camera plină de cărți și desenezi cu grijă litere
cîte un O ca o buză de fîntînă cîte un A strigînd în singurătate
cîte un T care-mi răstignește privirea, cîte un E care *este*,
cîte un W care nu e decît un M
întors pe dos – și iarăși un T în care mă regăsesc – căci eu sunt tu...
Tu – adică eu – adică tu.

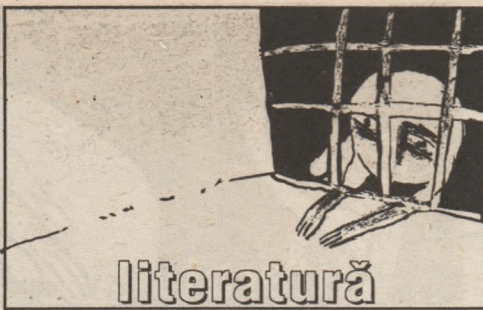
16 septembrie 2003

Fuga în lumină

Oriunde merg prin orașul acesta dau de umbra ta,
o transparență colorată – cu părul
pătat de aur în soarele atît de calm tomnatec, cu așchii de aur în ochii
reflexivi care văd doar o depărtare cu numere pure, și
o ascultă ca pe sunetele unei fugi de Bach cîntată la pian
de Rosalyn Tureck, din degetele căreia au rămas doar
aceste construcții matematice ale absenței, care mă alcătuesc și pe mine într-o
biserica acoperită cu stele în plină zi;
te regăsesc mereu pe scările muzicale ale lui Bach, proptite de zidul nimicului;
te regăsesc pe aceste străzi ce se ramifică din urechea mea, ca niște ramuri cu
frunze grele, rămase în tîrziul toamnei clare, gata să cadă într-o melodie,
într-o fugă în lumină, în melancolia unei gavote pe care o dansam altădată,
cavaler de umbră al celei care te-a adus pe lume în neînchipuitul
oraș cu nume floral, de-acolo de unde nu erai decît visul unui vis, decît ecoul
unui cîntec necîntat, al unui acord neauzit; oriunde merg în acest oraș,
te regăsesc în căldura bună a soarelui aproape ireal,
mă lovesc, trecînd pe lîngă tine, de umărul tău de umbră cu oase neașteptat de tari –
și umărul care s-a ciocnit de umărul tău mă doare, mă doare...

20 septembrie 2003 ■

prepeleac

de Constantin Țoiu

Tabăra țiganilor

IGANIADA sau *Tabăra țiganilor* epopeea eroi-comică a lui Ion Budai-Deleanu, una din operele de bază ale literaturii noastre de care parcă ne rușinăm, pe măsură ce ne țigănim în vorbire și apucături, nu se „bucură” de interesul pe care îl merită cu prisosință. Anii trecând, această *jenă* națională a crescut în timp ce, ca o previziune a autorului însuși, țiganii se integrează pe nesimțite în restul națiunii, – realizându-se un fel de *cafea cu lapte*, – dobândind ranguri și onoruri, chiar și pârghii de conducere uneori ale țării. În nici o altă țară din lume – și evenimentele moderne adeveresc lucrul – această etnie buclucașă nu își găsi un loc de viață mai trainic, mai tolerat ca la noi și cu atâtea consecințe mai cu seamă în Europa de azi. Cursele de avioane arhipline cu romii aterizează regulat pe Otopeni, trimiși îndărăt în România și mai des ca niciodată.

Rupt de realitate cum a fost și este întotdeauna, președintele Ion Iliescu afirmă, în Occident, că țigani sunt peste tot în lume, și că de ce se face atâta zarvă pe chestia asta, urmărindu-se probabil înființarea unei noi Cortine de Fier, izolându-se țigănia balcanică de Europa de Vest... Un soi de *Pro domo*.

Nu ar strica, așadar, ca epopeia lui Ion Budai-Deleanu să fie recitită în anii noștri și eventual încredințată unui mare poet spre actualizarea limbii în care este scrisă această operă a noastră fundamentală. Cu atât mai mult, cu cât începem să-l sărbătorim pe Vlad Țepeș în numele căreia epopeia eroi-comică, poate cea mai interesantă din Europa, din acest punct de vedere, a și fost scrisă.

E momentul în care Satan, aruncând o privire peste lume, vede oastea lui Mahomet gata să robească Muntenia toată...

Țigănia este înarmată de Țepeș... Întunecimea sa, Campionul forțelor răului, susținătorul Sultanului invadator... vede și tabăra țigănească, între Alba și Flămânda-adunată, care, după porunca domnească,

acum era și-n arme îmbrăcată...
Și intriga continuă:
*Căci Vlad Vodă locuri de moșie
Le dăduse cu-această învoială*

*Ca de acuma și dânșii să fie
Oameni ca și alții cu rânduială.*

Exact ce cere astăzi și deputatul romilor în Parlament.

Moș Drăghici, reprezentantul țiganilor din epocă ia cuvântul în fața mulțimii adunate, îmbărbătând-o astfel:

„Bărbați buni! – le strigă
înțeleptul Drăghici –
Trăind eu pă-hastă lume
Multe pății și bune și rele,
La multe privii de-adevărat și glume,
Dar (vă spun drept) din toate
ah-eh-le
Ca ș-ah-asta-ori anume, ori în
șagă
Eu nu văzui în viața-ntreagă.

Noi țiganii să-avem țărișoară!...
Unde să him numa noi în dă
noi!
Să-avem sate, căși, grădini
ș-ogoare
Și de toate, ca ș-alții, mai apoi?
Zieu! privind la lucruri așa rare,
Ca Când treaz fiind, aș visa-mi
pare...

***

Dacă înaltele autorități apusene ar cunoaște, bine tradusă, această scriere literară românească, fără egal în felul ei, nu că ar încetini operația de respingere a țiganilor, nici pomeneală; dar ne-ar compătimi, măcar, ne-ar plânge, ori ar admite că în destinul nostru de țară râvnind să fie primită în nobilul Continent, ar fi cazul, blestemați cum suntem, să fim luați, ca-n Orient, *mai lejer*... Zadarnic. Vom fi, vom rămâne tot ce suntem! Având un accent și mai țigănesc. ■

ELEBRA intervenție maioreșciană (din *O cercetare critică*...) în „cestiunea diminutivelor” rămîne actuală, în măsura în care semnaleză o tensiune permanentă între tendințele limbii (ușurința cu care în română se formează diminutive), universalile comunicării (nevoia vorbitorilor de a-și exprima afectivitatea) și atitudinile culturale (diminutivele condamnate ca „decadență limbistică”, „forme de copii nevîrstnici”, „efeminare”, „spirit de miniatură”, „manie”, „ridicol” etc.). Inevitabile în „limbajul copilăresc” („baby talk”) și în vorbirea familiară, afectiv-glumeată, diminutivele sînt în genere respinse de registrul înalt și în bună măsură chiar de cel standard. În momentul de față, permisivitatea interferențelor dintre registre pare să fie favorabilă: multe posibilități de diminutivare sînt utilizate cu scop ironic și depreciativ, iar unele forme se specializează chiar cu valori stilistice neutre; am comentat de curînd, în această rubrică, situația unor cuvinte precum *mămici* (= „tinere mame”), formă utilizată chiar și în limbajul politic, sau *iconițe* (engl. *icons*), din jargonul informatic. Se poate constata o anumită discrepanță între situația din dicționarele noastre generale, care înregistrează diminutive din limbajul popular, adesea ieșite din uz – și uzul actual, care impune alte diminutive, specifice limbajului familiar orășnesc. Absente din DEX, dar frecvente în textele actuale sînt, de exemplu, substantivale *glumiță* și *animăluț*. *Glumița* este mai ales o glumă proastă; sensul depreciativ nu e inerent derivatului, dar apare ca dominant statistic: „atitudinea ministrului (...), facilă, cu *glumițe* nesărate” (EZ = *Evenimentul zilei*, 3363, 2003, 3); „ce nu mi-a plăcut la poezia ta a fost desueta *glumiță* cu Venus din Millo”; „poezia de față a fost mai mult o *glumiță* morbidă” (poezie.ro); „poate a încercat unu să-ți facă o *glumiță*, unele versiuni de Outlook crapă dacă headerul mailului are multe caractere” (price.ro). Atributele care însoțesc diminutivul sînt grăitoare; *glumițele* sînt uneori *zburdalnice*, *zglobii*, dar cel mai adesea apar ca *insipide*, *nesărate*, *stupide*, *proaste*, *de doi bani*, *de doi lei*, *ieftine* etc. *Animăluț*, în schimb, e folosit aproape exclusiv cu conotații pozitive: „vedetele noastre și *animăluțele* lor de suflet” (*Monitorul de București*, 742, 2003, 1); „Esti singur? Te plictisești? Ai nevoie de un *animăluț* de companie!” (trafic.ro); „primim foarte multe *animăluțe* de pluș de la fani și

păcatele limbii

de Rodica Zafiu

„Spirit de miniatură”

toate sunt foarte simpatice!” (ozone-fanclub).

O altă categorie de diminutive, mai greu acceptabile în registrul standard, este cea a adjectivelor. Dicționarele noastre cuprind unele diminutive adjectivale curente, frecvente, dar limitate la limbajul familiar (*micuț*, *bunișor*, *bunuț*, *mulțișor*, *călduț*), precum și unele populare, destul de rare (*albior*, *bălăiel*, *bălănuț* etc.). Și în această zonă lexicală, uzul inovează; în limbajul tinerilor, poate mai ales în cel feminin (dar o asemenea impresie – prejudecată?

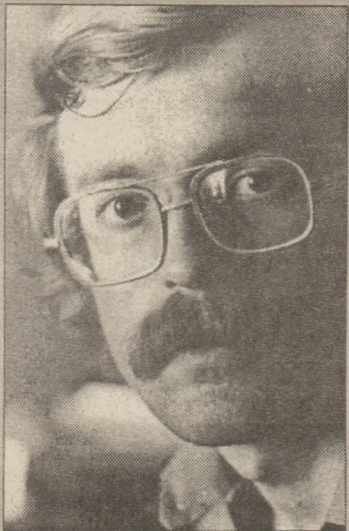
- ar trebui dovedită), apar tot mai des unele diminutive adjectivale la modă, formații (neatestate de dicționar; deși au fost probabil folosite spontan mai de mult, cel puțin în limbajul copiilor) cu sufixele *-ic(ă)* și *-el*. Asemenea diminutive se întîlnesc acum nu numai în oralitatea familiară, ci și în mesajele de pe Internet și chiar în presă. Sînt forme care irită adesea prin exagerare și afectare – alintare infantilă; putem constata unele reacții de respingere chiar din interiorul mediilor lor specifice: „urasc (...) în general cuvintele din categoria: *puiuț*, *scumpel*... am oroare de aia care intră (...) cu nickuri de gen (...) «un *dulcic*»” (FanClub Forum, 21.09.2003). Unele dintre cele mai frecvente adjective diminutive noi sînt într-adevăr *dulcic* (în DEX apare în schimb *dulcișor*), *scumpic*, *scumpel* (în

DEX există doar *scumpușor* și *scumpișor*) și *drăguțel* (în DEX doar *drăguțel*, *drăgulic*, *drăguliță*). Diminutivele în discuție aparțin registrului familiar din mediul urban, în vreme ce în DEX apar echivalentele lor populare – rurale, tradiționale. De fapt, sufixul adjectival *-el* (pentru o formă de genul masculin) nu e surprinzător; el urmează tiparul *cumînțel*, *curățel*, *frumușel* etc., caracterizat printr-o flexiune mixtă, preferînd la feminin sufixul *-ică*: *cumînțică*, *curățică*, *frumușică*. Masculinul în *-ic* e mai rar; și poate tocmai prin devierea de la modelul dominant (dar și printr-o eventuală tendință de regularizare a sistemului) s-ar explica preferința actuală pentru formele expresive, afective, în *-ic*, *-ică*: „Eminem e cel mai tare!!! are niște piese beton, iar el... e super *dulcic*!” (fanclub.ro); „băiețelul mamei. Caracteristici: *dulcic*, sensibil” (eva.ro); „un «La mulți ani» *dulcic* i-a șoptit la ureche altcineva” (*Cuvîntul Liber - Deva*, 8, 2002); „e o clujeancă *dulcică* foc, în vîrstă de 19 ani” (viva.ro); „orice ai mânca n-ai să regreți: cabanierii sunt niște *dulcici*” (alpinet.org); „niscăi fete *dulcici*” (EZ 14.12.1999). Adjectivul apare și substantivizat – „o pupă pe mami tot timpul și e un *dulcic* scump” (mami.ro/forum) – și chiar ca adverb: „V-am pupat *dulcic* pe toți” (umblarici.refresh.ro); „Asistenta *dulcică* îmi zîmbea *dulcic*” (cloudsmagazine.com). Forma *scumpic* apare în contexte asemănătoare: „Poza 3 drăguț, *scumpic*, nu?”; „Un fluturaș, *scumpic*!” (clopotel.ro); „Tu ești un *scumpic*, îmi ești tare drag, ascult cu multă plăcere muzica ta...” (guestbook.dr.myx), fiind concuroasă de cea cu sufixul *-el*: „koala (...) este un *animăluț* foarte *scumpel*” (FanClub Forum, iulie 2002); „ai un băiețel *scumpel* foc. Să-ți trăiască!” (community.webshots.com); „Ești un *scumpel*, dulce de tot!!!” (sens.md). Afectarea diminutivală atinge uneori culmi greu suportabile, extinzîndu-se asupra întregului mesaj: „Vă *pupic dulcic!!!*” (clopotel.ro). ■

biografie

Matei Vișniec s-a născut la 29 ianuarie 1956 în orașul Rădăuți din județul Suceava (oraș pe care îl va evoca, dintr-o perspectivă onirică și ludică, în romanul *Cafeneaua Pas-Pa-rol*). Tatăl său era funcționar, mama - învățătoare.

Între 1965 și 1975, urmează școala primară și liceul în orașul natal. În timpul liceului (și anume în octombrie 1972) debutează cu poeme în revista *Lucafărul*, prezentat de Virgil Teodorescu.

În perioada 1976-

1980 face studii de filosofie la București și devine unul dintre membrii fondatori ai *Cenacului de Luni*, condus de Nicolae Manolescu. Din 1980 și până în 1987 funcționează ca profesor de istorie și geografie în comuna Dorobanțu-Plătărești din județul Călărași. În 1980 debutează editorial cu volumul de versuri *La noapte va ninge* (în urma câștigării unui concurs de debut organizat de Editura Albatros). Pe parcursul unui deceniu (1977-1987) scrie opt piese de teatru în două și trei acte, aproximativ douăzeci de piese scurte și câteva scenarii de film; constatând că aceste texte sunt sistematic respinse de autoritățile culturale, le multiplică pe cont propriu și le face să circule în mediile culturale și artistice; scriitori și regizori prestigioși vorbesc despre dramaturgul Matei Vișniec ca despre o revelație.

În 1984, după apariția a încă două volume de versuri, devine membru al Uniunii Scriitorilor. În octombrie 1987, aflându-se la Paris, cere azil politic, care i se acordă în luna noiembrie a aceluiași an. Locuiește o lună și jumătate într-un cămin de muncitori imigranți, apoi, șase luni, într-un cămin al unei organizații umanitare catolice - un fel de uzină de primit și integrat străini fără o situație, dar și francezi considerați "cazuri sociale". Urmează cursuri intensive de limba franceză, frecventează teatrele pariziene, începe traducerea propriilor lui piese în franceză. Stabilește contacte cu Marie-France Ionescu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Paul Goma, Alain Paruit, Nicolae Breban, Virgil Tănase, Damian Necula, Adina Keneres, Dan Culcer ș.a.

În perioada august 1988-octombrie 1989 locuiește la Londra și lucrează în Secția Română a BBC. Demisionează de aici și revine în Franța, angajându-se să scrie o teză de doctorat despre *Rezistența culturală în Europa de Răsărit sub regimurile comuniste* (o bursă de studii de doi ani îi permite să trăiască modest, dar fără griji, în Cité Internationale Universitaire). Încheie cu bine prima etapă a doctoratului, dar renunță să mai facă eforturi în această direcție, hotărât să se consacre teatrului. Scrie piese direct în limba franceză (începând din 1992), asistă - în Franța și în alte țări - la repetiții și premiere, călătorește în același scop și în România, unde, după 1989, dramaturgia sa are parte de o recunoaștere entuziastă. Pentru a-și asigura existența, lucrează la Radio France Internationale - Secția Română. La 24 mai 1996, soția sa, Andra, îi naște o fetiță, pe care o botează Joëla.

În anul 2000, înainte de a împlini 45 de ani, are un palmares impresionant:

- piese de teatru jucate în peste 20 de țări (dintre care unele la mari teatre din Europa: Teatrul *Rond-Point* din Paris, Teatrul *Regal* din Stockholm, Teatrul *Stary* din Cracovia, Teatrul *Piccolo* din Milano, Teatrul Național din Istanbul;

- aproximativ 10 piese publicate în Franța (dintre care unele la edituri prestigioase ca *Actes Sud Papiers*);

- în jur de 30 de piese montate în România, în teatre profesionale, la radio și la televiziune.

Cele mai recente piese ale lui Matei Vișniec (*Femeia ca un câmp de luptă sau Despre sexul femeii - câmp de luptă în războiul din Bosnia* și *Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintal*) sunt încărcate de electricitate politică și inaugurează o etapă nouă în cariera lui de dramaturg.

Claritate misterioasă

ÎN ROMÂNIA, cei mai mulți poeți încep prin a-l imita pe Vasile Alecsandri, devin apoi eminescieni și ajung în cele din urmă, printr-un efort de emancipare, să scrie ca Lucian Blaga. Matei Vișniec a sărit aceste etape și, de la primele lui manifestări, a fost un postmodern, situându-se decis în istoria literaturii după Leonid Dimov și Nichita Stănescu. S-ar putea crede că, în copilărie, părinții săi l-au învățat să recite nu *Cățeluș cu părul creț*, ci poeme onirice. Și că în *cartea de citire* pe care a avut-o la dispoziție la școala primară din Rădăuți s-ar fi aflat nu *Somnoroase pasărele...*, ci *11 elegii*.

Cert este că el și-a făcut din limbajul poeziei contemporane un fel de limbă maternă, folosită cu siguranță și ușurință. Familiarizarea deplină cu un mod de exprimare duce întotdeauna la apariția unei tendințe de auto-parodiare, ceea ce se întâmplă și în cazul lui Matei Vișniec. Inițiat în modernitate din anii de școală, el este în momentul publicării primelor poeme - în 1972, în revista *Lucafărul*, la vârsta de numai șaisprezece ani - un virtuoz al modernității blazată, conștient de efemeritatea oricărei reforme poetice, ceea ce înseamnă un postmodern.

Spre deosebire de poezii generației '80 din care, teoretic, face parte, Matei Vișniec nu practică poezia ca pe un joc literar studentesc. El este în esență grav, chiar dacă ia o distanță critică și ironică față de propria lui gravitate.

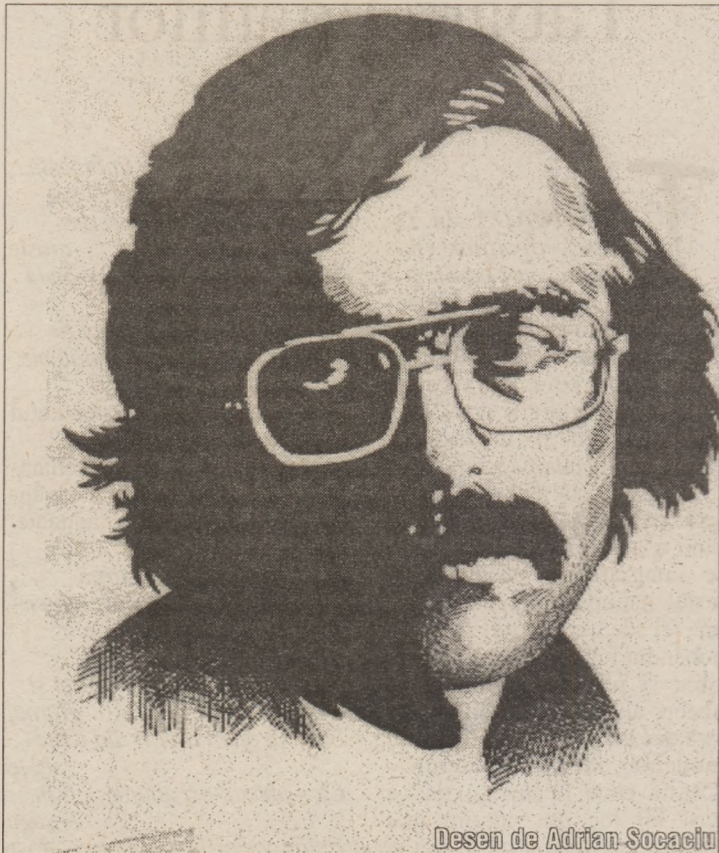
Nicolae Manolescu este primul care a sesizat această caracteristică a sa, comparându-l însă nu cu colegii lui de generație, ci cu Marin Sorescu (într-o cronică literară publicată în *România literară* din 11 iulie 1980):

"Sunt cuprinse aici [în cartea de debut a lui Matei Vișniec, *La noapte va ninge*, 1980] poezii cu înfățișare de fabule fără morală (sau cu o morală implicită) sau de scurte eseuri lirice despre tot felul de lucruri (al căror tâlc poetul îl sugerează). Chiar și titlurile (*Despre opțiune*, *Despre preacuviniță* etc.) indică, ironic, o legătură cu eseurile lui Bacon. Însă «filosofia» este aceea, pe jumătate adevărată, pe jumătate trucată, din cărțile mai vechi ale lui Marin Sorescu. Soresciene nu sunt atât motivele (ce par a fi, în primul rând, la Matei Vișniec, violența și absurditatea existenței), cât amestecul de seriozitate și de farsă, aspectul de badinaj al versurilor, enormitățile strecurate abil în mijlocul locurilor comu-

la o nouă lectură

de Alex. Ștefănescu

Matei Vișniec

Desen de Adrian Socaciu

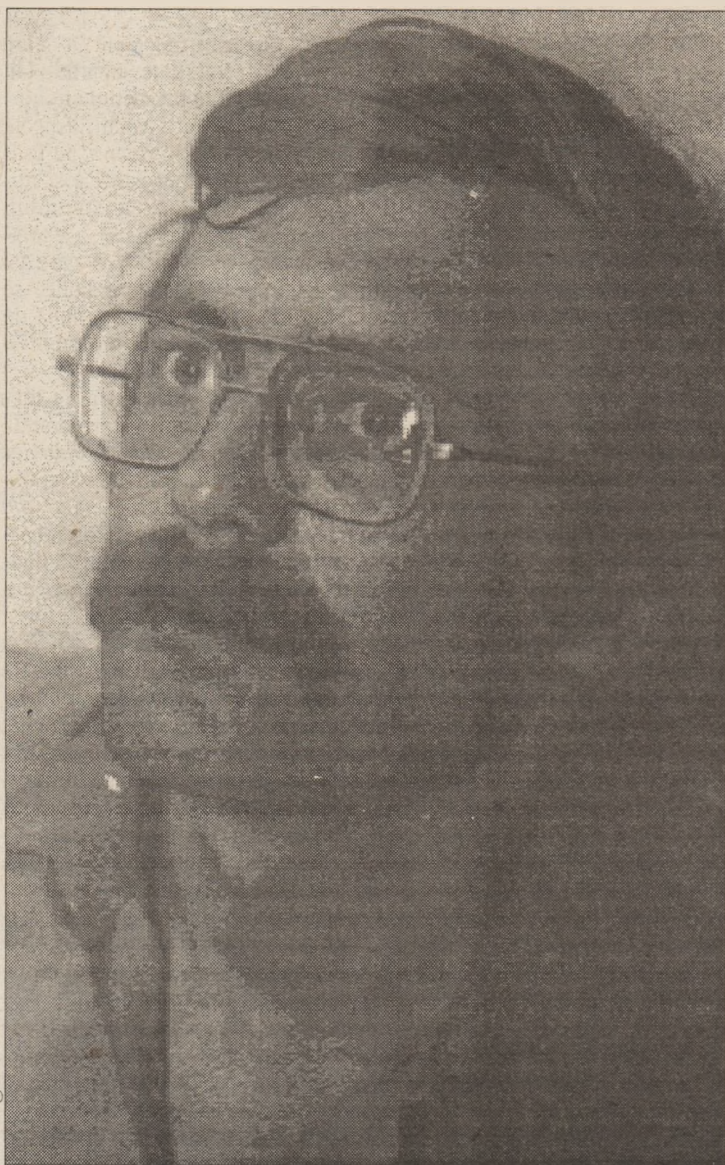
ne, anumite «trouvailles»-uri sau poante poetice. Dar, trebuie să precizez, la Matei Vișniec e mult mai puternică înclinarea spre gravitate decât aceea spre joc. În mâinile lui, formula lui Sorescu devine, de multe ori, altceva, utilizată de un temperament diferit. Matei Vișniec e un poet rezervat și trist, fundamental un melancolic."

Poemele lui Matei Vișniec, din volumul de debut, deja menționat, și din celelalte două pe care poetul le-a mai publicat în România înainte de a se stabili la Paris - *Orașul cu un singur locuitor*, 1982 și *Înteleptul la ora de ceai*, 1984 -, au un secret, indefinibil și indescifrabil. Lectura lor seamănă cu o alunecare pe schiuri, fiind întrutotul lipsită de dificultate. Cititorul parcurge surzător vers după vers și înțelege perfect fiecare enunț - numai că de la un moment dat, fără un motiv inteligibil, începe să simtă o adiere de stranietate. La sfârșit, totul i se pare deopotrivă clar și neliniștitor, ca un roman de Kafka. Sau ca un tablou de Salvador Dali.

ATĂ, ca exemplu, poemul *Corabia*. Poetul povestește că se afla cândva pe o corabie, împreună cu alți pasageri, și că ambarcația se scufunda lent în adâncul mării. Oame-

nii de pe punte, resemnați, își strângeau mâinile unii altora, în semn de adio și își așteptau sfârșitul, dar vasul se scufunda atât de încet, încât după zece zile ei încă erau în viață și se priveau consternați. Își spuneau că, probabil, o corabie nu se poate scufunda decât foarte încet, se pregăteau din nou pentru moarte, dar după un timp iar constatau că naufragiul nu s-a produs complet. Și așa mai departe. Este o poveste simplă - ca dovadă, se poate repovesti - și totuși misterioasă, plină de un fel de tristețe cosmică (și comică). Poate că secretul constă tocmai în simplitatea ei: decupată din fluxul vieții și așezată în rama literaturii, orice întâmplare devine infinit interogativă. Sau poate că poemul are ecou în conștiința cititorului fiindcă a reușit să înregistreze o anumită stare de spirit a omului obosit de la sfârșitul secolului douăzeci. Sau - în fine - poate că efectul estetic atât de original se datorează comicului de situație care se dezvoltă în plină tragedie: oamenii de pe corabie își tot iau rămas bun, dar evenimentul așteptat nu se produce, exact ca într-un cunoscut film cu Stan și Bran în care ceremonialul despărțirii se repetă de mai multe ori, în zadar, din cauza unui automobil care,

Fotografia de Ion Căruț

după câțiva metri de mers, se oprește.

Multe poeme, concepute sub forma unor instantanee tragicomice, se impun, la fel, prin claritatea lor enigmatică și printr-o grație stilistică, specifică lui Matei Vișniec. Încă un exemplu:

“Mașina de curățat orașul/ m-a ajuns din urmă s-a oprit/ în spatele meu// înfricoșat mi-am scos pălăria/ mi-am șters palmele ude i-am spus/ eu nu sunt unul și același lucru/ cu orașul/ eu sunt cu totul altceva// dar ea mă privea curat și lucid/ și vibra din adâncul metalului inteligent” (*Mașina de curățat orașul*).

S-ar putea glosa foarte mult pe marginea poemelor lui Matei Vișniec, evidențiindu-se diverse semnificații filosofice: riscul pierderii identității într-o eră în care dictează legile statisticii, dificultatea comunicării interumane, nediminuata de existența unor mijloace sofisticate de comunicare, tendința individului de-a se dedubla, nevoia de sacralitate, degradarea, într-o lume cu spirit practic, a noțiunii de sărbătoare, îndepărtarea oamenilor de bucuriile simple, deținerea de către artiști a unei puteri imense și, în același timp, iluzorii etc. Numai că nu aceste idei, arhicunoscute, în fond, din eseistica existențialistă și a

sucesorilor lor, conferă valoare poemelor. Trebuie luate în considerare *textele în sine*, explicite și totuși sibilnice, fulgurante, și totuși greu de uitat. Poetul își sperie și totodată își captivează cititorii cu un fel de *halucinații lingvistice*.

După douăzeci de ani

DIN 1987, când a rămas în Franța, Matei Vișniec s-a lăsat condus de deviza *totul pentru teatru, totul pentru victorie*. A fost o angajare totală - o angajare însă în stilul său, fără emfază, fără declarații zgomotoase, fără lamentații. Iar rezultatele n-au întârziat să apară. Dramaturgul român a devenit furnizorul de texte al multor teatre din Europa de Vest. Dosarul de presă al succesorilor lui ca om de teatru cuprinde în prezent multe sute de pagini.

ATĂ însă că în toată această perioadă, când părea preocupat exclusiv de cariera de dramaturg, Matei Vișniec a scris și poezie. Poezie pe care o regăsim într-un volum apărut în anul 2000 (ceea ce înseamnă la douăzeci de ani de la debutul editorial) la Editura

Cartea Românească, *Poeme ulterioare (1987-1999)*. Poemele din acest volum sunt impecabil scrise, dar se simte că ele nu mai reprezintă o mare miză pentru Matei Vișniec. Poetul nu-și mai leagă toate speranțele de poezie, nu se mai uită la ea cu încrederea ultimă cu care se uită un naufragiat la sticla purtătoare de mesaj pe care o aruncă în largul mării. El compune poeme cu detașarea cuiva care a făcut între timp ceva mai important. Această neimplicare conferă farmec versurilor. Ele se nasc fără să șiroiască de sânge. Se alcătuesc în aer, ușor, iscate parcă de o baghetă magică. Întotdeauna Matei Vișniec a creat impresia că scrie fără efort, dar de data aceasta poemele sale par scrise de-a dreptul în joacă. Seamănă foarte mult cu textele pe care marii autori le scriu la bătrânețe, din plăcere, când nu mai au ambiția de a cuceri cu ele lumea. Deși Matei Vișniec mai are mult până să fie bătrân.

Regăsim cu plăcere în *Poeme ulterioare* eleganța stilistică binecunoscută a poeziei lui Matei Vișniec, o eleganță firească, englezească. Născut la Rădăuți și stabilit la Paris, Matei Vișniec este un englez al literaturii noastre. În mod curios, în perioada, scurtă, când s-a aflat cu adevărat la Londra (ca angajat la BBC), el nu s-a simțit în elementul lui. A fugit de acolo, cu o nerăbdare care trăda o intempativă inaderență. Ecourile reacției alergice de atunci au rămas până și în versuri. Iată, ca exemplu, poemul *La Londra*, elogiu ironic, intenționat pueril al modului de viață londonez:

“La Londra, domnilor, ce aer/ ce spleen, ce străzi și ce confort/ ce lume bună, ce metrouri/ ce mirodenii din import!// portarii toți știu să se poarte/ nu vezi o scamă pe peron/ nu vezi un câine fără zgardă/ nu vezi un domn fără baston”.

Această caracterizare se potrivește însă perfect chiar poeziei lui Matei Vișniec. Am putea o folosi ca pe o caracterizare critică ludică:

“În textele lui Vișniec, domnilor, ce aer/ ce spleen, ce străzi și ce confort/ ce lume bună, ce metrouri/ ce mirodenii din import!// portarii toți știu să se poarte/ nu vezi o scamă pe peron/ nu vezi un câine fără zgardă/ nu vezi un domn fără baston”.

Sugestia de eleganță a poemelor este dată de tonul calm, de îndeplinirea conștiințioasă a ceremonialului exprimării, de claritatea mesajului (chiar și a unui terifiant). Dacă trebuie să repete anumite sintagme, poetul le repetă, fără să se precipite, așa cum în societate un adevărat gentleman salută cu aceeași răbdare pe fiecare cunoscut în parte:

“În timp ce fierbe apa pentru ceai/ mă gândesc cum va fi când/ îmi voi bea ceaiul// mă voi așeza la masa rotundă/ pentru servit ceaiul/ cu ustensilele de servit ceaiul în fața mea,/ apa fierbinte pentru ceai/ în ibric de argint./ cupa de porțelan pentru băut ceaiul, lingurița de argint pentru ceai./ zahărul în bulgări./ farfurioara, inelul, tipsia ovală/ strecurătoarea cu un singur ochi/ și ochiul însuși aburit de aburul/ în care s-a transformat apa care/ a fiert pentru ceai...” (*Mă voi așeza la masa rotundă*)

Matei Vișniec respectă regulile jocului. Construiește texte, care au, cel puțin aparent, un grad mare de obiectivitate, și le lasă pe ele să-l cucească pe cititor. Nu procedea, ca alți poeți, care vin ei înșiși în prim-plan și cer să li se dea atenție. Nu sare etape în desfășurarea unui recital liric, din dorința de-a ajunge repede la fraza memorabilă dinaintea concepută, și nici nu lungeste discursul la nesfârșit. Poemele sale durează exact cât trebuie.

Această eleganță stilistică desăvârșită ne impresionează cu atât mai mult cu cât poetul o practică inclusiv în momentele în care descrie situații înfricoșătoare, desprinse parcă dintr-un coșmar. Într-un poem, *Puiu!*, ne este înfățișată, de pildă, scena răsfățării unui pui de monstru de către mama lui:

“Trezit din somn, puilul de/ monstru pufăie, împrășcă./ stropește cu stropi mici de/ salivă - o desfățare// mama monstrului e moartă/ de plăcere, despădușește un munte./ strivește două, trei locuințe/ lacustre// caută nisip roșu/ pur pentru micul dejun// la plecarea familiei de/ monștri totul rămâne ars, pustiu/ stropii de salivă ai puilului de/ monstru au săpat în/ aer găuri negre prin care/ se scurge energia acestei lumi.”

Inconștiența cu care familia de monștri săvârșește răul ar trebuie să-l răvășească pe poet și să-l facă să se înecă în propriile lui cuvinte. Dar nu, el rămâne un cronicar manierat și rezo-

nabil al întâmplării. Tocmai de aceea relatarea lui ne inspiră încredere, ni se pare verosimilă și ne tulbură profund.

Puțini poeți de azi reușesc să restaureze, ca Matei Vișniec, autoritatea originară a cuvintelor. În general, cei care scriu versuri azi contribuie, dimpotrivă, la devalorizarea lor, folosindu-le superficial, imprecis și tautologic, cu o freneză iresponsabilă. Matei Vișniec, deși nu este grandilocvent, deși nu transformă fiecare cuvânt într-un dangăt de clopot, utilizează limba română cu atâta precizie și siguranță încât o face să răsună clar în conștiința noastră, îi redă prestigiul de principal mijloc de comunicare. Cine ia în serios, azi, cuvinte ca “vax”, “zău” sau “pofțim”? Ei bine, iată aceste cuvinte reabilitate cu o simplitate grațioasă, parcă fără efort, de Matei Vișniec, prin folosirea lor într-un extraordinar poem despre moarte, poem în care, de altfel, toate cuvintele devin importante, ca în Biblie:

“Nu vreau să spun decât atât răul binele/ frumosul urâtul ziua noaptea și alte contrarii./ vax, mie nu-mi mai sunt necesare căci am murit// dar mai rămâne alfabetul morse care bate bate/ în tâmpla gropii în ascunzișul acestui vierme care/ el, zău, ce vină are?// unde să mergi, în definitiv există drepturi/ care ar trebui respectate pofțim nici măcar bolovani/ colțuroși nu se rostogolesc la întâmplare// încă un cuvânt despre copacul albastru ei bine/ el nu înflorește decât sub pământ pentru/ scurt timp rădăcinile îi intră în sânge și sorb/ două-trei cuvinte din creierul tău” (*Mai rămâne alfabetul morse*).

Întoarcerea lui Matei Vișniec la poezie, la *Penelopa lui*, a reprezentat, fără îndoială, un *happy-end*, un moment care ar fi meritat sărbătorit, deși, la scurtă vreme după întoarcere, scriitorul a și început pregătirile pentru plecarea în alte aventuri.

(continuare în numărul viitor)

MAIS QUESTE QU'ON FAIT DU VIOLONCELLE ?
DE MATEI VIȘNIEC

LUCERNAIRE 20h

LES BASTIONS - CHRISTIANE GUILLOT
CENTRE NATIONAL D'ART ET D'ESSAI
12 av. Montpensier de France 33000 Bordeaux M. 59 59 59 59

THE MUS ORANGE THEATRE COMPANY
PRESENTS
The UK Premier
of the world's first
The history of pandas
told by a saxophonist with a
girlfriend in Frankfurt

Matei Vișniec
MUSIC BY
Maudie Daport

Directed by
David Evans Rees

Set Design by
LISA DICKSON

Lighting by
LOU MILLING

MUSIC BY
EDDIE GRAY

with
Mavis Oppenheim
&
Martin Ritchie

17th August - 12th September 1999
Baton's Court Theatre
The Curtain Rd., 280 Cornagh Road W14
(Near St. Hubert, Baton's Court)

cronica edițiilor

de Cornelia Ștefănescu

Vitalitatea textelor vechi

NAINTE de a descrie ediția *Texte uitate – Texte regăsite*, cuprins și alcătuit ce vin să illustreze direct ideea vitalității textelor vechi, folosesc prilejul să reproduc o secvență de comentariu. Am găsit aici, ca într-o oglindă, tot ce gândisem de ani buni despre literatura noastră veche, mereu cu părerea de rău de a mă fi menținut doar pe poziția cititorului prudent entuziasmat. Ceea ce nu aș traduce cu neîncredere sau teamă, ci dimpotrivă. Cu neîn-deajunsă mea pregătire să contribuie la demonstrarea și prelungirea prin cercetare, a valabilității ceremonialului de argumente, dezinvolt rostit de specialiști, în stare să le fi nuanțat prin maturitate, opțiunea orientării: „Manuscrisele românești cuprind file surprinzătoare prin diversitatea tematică și extinderea temporală sau geografică a legăturilor culturale pe care le mărturisesc. Pentru cititorul obișnuit (care nu este preocupat de filiația manuscriselor, de istoria limbii, de complicatele drumuri ale evoluției temelor și simbolurilor), conținutul copiilor făcute cu mâna până către mijlocul secolului al XIX-lea rămâne viu prin frumusețea indefinibilă a imaginilor, a «asemănarilor neasemenea» și prin suflul de vechime pierdută în timp al credințelor.”

Cu acest paragraf își începe Cătălina Velculescu studiul său, serioasă aprofundare a unui material care restituie strălucit Bibliotecii Academiei Române transparența și sensul său revelator de date și idei. Studiul introductiv la textele editate, cuprinse sub titlul *Pentru fulgere și tunete cum să fac*. Odată cu citarea numelui său, număr și pe ceilalți semnatori ai ediției. Cercetători, ca și Cătălina Velculescu, de foarte multă vreme specializați în istoria literaturii române vechi, Adriana Mitu și Andrei Nestorescu, dar și mai tinerii, deja cu experiență, Silvia Marin-Bartutchieff și Manuela Anton.

Ediția este formată din cinci compartimente distincte. Esențialmente colectivă, caracter de la bun început evidențiat de „Cuprins”, ediția se constituie ca o unitate prin decupajul de probleme care le multiplică perspectiva și convergența, prin oficiul de clarificare și de cumpănire, căruia nu-i lipsește subtilitatea înțelegerii, dar care se justifică totodată, prin informație, obiectivitate, siguranță. Aici este de salutat intimitatea răbdătoare, transformată în pasiune, cu bibliografia, românească și străină, comasată în partea de subsol a paginii. Loc unde se refacă sub un control riguros itinerarul critic pe marginea tuturor lucrărilor semnalate.

Debutul volumului îl face Silvia Marin-Barutchieff cu *Viața Sfântului Hristofor*. *Viața* desfășurată în plâsmuirea sa tipografică, pe măsura unui adevărat spectacol. La punerea lui în scenă a contribuit autoarea studiului introductiv și a alcătuirii din iconografie și text a manuscrisului, manuscrisul *Proloagelor* de la Tatina. Aici, ni se spune, că este semnalată pentru prima dată, în dreptul zilei de 9 mai, viața Sfântului Hristofor. Ni se mai spune ce a determinat compararea cu *Proloagele* lui Dosoftei, cu atenție deosebită asupra unității de conținut între manuscrisul 339, de la B. A. R. și ediția lui Dosoftei din 1682-1686. Descrierea fizică a Sfântului, însemnele sale identificatoare, mitul, cultul, sensibilitatea oamenilor secolului al XVIII-lea și inventivitatea populară și artistică față de universul terifiant și sensibilizarea la Fantastic a omului tuturor timpurilor. Informațiile sunt adunate și transformate în unitate datorită Bibliografiei. Altfel valoroasă este atestarea alcătuirilor rezultate din cercetarea personală a autoarei. De la cercetarea, pe de o parte, la fața locului a mănăstirilor, bisericilor, schiturilor din Oltenia, veritabilă contribuție românească la iconografia secolului al XVIII-lea și al XIX-lea, raportată la simbolistica europeană. Iar pe de alta, la o cernere a valorilor până la contribuția de fond de tipul: influența cultului la noi a Sfântului Hristofor este anterioară dominației austro-ungare în Oltenia (1718-1739) față de Mănăstirile Hurezi și Polovragi, datate prima la 1682-1694, a doua la 1703.

În ordinea sumarului ediției, urmează textul *Pentru fulgere și pentru tunete cum să fac*. Cătălina Velculescu anunță în „studii introductiv” că tot interesul îi este îndreptat spre texte diferite unele de altele, a căror alăturare în paginile ediției este determinată de răspunsurile la întrebările privitoare la fulger, tunet, trăsnet. Diferența apare încă de la enumerarea lor de către semnatarul ediției: scrierile din așa-numitul tip *pravilă*; *Întrebări și răspunsuri* (forma compozită publicată de Alexandru Ciorănescu); *Întrebările lui Iazimir cu Panaiot Filozoful*; *Întrebările lui*

Epifanie către Andrei [Salos].

Cercetarea și-o dorește continuată în câteva direcții: „sursele diferitelor tipuri, până la atingerea originalului traducerii; copii și cititori români, circulația manuscriselor, rezultatele copiilor succesive; dacă există paralele între texte și mărturiile orale”.

Rar mi s-a întâmplat să întâlnesc un comentariu de asocieri, de speculații filosofice și filologice, de identificări constituit în formulări de strictețe matematică, în același timp sinteză vie, de o paradoxală coerență. Textul studiului introductiv se impune printre altele, prin reevaluări și confruntări orientate spre convergența cu contemporaneitatea. Mișcarea Cătălinei Velculescu printre manuscrise exprimă o confortabilă mișcare între simplu și compus, cum ajunge, de exemplu, să detecteze despre pravila lui Matei Basarab – în cazul identificării anumitor întrebări și răspunsuri, dar și a identificării copistului valah din

numai în faptul copierii, ci în copierea nemecanică. Cătălina Velculescu menționează intervenția lor și calitatea acestei intervenții când foloseau textele scrise dar și narațiunile din cultura orală.

Cercetarea pe teren, la Porțile de Fier îmbogățește informația cu mărturiile folclorului contemporan.

„*Omul ca iarba, zilele lui...*” își intitulează Adriana Mitu cercetarea apelând la un *Psalm* al lui David, descoperit în manuscrisul mișcelaneu nr. 1667 de la B. A. R. Îl studiază și în el descoperă motto-ul. Aici l-a descoperit ca motto. Și în acest caz, identic cu celelalte cercetări, teritoriul cucerit prin bibliotecă este stimul și reper. Studiul și ediția privesc o carte de înțelepciune românească originală de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, așa cum îl și pune în valoare Adriana Mitu în parantezele titlului.

CONTRIBUȚIA Adrianei Mitu îmbină rigoarea informației cu judecata disciplinată, eleganța și autoritatea expozeului privind *Cuvântul de îngropare a lui Ștefan*, panegiric însoțit de istoricul publicării, cu trimitere la Mihail Kogălniceanu și la *Lepturariul românesc* al lui Aron Pumnul, dar și la enunțarea atribuirilor, cu citarea numelor lui Antonie Sion, B. P. Hasdeu, Iorga, Bianu, Ovid Densusianu, Sextil Pușcariu, Dan Mănuca, și cu citarea aprecierilor, printre care aceea a lui Mihai Emiescu „model de elocință românească”.

Adriana Mitu oferă textul „primului pamflet de proză din literatura română”, cum definește *Cuvântul unui țaran către boiari*, semnalând problemele cu cenzura, menționate de Kogălniceanu, când intenționase a-l publica în „*Arhiva românească*”. La fel și în *Epistola către Evagoras pentru cinste*, publicată doar de Kogălniceanu, sub același semn al cenzurii. *Correspondențe între doi streini asupra obiceiurilor Moldovei și a Țării Muntenesti* este un text care prilejuiește Adrianei Mitu identificări de personaje și verificarea originalității celor cinci cărți de înțelepciune, „poate prima din literatura noastră scrisă după mod-

elul celor din Occident” și care „nu pot fi abordate separat”. Un tot, ce verifică pe spațiul circumscris al literaturii vechi, aspecte ale personalității umane, pe fondul argumentației istorice și mitologice. Avansarea studiului, din aproape în aproape, seamănă cercetarea cu o apă care își face loc, ocolește piedicile, se învoldurează și se lasă dusă de șuvoiul nevoii de cunoaștere și aprofundare.

Mai sever distanțată de textul avut în vedere este Manuela Anton în *Manualele școlare ca pregătire a orizontului de așteptare pentru cititorii români din secolul al XVIII-lea*. Fondul istoriei își spune cuvântul, autoarea studiului și editoarea acestui capitol „străduindu-se”, cum își anunță demersul să desprindă și să precizeze „transformările structurilor de învățământ primar ortodox în limba română din Imperiul habsburgilor din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea”. Drumul cercetării nu este ușor, avansarea fiind proiectată pe studierea documentelor de politică internă a curții vieneze, a programului de învățământ obligatoriu promovată de Maria Thereza și de Iosif al II-lea, ce a ales pentru volum din variantele mai clare ale traducerii din limba germană și din germană în sârbă și apoi în română, din manuscrisul român 280, și din fondul de carte veche românească, 614 și 519. Printre multe observații de valoare, țin să semnaliez în preocuparea Manuelei Anton pentru identificarea „surselor de emiterie” a anumitor tipuri de manuale pentru a răspunde întrebării „unde” și „cine era interesat de a promova un anume fel de cunoaștere”, în epocă.

Numai dacă aș semnala că „*Retorica*” lui Ioan Maiorescu este un text necunoscut, până nu de mult ignorat, greu de condițiile epocii pașoptiste, ca ideologie, și ca problemă a influențelor exercitate asupra limbii și culturii noastre. Rară sensibilitate a textului față de terminologia modernă de specialitate, neuitând a semnala calitatea celor de mai sus prin perspectiva vocației de profesor a lui Ioan Maiorescu, și încă să găsi în cercetarea lui Andrei Nestorescu o înaintare în reînnoite revelații. El publică *Retorica* în versiunea seminaristului Ioan Cernătescu, unica păstrată, îi urmărește cursul achiziției, locul dosarului publicat de V. A. Urechia. Cu elementele pe care le deține, construiește portretul dascălului, mare admirator al culturii latine, al limbii germane și al „virtuților stilului românesc”, bazat tocmai pe modelul clasicilor. Grija editorului față de text îi dezvaluie, fără exagerare, iubirea textului.

Cornelia Ștefănescu

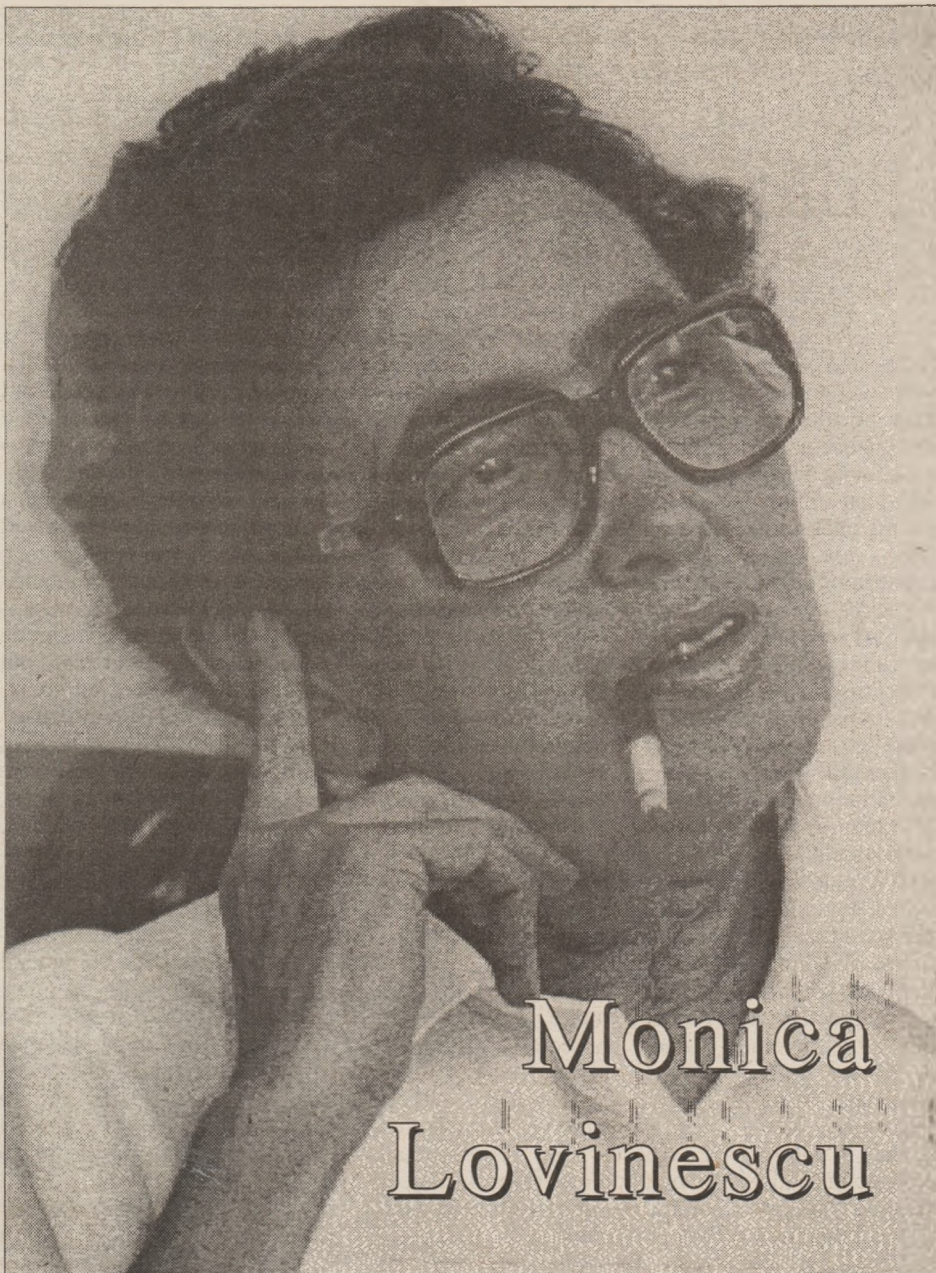

secolul al XVIII-lea cu preotul Ioan Bărbătescu, călugărit cu numele Ioachim; identificarea copistului Andronachi Berhecia-

aniversare

Monica
Lovinescu

biografie

Monica Lovinescu - născută la 19 noiembrie 1923 - este fiica lui Eugen Lovinescu, cunoscutul critic literar, și a Ecaterinei Bălăcioiu. Se simte atrasă de literatură încă din copilărie: la vârsta de opt ani scrie un "roman", care îi apare în *Dimineața copiilor*. Se relansează în anii adolescenței, dar textele din această perioadă și le va renega mai târziu, considerându-le "s sofisticate și artificioase" (este vorba de proza scurtă din *Vremea*, *Kalende* etc. și de un roman reprodus în mai multe numere succesive din *Revista Fundațiilor Regale*). În primii ani de după război este cronicar de teatru (un cronicar iconoclast) la revista *Democrația* condusă de Anton Dumitriu și asistentă a lui Camil Petrescu la seminarul de artă dramatică al acestuia.

În septembrie 1947 pleacă la Paris, beneficiind de o bursa a statului francez, iar în primele zile ale anului 1948 cere azil politic în Franța. Aici lucrează un timp ca regizor pentru diferite companii care promovează teatrul de avangardă. În continuare, preocupată de situația din România, publică articole despre literatura română și despre ideologia comunistă în reviste ca *East Europe*, *Kontinent*, *Preuves*, *A'Alternative*, *Les Cahiers de l'Est*, *Témoignages*, *La France Catholique*. Redactează capitolul despre teatrul românesc din *Histoire du Spectacle* (lucrare enciclopedică apărută la Gallimard). Traduce - sub pseudonimele Monique Saint-Côme și Claude Pascal - câteva cărți românești în limba franceză. Alături de soțul ei, scriitorul și filosoful Virgil Ierunca, se face tot mai cunoscută ca adversară a regimului antiintelectual și antinațional din România. Începând din 1951, realizează emisiuni literare și muzicale pentru Radiodifuziunea Franceză și devine repede un nume în acest domeniu de activitate, cărui îi va rămâne fidelă decenii la rând.

Trăiește o tragedie, nereușind să-și elibereze mama întemnițată în România din motive politice (deși face demersuri disperate în acest sens) și aflând în cele din urmă că ea a fost asasinată în închisoare, în 1960. Din 1962 colaborează la postul de radio "Europa Liberă", iar din 1967 realizează pentru acest post emisiunile de mare audiență *Teze și antiteze la Paris* și *Actualitatea culturală românească*. Extinzându-și colaborarea la "Europa Liberă", încetează (în 1975) să lucreze pentru Radiodifuziunea Franceză. Viața literară din România este puternic influențată de verdictele și comentariile ei, ascultate noaptea, pe ascuns, de foarte mulți intelectuali. Monica Lovinescu devine, treptat, o instanță critică, susținută de intelectualii demni și responsabili și denigrată furibund de cei aserviți regimului comunist. În 1977, cu aprobarea lui Nicolae Ceaușescu, Securitatea face o tentativă de-a o reduce la tăcere. Monica Lovinescu este bătută salbatic, în fața locuinței ei din Paris, și ajunge în comă la spital, dar imediat după ce se restabilește își reia, neintimidată, activitatea. De la mii de kilometri distanță, participă febril și eficient, ca și cum s-ar afla în România, la toate campaniile, declarate sau disimulate, duse de scriitorii independenți împotriva imposturii și terorii comuniste.

După 1989, vizitează România și este primită triumfal de oamenii de cultură (cu excepția celor care, în continuare, nu-i suportă intransigența intelectuală și morală). În 1992 își încheie colaborarea la "Europa Liberă", în condițiile restrângerii activității acestui post de radio (restrângere împotriva căreia protestează - fără rezultat - intelectuali de elită). Colaborează la numeroase ziare și reviste, posturi de radio și televiziune românești, rămânând un spirit lucid, adversar al oricărei forme de mistificare.

NTR-O modestă locuință pariziană, ticsită de cărți și de discuri, pe care mulți dintre „clandestinii” literari din România au cunoscut-o (poate, chiar, frecventat-o) în timpurile grele ale dictaturii comuniste - locuiește o ilustră doamnă, care a apărut, cu prețul vieții și al operei, literatura română contemporană. Literatura și pe scriitorii de valoare estetică și morală. Împreună cu soțul ei, această distinsă descendentă din neam de scriitori era prezentă în casele noastre, ani de-a rândul, vinerea, pe înserate, ca să ne spună, „pe unde scurte”, adevăruri de care noi, înghesuiți de nevoi, de teamă sau de interese personale, nu aveam parte - sau nu voiam a lua parte. Dar vocea din aparatul de radio ne dădea curaj, ne împlinea gânduri și de noi gândite - și puteam, astfel, mai bine rezista. S-a numit, mai târziu, rezistența noastră absconsă și tăcută, rezistență prin cultură. (Termenul a fost întrebuițat și de filozoful german Theodor W. Adorno privitor la rezistența față de nazism.) Într-adevăr,

cultura a fost o pavază - sau un adăpost - în rezistența scriitorilor români împotriva destrucției comuniste.

Dar curajul și încrederea în rezistența prin cultură nu se întemeia oare și pe existența, undeva, în eterul radiofonic, a unor inconfundabile voci care îndemneau la apărarea demnității scriitorului român? Acolo, de parte, cineva veghea asupra literaturii române din epoca opresiunii comuniste: cineva care știa să aleagă grîul de neagra neghină, plecaciunea servilă de verticală adevărului.

„Papasa exilului”, „domnul Nimeni” și alte injurii ajungeau, la Paris, prin foi săptămânale - sau chiar scriitori! - cu stipendiu de la Securitate. Prieteni vechi din țară le deveneau, prin trădări și denunțuri, dușmani. Împreună cu soțul ei, fiica a trebuit să afle târziu - și prin con-

tacte indirecte - despre suferințele din închisoare și moartea (vecină cu asasinatul) a Mamei sale. Ceaușescu și generalul său Pacepa a trimis un comando de Palestinieni (rămas necunoscut) ca să „astupe gura cățelei de la Europa Liberă” (mai târziu, cînd fostul general a dorit să o întâlnească, victima l-a respins categoric: fapta a rămas faptă - adică o crimă).

Nici injuriile, nici trădările, nici agresiunea și nici suferințele Mamei sale nu au împiedicat continuitatea misiunii asumate: a apăra integritatea morală-literară a scriitorului român. A salva valorile literaturii române contemporane. Cu aceste bune intenții a adus, împreună cu soțul ei, în luminile literare ale Parisului opera literară a lui Paul Goma... Celor din țară, lipsiți de informații cultural-literare, le hărăzea „tezele și an-

titezele” de la Paris.

Și totuși: ceea ce întreprindea, vorbind și scriind, apărînd cu pasiune (patriotică) literatura română, nu a fost întotdeauna apreciat - ca o binecuvîntare culturală - în ambianța românească din exil. S-a încercat a se constitui „societăți ale scriitorilor români” (cei din exil împreună cu cei din țară), fără participarea sa (ulterior s-a dovedit că „societatea” era o simplă manipulare!). Chiar acum, cînd scriem aceste rînduri, apar la Paris publicații literare care nu fac apel la colaborarea sa. Ca să nu mai vorbim de atacurile *ad personam* care, venind din lumea românească a Occidentului, o făceau să afirme că se înțelegea mai bine cu cei de acasă, din țară, decît cu cei din exil...

„Acasă”. *Tempora mutantur*. După 1989, au urmat ani de revederi victorioase, exaltante.

Recunoașterea - în sfîrșit! - a meritelor sale - și ale soțului ei. Decorații. Invitații. Contacte directe și vizite înduioșătoare. Este suficient să privim fotografiile făcute în redacția revistei *România literară*. Operele scrise au fost publicate în prestigioasa Editură *Humanitas*. Numele devenise renume. Solicitări abundau.

Dar, trebuie să spunem, o lectură atentă a ceea ce scrisese de-a lungul anilor de exil lipsea - și ne lipsește încă: este vorba de o serie de opinii de critică literară, care și-ar fi așteptat confirmarea sau infirmarea. Pentru că, în fapt, vorbită sau scrisă, activitatea-i se înscria în critica literară românească (la o reuniune a criticilor literari din România nici măcar nu i-a fost menționat numele!). Să nu fi înțeles oare nimeni că un scriitor - mai ales unul din exil - are nevoie nu de osanale și de aplauze, ci de integrare totală în structurile literaturii românești?

La mulți ani, doamnă
Monica Lovinescu!

Alexandru Niculescu

România literară 13

Monica Lovinescu • Monica Lovinescu • Monica Lovinescu • Monica Lovinescu • Monica Lovinescu • Monica Lovinescu

La Bucuresti, în 1993

„Printre ruinele utopiei”

SUBIECTELE ce le abordează Monica Lovinescu, în perioada postdecembristă, sînt de-o asemenea relevanță, de-o asemenea încărcătură „fierbinte”, încît mirarea noastră e că ele nu apar mult mai frecvent, sub o diversitate de condeie, constituind, vai, doar un soi de specific, de „rezervație” a ilustrei lor semnatare. Deși s-ar zice că inevitabile, cele mai apte a circumscrie momentul pe care-l străbatem, se văd ocolite, izolate într-o semi-interdicție transparentă. Puse între parantezele unei rețineri ce poate fi explicată chiar prin natura lor defel confortabilă, ceea ce nu înseamnă că ar putea fi și scuzate *de plano*. Cu atît mai mult cu cît se ferește a face „literatură din uimirile și indignările ce ar trebui să ne aparțină tuturor”, după cum precizează într-un *Cuvînt înainte*, avem simțămîntul că Monica Lovinescu se pronunță chiar în numele tuturor celor cu o corectitudine a conștiinței. A tuturor celor ce se izbesc, acum, aidoma autoarei exilate la Paris, de impresia unui „secol neterminat”. Căci s-a încheiat oare cu adevărat teribilul secol XX? S-a încheiat oare atîta vreme cît nu i s-a alcătuit bilanțul moral ce se cuvine suprapus celui al factologiei istorice? „Suferim, crede Monica Lovinescu, de sechelele unei tăceri vinovate. Dacă asupra uneia din cele două forme ale totalitarismului ce au îndoliat veacul – nazismul – s-a scris o întreagă bibliotecă și sperăm să se mai scrie, comunismul continuă a fi scuzat și camuflat”. Tăcerea acoperă o amnezie iar această amnezie, acoperă cortegiul ca și infinit de fărâdelegi ale totalitarismului roșu, cel mai culpabil pentru că a avut durată cea mai lungă și producția cea mai mare de morți: Tactica aceasta are cauze multiple. În Franța, partidul comunist – păstrîndu-și apelația – nu se consideră deloc compromis și participă la guvern. În Estul ieri satelizat, gradul de evoluție spre democrație depinde tocmai de exercițiul rememorării. Dacă România trece acum prin tunelul tuturor întunecimilor iar alegerile se confundă cu un traumatism este și pentru că ținerea de minte a fost sabotată”. Exercițiul memoriei reprezintă el însuși un început de justiție, un

preambul al lustrației. Este o formă, elementară, e drept, a aceluia proces care-și așteaptă ceasul, „procesul comunismului”, unicul ce ar putea oferi societății noastre tînzînd spre înnoire piatra de temelie. Unicul ce ar putea-o legitima în perspectiva viitorului. Fără teama că va fi măcar ținut minte dacă nu și pedepsit, fiecare torționar poate avea nu doar mîna liberă, dar și un alibi „cultural”, prin „ideologizarea asasinatelor”. Cine ar putea contesta că absența reperelor etice și justițiare nu deschide calea unor noi orori, imprevizibile, a unor cataclisme sociale ce vor urma? Tăcerea care nu-și asumă vinovăția nu e decît un soi de mașină infernală ce poate oricînd exploda pe traiectul evoluției unui popor sau a mai multora...

Analizînd dosarul conținînd date despre „Comunism: Memorie și uitare”, apărut în trei numere consecutive ale prestigioasei reviste franceze, întemeiate de Raymond Aron, *Commentaire* (1998), Monica Lovinescu își coroborează punctul de vedere cu o sumă de opinii ale unor istorici și politologi din Vest și din Est, privitoare la sfidătoarea disociere dintre cele două sisteme totalitare, în favoarea comunismului. Astfel Vladimir Bukovski, „disidentul rus îndîrjit în demistificări”, socotește că, nefiind judecat regimul comunist vinovat de „cea mai mare crimă a istoriei”, războiul rece n-a luat încă sfîrșit. Iar „criza mondială a socialismului” s-ar afla în plină derulare, deoarece

socialiștii europeni au succese electorale, ba chiar și comuniștii, „e drept (azi) blînzi ca niște mieluși”, ajungînd uneori la putere asociați. Cu asemănătoare fermitate se pronunță Timothy Garton Ash. Preluînd o expresivă sintagmă a scriitorului britanic Ferdinand Mount, „asimetria indulgenței”, acesta își manifestă stupoarea față de tratamentul diferențiat aplicat totalitarismelor pe care le numește laolaltă drept „unul din fenomenele cele mai uimitoare și mai nocive ale vremii noastre”. Întrucît Diavolul religiei creștine a dispărut de pe firmament, el a fost înlocuit cu Hitler, ca întrupare a răului absolut. De ce o atare întrupare o reprezintă doar Hitler și nu, alături de el ori chiar depășindu-l în dimensiunile crimei, Lenin, Stalin, Mao? Deoarece comuniștii pretind că au slujit un ideal generos, universalist, pe cînd naziștii nu dispuneau decît de instrumentul cinic al hegemoniei rasi-ale. Împrejurare care nu s-ar cu-veni a înfuri judecata morală, măsură unică pentru ambele clase de monstruoziități. Polonezul Leszek Kolakowski susține la rîndu-i că nazismul, dîndu-și în vileag doctrina, n-avea nevoie de disimulare, în timp ce propaganda comunistă, ipocrită la culme, a constituit „minciuna monumentală a secolului nostru”. Istoricul american Martin Malia e și el de părere că a asasina din nevoi „umanitare” poate fi o comportare mai perversă decît a asasina din simpla poftă de exterminare. Și totodată dezavuează refuzul unor analiști de a echivala Gulagul cu Holocaustul, în numele unui straniu egoism, a unei jenante vanități a victimizării. E adevărat că Holocaustul poartă semnificația unei crime cu caracter particular în istorie, „ceea ce nu înseamnă însă, după cum scrie Kolakowski, că un prizonier pe cale de a muri la Vorkuta avea motive să se considere mai fericit decît cel de la Dachau”. De unde rezultă că „negaționismul” de stînga nu e mai puțin reprobabil decît „negaționismul” de dreapta, cu mult mai mediatizat și fără cruțare sancționat...

„Procesul comunismului”, remarcă Monica Lovinescu, a devenit o noțiune „detestabilă”, „«resentimentară»”, de care dăm rar sub pana scriitorilor sau

De unde atîta memorie?

MONICA LOVINESCU a fost recent nominalizată – cinci nume sonore s-au aflat pe listă – pentru Premiul Prometheus *Opera Omnia* acordat de către Fundația Anonimul. La deschiderea galei, președintele juriului, Andrei Pleșu, din delicatețe pentru cei patru nominalizați ce urmau în chip fatal să rateze premiul, ne-a explicat că numai românii au prostul obicei de a face o distincție atît de severă între nominalizare și premiul propriu-zis. Neavînd o adevărată cultură a acestor ceremonii, ei nu știu să jubileze în mod egal – așa cum s-ar cuveni și cum pesemne se întîmplă în alte locuri – în fața tuturor aleșilor juriului.

E drept, îmi spuneam în drum către casă, potrivit acestei logici rezultă că a fi sau a nu fi premiat este pînă la urmă cam totuna. Premiul ca atare nici nu înseamnă mare lucru. Important este să te numeri printre finaliști. Dar atunci, mă întrebam, de ce oare peste tot lumea as-

teaptă cu sufletul la gură numele cîștigătorului și de ce acesta, deși nominalizat deja, se topește de plăcere în clipa în care își aude numele?

Merita Monica Lovinescu să ia „marele premiu”? Potrivit logicii de mai sus, întrebarea nu-și are rostul: toți cei reținuți de juriu meritau, într-un fel sau altul, să-l ia. Potrivit logicii mele, Monica Lovinescu nu poate fi premiată. Ceea ce înseamnă: ea nu poate fi încă *recunoscută*. Valorile în care ea a crezut și care, prin coerența cu care s-a instalat în ele, au făcut *sistem*, nu reprezintă sistemul de valori al societății române de astăzi. A fost, ce-i drept, o vreme (ea a ținut, pentru generația mea, cam 20 de ani) în care vorbele ei împiedicau destrămarea. Ne articula pur și simplu. Vremea aceea, în care pe Monica Lovinescu o cunoșteam cu toții, a fost însă demult. Iar a re-cunoaște – și cu atît mai mult re-cunoștința – reprezintă pînă la urmă o chestiune de memorie. Dar de unde atîta memorie?

Gabriel Liiceanu

Monica Lovinescu: *Diagonale*, Ed. Humanitas, 2002, 248 pag., preț neprecizat

Monica Lovinescu • Monica Lovinescu • Monica Lovinescu • Monica Lovinescu • Monica Lovinescu • Monica Lovinescu

a gazetelor. Aproape tabuizată: „Ea nu poate fi rostită decât la Sighet sau printre titlurile de colecție ale unei edituri excepționale sau ale unei reviste «specializate»”. O eteroclită cenzură o însoțește precum o umbră care-i amplifică efectele ce nu pot fi, în condițiile prezentului, radicale: „Chiar dacă n-ar fi vorba de un verdict penal ci de unul moral cu singura pedeapsă a unei datorii de memorie, tot nu ni se «dă» voie?” În vreme ce afinitățile de dreapta ale unor mari scriitori și cărturari, precum Mircea Eliade sau Cioran au fost investigate în amănunt, nu o dată cu riscul eclipsării valorii lor înzestrate cu rezonanțe mondiale, despre scriitorii care au semnat pactul cu diavolul comunist „n-ai dreptul să vorbești de rău”.

„Obsesiei antifasciste” nu-i corespunde nici măcar o preocupare cât de cât rezonabilă pe versantul simetric al celui alt totalitarism. Oare de ce? „Îți vine să te întrebi dacă nu cumva ești victima unei halucinații. Nu cumva România a stat o jumătate de veac sub stăpânire legionară, iar comuniștii sînt aceia care au deținut puterea doar câteva luni și apoi, băgați în închisoare de Antonescu, n-au mai ieșit decât prin 1964 din temnițe?” Glumei amare îi răspunde constatarea cât se poate de serioasă că ideea conform căreia „procesul comunismului” s-ar fi efectuat în țara noastră exclusiv în literatură este excesiv de optimistă: „Procese literare au fost privilegiate prin reviste, dar numai împotriva unui Cioran sau unui Mircea Eliade a căror operă ar fi rămas impregnată de fascismul interbelic chiar dacă nu trecuseră prin el decât într-o scurtă perioadă a tinereții lor. Așa pretindeau organizatorii acestor campanii. N-am văzut însă un scriitor «certat» de-a binelea pentru vreo jumătate de secol de minciună dirijată. În afară de Eugen Barbu, care a fost dat afară din Uniunea Scriitorilor în septembrie '90, nimeni nu s-a trezit dojenit în public. Reproșurile erau rezervate celor ce-și îngăduiseră să-i critice. Lui Gheorghe Grigurcu, de preferință”. Din păcate, Uniunea Scriitorilor din România n-a găsit cu cale a forma, pînă azi, așa cum a procedat foarte conformista Uniune a Scriitorilor Sovietici, în 1989, prin eforturile poetului Vitali Șentalinski, o „comisie (...) pentru moștenirea scriitorilor victime ale represivității”. Dimpotrivă, la noi au predominat strădaniile de mușamalizare. Strădaniile nu o dată pe cât de comprehensive față de semnatarii compromisurilor pe

atît de agresive față de cei ce se încumetă a rosti adevărul. Colaboraționistii și defetiștii mai vechi și-au dat mîna cu cei noi pentru a ascunde realitățile rușinoase: „A fost demn de o antologie de umor inevitabil negru episodul următor: Petru Dumitriu avea de gînd să adauge o prefață la *Cronica de familie* reeditată spre a-și comenta compromisul realist-socialist. I s-a explicat din dreapta și din stînga că, fiind vorba de o capodoperă, nu e nevoie. De altminteri, un gazetar a decretat că și romanul despre Canal ar fi o astfel de carte intangibilă”. Întregi „cohorte scriitoricești” au sărit în ajutorul lui Tudor Vianu sau al lui Ov. S. Crohmălniceanu, atunci cînd le-au fost evocate ce-

și încalcă propria morală, apare utilizat, în lipsă de altceva mai bun, de către adversarii revizuirilor, de către defensorii, defel dezinteresați, ai baterii pasului pe loc. Monica Lovinescu lămurește lucrurile într-o manieră anevoie de combătut: „Nu cred nici că un criteriu etic a fost capital într-o revizuire ce n-a avut loc: nici cei mai înverșunați dintre «moralizatorii» printre care mă număr n-au pretins că opera nu e de judecat după criteriul estetic. Simptomatic, doar opera a dat, ca într-o fabulă cu morală, o astfel de sentință. De-a lungul anilor de servilism ideologic, foștii mari scriitori au compus cărți prin care n-ar fi rămas probabil în literatură, ca *Mitrea Cocor*, *Cîntare Omului*

calea astuțioasă a unor considerente de „tact”, oportunismul se drapează în oportunitate. Un episod e grăitor. Asistînd la o adunare de la Centrul Cultural Român de la Paris, care comemora Centenarul lui Tudor Vianu, Bujor Nedelcovici și-a îngăduit a aminti, într-un context de altminteri elogios, și compromisiurile săvîrșite de marele estetician. Bunăoară un opuscul în limba franceză, publicat prin 1960, sub egida UNESCO, intitulat *Permanences de la littérature roumaine*, „permanențe” vitregite de absențele unor Iorga, Hasdeu, Maiorescu, Mateiu Caragiale, Ion Barbu, V. Voiculescu, Hortensia Papadat-Bengescu și „îmbogățite” cu nume precum A. Toma, Mihai Gafița, Boris Buzilă. Răspunsul oferit cu promptitudine de scriitorii sosiți din România a fost, spre a ne folosi de vorbele Monicăi Lovinescu, „exemplar nu doar pentru limbajul, ci și pentru gîndirea de lemn: NU E MOMENTUL”. Dar ce înseamnă „momentul” potrivit? Oare adevărul poate cuprinde pe cadranul său „momente” potrivite și altele nepotrivite? Cine și pe ce teme ar cuteza să le stabilească, să ni le impună? A lăsa judecata pe seama generațiilor viitoare n-ar fi doar un semn de lașitate, ci și o zăbavă în minciună? Continuăm interogațiile noastre cu cele indeneșabile retorice ale autoarei *Diagonalelor*: „*E momentul* de a pune în chestiune întreaga operă literară și științifică a lui Mircea Eliade întinzîndu-se pe vreo șazeci de ani – și cam tot atîtea scrieri din pricina a vreo zece sau douăzeci de articole publicate de-a lungul unui an sau doi. *Nu e însă momentul* de a ne ocupa de cei care au făcut propaganda regimului comunist în timp ce închisorile țării gemeau de nevinovați, iar cultura românească era decapitată? *E momentul* să-l acuzăm pe Cioran de genocid moral fiindcă în bine cunoscutele sale elanuri excesive de negare, alături de Dumnezeu, de sfinți, ca să nu mai pomenim de propria țară, a avut și nihilisme fasciste, pe care le-a regretat ulterior. *Nu e însă momentul* să analizăm, cu decență, nuanțe și durere – fără a le nega «opera» – și pe oportunității de vază?”. Să recunoaștem, o dată cu Monica Lovinescu, că noi, esticii, în genere, și noi românii în speță, suferim de un veritabil „sindrom al amînării”. Și că acest sindrom ambiguu („Nici nu acceptăm, nici nu refuzăm”) nu e decât o altă mască a conjuncturalismului, a unui conjuncturalism cu atît mai probant cu cît cei ce au dorit să treacă drept „disidenți” au înce-

La începutul carierei de jurnalist de radio

dările (desigur cu mult mai no-cive în cazul secund), indicînd nu altceva decât „inapetența de fond a scriitorului român față de «procesul comunismului»”. O reacție perfidă a conservatorismului postideologic o constituie încercarea disjunției criteriului etic de cel estetic, ca și cum cel dintîi ar fi fost aplicat abuziv în detrimentul celui de al doilea, nereprezentînd altceva decît o imixtiune a unei instanțe în fond... politice. Asupra revizuirilor se abate învinuirea comică dacă n-ar fi mai întîi revoltătoare cum că ele ar prelua păcatul obiectului lor! Astfel ipoteza unui tendenționism conținut în principiul etic, pasămite extraliterar chiar cînd e la mijloc o învederată trădare a esteticului ce-

și *Un om între oameni*. Sado-veanu, Argezi sau Camil Petrescu stau pe primul plan al culturii noastre prin volumele lor dinaintea de înșurubarea realist socialistă”. Prin urmare nici o „demolare”, nici o „decapitare”! Exclusiv diagnosticul a ceea ce în activitatea unor creatori nu o dată de mare calibru a semnat decizia lor de propria conștiință, greu de explicat în planul moralei, impardonabilă în planul estetic...
Îndeobște conservatorismul nu opune un refuz explicit examinării și reconstituirii obiective a trecutului comunist. O atare franchețe apare mult mai rar decît tactica eschivei, a considerațiilor colaterale, a temporizării. Amnezia e indusă pe

17 x 24 cm
536 pagini
450 000 lei

YOU CAN SPEAK ROMANIAN!

(Manual de limba română pentru cei care chiar vor s-o învețe)

de
Dana Cojocaru

la
compania

Str. Prof. Ion Bogdan
Nr. 16 Sector 1,
010539 București
Tel.: 210 61 94
Fax: 211 59 48
compania@fx.ro
www.compania.ro

put, în număr apreciabil, a-și părăsi pozițiile. Simptomatic, luînd parte la un colochiu anti-comunist, desfășurat la Cracovia, în septembrie 1991, Monica Lovinescu și-a dat seama cu stupefacție că, în afară de d-sa, Virgil Ierunca, de Ana Blandiana și de Gabriel Liiceanu, toți participanții erau fâțiș potrivnici unui „proces al comunismului”, unei paralele între sistemul concentraționar nazist și Gulag. Pe aceeași linie a abandonului s-a proiectat și un Adam Michnik, „care refuzase oferta de a fi scos din închisoare și trimis în Occident în schimbul potolirii sale”, în schimb se prezenta „în post-comunism potolit de la sine”. Și mai mult decît atît, ca o pitorească ilustrație în textul neașteptatei involuții, a apărut la Televiziunea franceză de braț cu Jaruzelski. Să mai reamintim că și în România avem cîțiva emuli ai lui Michnik, cu nume sonore?

Gheorghe Grigurcu

an

Monica Lovinescu • Monica Lovinescu • Monica Lovinescu • Monica Lovinescu • Monica Lovinescu • Monica Lovinescu • Monica Lovinescu • Monica Lovinescu • Monica Lovinescu • Monica Lovinescu

1990
Duminică 4 februarie

NICI o clipă pentru scris – oricît de în fugă – de joi, cînd a sosit delegația (89 de persoane!) invitată de Laurent Fabius. Seara – joi – la Hôtel de Lassay, spectacolul mai ales în sală, iar nu pe scenă. Declandestinizare totală, căzînd unii în brațele celorlalți. Pleșu, Dan Petrescu, Manolescu, Hăulică, Horia Bernea, Sorin Dumitrescu, Ana Blandiana, Dinescu – cu Mașa, de cealaltă parte Marie-France, Goma, Oana Orlea, Barbă, Rodica Iulian, Cristovici, dar cine nu? Enumerarea nu are sens. Cîteva momente, poate că da. Înfilnirea cu Livius Ciocârlie (retras, modest, în contradicție cu virulența articolului său din *România literară*, Paler (cunoscut prima oară acum), Geta D., Caramitru patetic. Scenă neașteptată cu Hăulică. Îl convocaserăm la studio pe a doua zi cu mai mulți scriitori pentru o emisiune. Nu poate veni, că are un dejun, dar să menținem discuția în limitele „spectacolului”. Îi replic

de destul de dur (e, vizibil, pentru Front) că nu pot să împiedic pe nimeni să spună ce vrea și dacă îl jenează, atunci să nu vorbească el. Soția lui mă imploră și ea să nu iau poziție la radio împotriva Frontului. Pe măsură ce se desfășoară scena, devin din ce în ce mai virulent anti-frontistă. „Nu puteți fi pe pozițiile unui Paler!” mai încercă el sau ea – nu mai știu. „Exact pe aceleași poziții”, le tai eu retragerea în amabilitățile de circumstanță.

Cioran nu mai vorbește decît românește și e cuprins de ilaritate cînd îl întreb dacă se mai descurcă pe franțuzește. La plecare, îl aflăm tot ilar, și cu un crin în mîna.

Luli August care era bolnavă de gust, cu panglici tricolore pe ea. Mă port rău cu Irina Eliade, neacordîndu-i atenția la care se aștepta. Și în fond îmi pare rău. Dar nu-i pot sacrifica pe cei regăsiți sau găsiți. Și sînt mulțime.

În sala transformată pentru spectacol, ideea decorului lui Boruzescu bună: un zid alb acoperit de un tricolar desenat, iar în ruptura de la mijloc, un ecran pe care sînt proiectate scene din Revoluție. Dar chiar autentice, coralele

de copii și călușarii nu pot să nu ducă cu gîndul spre „Cîntarea României”. Dinescu adus pe scenă nici nu ezită să spună: „E prima oară cînd particip la Festivalul Cîntarea României.” Nici Fabius, nici Jack Lang, nici Melina Mercuri, nici ceilalți francezi nu înțeleg, bineînțeles, dar o tăcere jenată intervine printre „organizatori”. Dna Hăulică pe scaunul de lîngă mine (lîngă V. e Paler) îmi șoptește cu ce greutate au găsit ei formații autentice arhaice ce nu erau admise la „Cîntarea României”. Dinescu, impecabil – continuă cu gafele voluntare. „M-ați văzut pe ecran cu un pulover roșu, pe care l-am purtat de-a lungul revoluției. Acum am unul negru. Dar mîine, cînd plec la Buc., unde se petrece ce se petrece, sînt gata să-l îmbrac din nou pe cel roșu.” Caramitru recită cabotin din Eminescu. Felicia Filip cîntă (cu voce, dar fără stil) din Mozart. Dan Grigore, în schimb (pe care mi-l laudase atîta Cella Delavrancea), e un pianist de rasă. „Spectacolul” este amestecat, fără cap, nici coadă și care nu poate fi salvat nici de admirabilul fragment din *Orestia III* a lui Stroe. Cînd mă gîndesc că bietul Pintilie a avut de supervizat așa ceva! Și mai prost e cînd, în sălile în care e bufetul, sosesc de pe scenă lăutarii și se încinge și o... horă penibilă. În cel mai elegant dintre cadre, seamănă cu o crimă de lèse-gust. (Hăulică, peste două zile, la telefon, mă va asigura că francezilor tocmai asta le-a plăcut. Nu m-aș mira din partea unui Jack Lang.) În orice caz, ce n-a văzut Adunarea Națională de cînd va fi fost ea.

Pe culoar, opere de Bernea, Apostu, Nicodim, Sorin Dumitrescu, Napoleon Tiron, Doru Covrig, Victor Roman etc., la care nici nu ajung să privesc.

Totuși, o sîrbătoare: să-i văd pe toți împreună; de aici, de acolo, fără rețineri, sensul acestei seri pentru mine e unul singur: declandestinizarea. Mă repet, dar după 40 de ani de exil, insistența e explicabilă.

Luni 2 aprilie

A RADIO, Norman Manea, în același timp cu Paler care vine să stabilizească cu Alain fragmentele de tradus în *Polemici cordiale*. (Finalmente, Thomas Bazin, *pour une fois*, n-a fost păgubos: n-am stat vreo oră la telefon cu el degeaba: colecția se va face, editura la fel, Criterion, cred, Paler va semna contractul la sfîrșitul săptămîinii și Alain îl va traduce.) Paler pleacă repede la o conferință de presă a primarului Timișoarei (aflu seara, tot de la el, că a fost complet ratată), iar eu înregistrez

Avanpremieră editorială

Din jurnalul anilor '90

un dialog cu Norman Manea care e foarte bine orientat – scriitorul să facă politică, vezi Vargas Llosa, să se angajeze măcar acum etc. Totul bine, dacă din pricina traumatismului inițial (la 5 ani a fost deportat cu alți evrei din Bucovina într-un lagăr) n-ar pune și aici pe același plan „dictatura legionară” (de cîteva luni) cu cea comunistă de 40 de ani. O plasează și aici.

În autobuz, la întoarcere, mă întreabă ce cred: i se cere în Statele Unite să scrie un eseu asupra cazului Eliade – legionar. Cred că reușesc, într-un sfert de oră de parcurs împreună, să-l fac să nu accepte. Îi amintesc de compania (de fii de ștăbi și agenți) în care s-ar afla, de Tertulian (de care nu știa), de faptul că în afara articolelor incriminate – pe spațiul vreunui an – nimic legionar nu există în opera lui E., nici în temperamentul lui. Așa că noi îl vom apăra public, dacă e nevoie.

Chiar obosită cum sînt după o zi de radio – sau poate de aceea –, sînt calmă și aparent detașată. Vom vedea.

Duminică 17 iunie

E SĂPTĂMÎNĂ! Negativul sumbru al zilelor revoluției din decembrie.

Primele semne ne-au venit miercuri, pe cînd îl aveam la noi pe Eugen Simion: poliția (aflu spre seară și cu primele imagini la televiziune) a golit cu forța Piața Universității în noaptea

din 12 și în zorii zilei de 13 (la dimineața) – 273 de arestați, nu se știe cîți răniți (aflăm mai apoi că poliția a intrat la Arhitectură și a snopit studenții în bătai).

Pe la orele 5, în după-amiaza de miercuri 12, mulțimea s-a format în Piață și de aici, seara în cursul nopții, au pornit unii să ocupe și să incendieze Poliția Centrală, Ministerul de Interne (Chițac demis: a fost „prea molo”) și să devasteze Televiziunea (care și-a întrerupt vreun ceas jumătate emisiunile).

Provocatori ai Securității, i

Fragmente
(1990)
în curs
la Editura

cendui Reichstagului – cum spune la telefon, plîngînd, Gelui Marie-France? În orice caz, nici la Poliție, nici la Interne, nici la Televiziune, poliția și armata n-au ripostat, lăsînd să se săvîrșească acte de vandalism (ca la 18 februarie). Coincidență sau pretext bine găsit pentru Iliescu de a chema pe mineri?

Și de aici începe un episod cum de la instalarea bolșevicilor în Rusia sau a lui Mussolini în Italia nu se mai văzuse: Iliescu abar

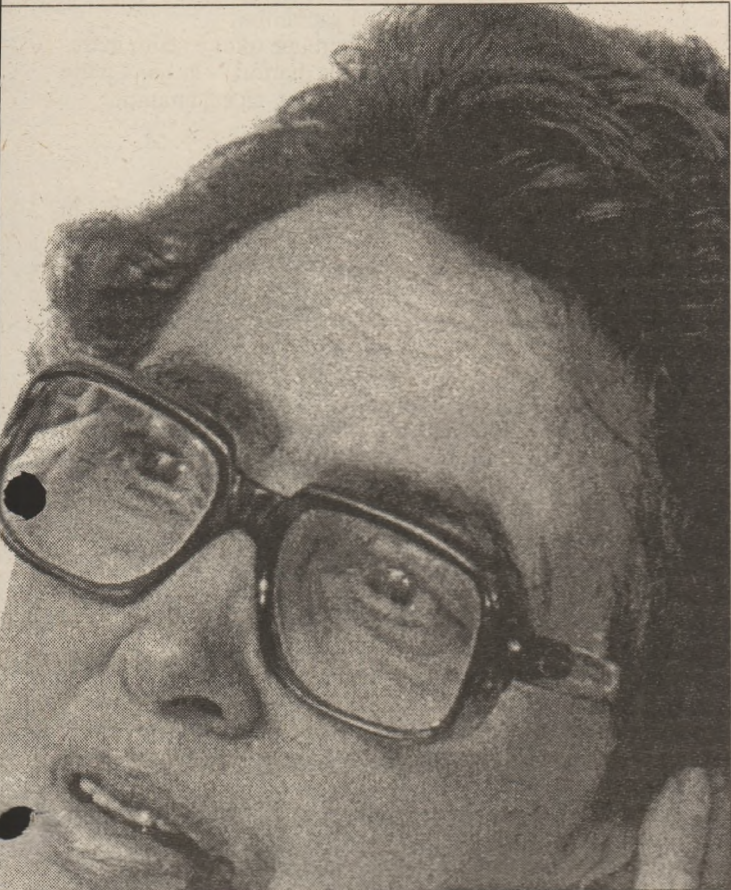

Cu Virgil Ierunca pe aeroportul Otopeni în 1993

sare

escu • Monica Lovinescu • Monica Lovinescu • Monica Lovinescu • Monica Lovinescu • Monica Lovinescu • Monica Lovinescu

minele lor, lăsînd prapad pe străzi și în conștiințe. Iar șefii au început să-și dea seama de impactul internațional. Și-au avansat pionul spre străinătate: Petre Roman (cu un interviu în care minciuna și scuzele se împletceau la fiecare frază).

1991
Joi 5 decembrie

AMURIT Țuțea la Buc. L-am revăzut pe patul lui de spital în finalurile celor patru filme televizate *Memorialul durerii*, din care Mihnea mi-a adus fotocopii: Jilava – Pitești (pe care-l mai aveam) și două Gherla.

Marți primim serialul difuzat de Televiziunea română timp de vreo șase ore.

Și brusc mă întreb dacă mă ocup cum trebuie de memoria mamei. Dacă discreția mea relativă (o introducere în *România literară*, un articol în nr. 3 din *Memoria* care trebuie să apară) nu e un păcat. O iubesc prea mult ca să n-o tratez ca pe mine: cu acea ținută la care ținea. Sînt fidelă demnității ei. Poate nu și eroismului cu care a preferat să moară decît să-mi trimeată o scrisoare prin emisarii Securității, acel eroism care s-ar cere proclamat și răzbutat cu semne de exclamare și patetism. *Mal a l'aise*. Ce să fac. Să plîng și eu în fața aparatului de filmat? Să cer răzbutare pentru anchetatorii ei?

Se tot vîntură că Nikolski va fi inculpat penal(?) pentru Pitești. Pînă nu văd, nu cred.

Fidelitatea mea adevărată e somniferul pe care-l iau pentru a adormi, seară de seară, din 1958 încoace. Dar n-o știu decît eu. Și V.

1992
Duminică 16 februarie

GABRIELA ADAMEȘTEANU îmi telefonează de la Berlin. O rechem eu și stăm de vorbă vreo oră. Contrariată discuție. Vor publica în 22 articolul lui Norman Manea împotriva lui Mircea Eliade și nu știe pe cine să pună să-i răspundă. Să judeci o carieră de 50 de ani și zeci de cărți (de la istoria religiilor la literatură – romane –, dar și Memorii, Jurnale, publicistică) numai după puținele articole incriminate, este de-o rea-credință și un fanatism care ne fac să rupem punțile cu Norman Manea. Am să-i propun Gabrielei – la viitoarea convorbire – să-i ceară o replică lui Sorin Alexandrescu. Nu-i e el și nepot, și beneficiar al drepturilor de autor eliadești în România? Și nu i-a prefațat o carte de nuvele?

Gabriela – căreia îi reproșez

amical publicarea articolului lui N. M. –, spune că problema i se pare reală, tinerii din Ligă sau mai precis partidul lui Marian Munteanu fiind real de coloratură legionară – ar avea și cîntecele legionare înregistrate pe... casete.

Și pentru asta trebuie incriminat Mircea? Cînd ataci pe scriitorii comuniști, ți se replică (vezi cazul lui Pippidi sau al lui Florin Manolescu împotriva lui V. care, în *Românește*, țintea în Arghezi, Vianu, Calinescu etc.) că întretii atmosfera „războiului rece“. E cu totul binevenit în schimb să-i incriminezi pe scriitorii extremei drepte interbelice (Cioran – Eliade – Noica).

Numbergurile sînt rezervate numai unora.

Iar 22 publică și un interviu cu Moses Rosen care de fapt nu e rabin, ci fostul emisar al lui Ceaușescu în Statele-Unite. Se pare că-i va da replica Gabriel Andreescu într-un număr viitor.

Mai prost e că Gabriela pare convinsă că a făcut bine (articolul lui Norman Manea circula prin București și tot ar fi fost publicat – se apăra ea). În același timp refuză să se lase convinsă de Ileana

Românește). În același număr din 22, Florin Manolescu (care-i reproșase deja lui V. spiritul de „război rece“) atacă pamfletar pe un „tînăr“ (Dan Stanca) ce publicase în *Contrapunct* un articol contra lui G. Calinescu. În schimb se trece prin sită trecutul interbelic. Am impresia unei halucinații (și o scriu). Oare nu cumva ne-am înșelat, am visat, și în 1989 am scăpat de fascism și nu de comunism? Nu comuniștii sînt aceia care au domnit (distrugîndu-ne fizic și moral) aproape o jumătate de veac, ci legionarii. Comuniștii n-au avut puterea decît puține luni și apoi, arestați de Antonescu în timpul războiului, n-au mai ieșit din închisori decît în... 1964! Numai o astfel de inversare ar face normală acum investigația asupra trecutului lui Mircea Eliade și nu al lui... Arghezi, de pildă.

Dac-am ezitat atîta timp, nu e numai din pricina lui Christinel (trebuia să recunosc – ceea ce am și făcut – că citatele din articolele datînd din '37 erau „regretabile“), ci și pentru a nu da argumente folosibile de *România Mare*. Am reușit cred să scap din capcană, cerînd tocmai interzicerea prin le-

nează Bucureștiul minerilor de Valea Jiului, două zile stăpîni oraș pentru a fugări și bate la pînge mai întîi tot ceea ce putea mîna a „golan“ (adică tineri în rugi), ca și tot ce le cădea sub mîni să părea a le deprecia acțiunea (femei – chiar și copii). Spontaneitatea urii singeroase e discutabilă, deoarece unii (scriitorii dintre ei) veniseră cu liste negătite, adrese și fotografii ale bozanților.

Astfel, nu sînt devastate doar mediile liberal și țărănist, nu e îndepărtată doar *România liberă*, dar

n Jurnal III

1993)

apariție

umanitas

efectuează percheziții, se fac intimidări și la cei fără legătură cu rolanii: Grupul pentru Dialog Social, editura lui Liiceanu etc.

O parte din Bucureștiul intelectual s-a ascuns sau n-a ieșit din casă (nu se cerea doar moartea gonanilor, dar și a intelectualilor, în cea mai mare revărsare de ură împotriva lor). Două femei care rămăneau cu Ana Blandiana au fost bătute la sînge. Alături de minerii, tipografilor refuzau să mai tra-

gă *România liberă*, 22, *Expres* și *Baricada*.

Dar oroarea era pe stradă, unde minerii fugăreau (uneori – și asta e groaznic și arată că societatea e bolnavă – în aplauzele mulțimii) cite o pradă, legitimau pe trecători, controlau mașinile etc. Imaginile de la televiziune (unde România era din nou vedeta) sînt de nesuportat.

După două zile, Iliescu și-a reunit pe bravii executați și i-a felicitat pentru „spiritul [lor] civic“. Asta după ce făcuse și un apel la delatiune. Mai rău ca Ceaușescu care nu-și asmuțise hoardele pe disidenți – îi izolase doar, și le făcuse închisori acasă.

Acest dezmăț al ororii a avut repercusiuni imediate. Proteste ale Statelor Unite (cel mai violent), Marii Britanii, Franței (Mitterrand cel mai moale, preluînd teza că România n-a cunoscut niciodată democrația) și, mai ales, nesperat de repede, sancțiuni economice. Comunitatea Europeană și-a oprit contractele în curs cu România, Washingtonul orice ajutor de altă natură decît umanitar.

Pînă și Hăulică și-a reîntîrziat reîntoarcerea, deși i-am replicat că, el nefiînd opozant, poate să se întoarcă liniștit. Simion nici nu-și pune problema (e furios că n-am vrut să-i mai dau *Jurnalul* tatei, argumentînd că atîta vreme cît e încă în România comunism, nu vreau să apară. (De altminteri, probabil, nu vom mai apărea nici noi, dar nu asta mă doare.)

Mirerii s-au întors deci spre

La România literară în 1993

Vrancea, pentru că a fost la *Lupta de clasă*.

Țip – ușor – la situație mai mult decît la ea.

Duminică 1 martie

ARTICOLUL lui Norman Manea împotriva lui Eliade. Îmi schimb părerea și îi răspund lui Norman Manea. Mă măcina gîndul nedreptății și nu mai ajungeam să mă concentrez pe altceva. Nu e un răspuns cu scrisoare deschisă, ci un comentariu pe tema diferenței de tratament: scriitorii comuniști sau cei care au slujit pe comuniști nu pot fi atacați (vezi scandalul Vianu via Pippidi la apariția cărții lui V.

ge a publicațiilor fascisto-comuniste care nu din Eliade se inspiră, ci din „gînditori cu epoleți“. Oricum ar fi, mă simt ușurată. Și Gabriela e bucuroasă cînd i-o spun. Și Goma. Și Gabriel Liiceanu.

*

Aflu dintr-un ziar c-a murit Leni Caler. Mi-era dragă nu doar din pricina amintirilor teatrale din copilărie și adolescență (ce cuplu făcea cu Vrăca!) – ci pentru că nu știa să vorbească decît de bine pe toți. Un fel de naivitate a bunătății de care n-o vindecase nici măcar felul cum fusese dată afară din teatru de comuniști.

(continuare în pag. 18)

Eseu

Absurdul continuu

PRĂBUȘIREA instituțională a sistemului totalitar comunist din spațiul românesc nu a însemnat, așa cum credeau cei mai fericiți dintre noi, și dispariția aceluși spirit al răului tribal care a creat și întreținut sistemul de-a lungul existenței sale; comunismul poate să vină și să treacă, spiritul național rămâne. Dacă s-a putut spera, totuși, că lucrurile se vor petrece altfel este pentru că noi refuzăm să luăm nota de natura și originea răului colectiv, continuând să-l căutăm fie în afara noastră, fie în persoana câtorva indivizi, dar niciodată acolo unde el se află, adică în spiritul tribului însuși, singurul care are puterea necesară să determine natura morală a societății în care trăim și soarta noastră în lume ca popor; răul suntem noi, nu ceilalți, acesta este singurul adevăr; restul este demagogie și plictiseală. Regimul s-a schimbat, dar noi am rămas aceiași, ceea ce înseamnă că, pe fondul chestiunii, nimic nu s-a schimbat. Prin sfărâmarea dictaturii nu s-a făcut decât trecerea de la răul în cătușe la răul în stare de libertate, nu la eliminarea lui ca atare, și de la prostia, minciuna și hoția de stat la formele lor individuale, multiple.

Așa se face că la atâta timp de la căderea comunismului, noi nu numai că nu ne-am dezis de crimele lui abominabile, dar l-am integrat ființei noastre naționale, ca cheie de boltă a românismului post-decembrist; cine nu iubește trecutul comunist al patriei este „trădător de neam și țară” și cine nu participă la delirul demagogiei naționaliste de azi nu este patriot. Cât despre mimarea periodică a convertirii noastre la valorile democrației europene, aceasta nu este decât un truc al strategiei balcano-pontice prin care sperăm să obținem din occident tot ceea ce poate fi obținut, fără a ceda în schimb nimic.

De altfel, ideea de-a ne elibera de trecutul nostru tenebros este pe cât de generoasă, pe atât de utopică: trecutul suntem noi, iar noi nu ne putem elibera de noi înșine. Așa se explică faptul că toate încercările în acest sens au sfârșit în grotesc, în tragic, în absurd. Dar la ce altceva s-ar putea ajunge când tribul este chemat să se judece singur pentru crimele sale, decât la înnobilitatea crimei și la condamnarea pentru a doua oară a victimelor lui? De vină nu sunt ucigașii, ci victimele lor, pentru că dacă ele nu ar fi existat, ei nu ar fi avut pe cine să ucidă și nu ar fi devenit ucigași, acesta este sofismul hidos al nerușinării cu care ne susținem ticăloșia și dincolo de moarte. Hoția noastră nu este

întrecută decât de prostia noastră: suntem atât de hoți încât ne mințim și pe noi înșine și atât de proști încât credem ceea ce noi înșine mințim. S-a cerut un proces al comunismului, dar noi facem azi un proces al victimelor comunismului, s-a propus o exorcizare a răului colectiv prin sinceritate, pocăință și iertare, dar s-a ajuns la o sacralizare a răului, ca icioană a sufletului colectiv.

Cea mai recentă ispravă în materie ne este oferită de activitatea faimoasei comisii CNSAS, creată să pună în aplicare fantomatica lege de „deconspirare a securității ca poliție politică”, adică a securității ca securitate, sau, mai precis, de deconspirare a deconspirării. Un asemenea nonsens machiavelic numai la noi se putea inventa, din toată lumea postcomunistă; numai complexul nostru de vinovăție putea crea o lege prin care să se cerceteze dacă negrul este negru, răul este rău și călăul este călău; iar cum o asemenea cercetare nu poate conduce niciodată la nimic, nici vinovată nu va putea fi dovedită niciodată de nimic, rămânând că numai victima singură este vinovată. Obiectul acestei încălceli a limbii de lemn numită lege nu este altul decât însuși principiul logic al identității, ceea ce face ca activitatea comisiei chemată să-i dea viață să nu fie altceva decât un exercițiu tautologic al absurdului continuu. Și după ce au încercat din răspuțeri să probeze că „A este identic cu A”, dar n-au reușit cu nici un chip, membrii comisiei au găsit singuri ieșirea din impas: în loc să ne întrebăm la nesfârșit dacă securitatea a fost securitate iar un securist este un securist și să nu putem răspunde, mai bine să ne întrebăm dacă nu cumva securității n-au fost chiar victimele securiștilor. Și uite așa, pe nesimțite, am ajuns ca legea de deconspirare a securității să funcționeze ca lege de deconspirare a victimelor securității. Ceea ce, legiuitorul, în tembelismul lui simulat, a urmărit chiar de la început: să-i dezinculpe pe securiști și să-i inculpe pe cei terorizați de securiști. Aceasta reprezintă cea mai monstruoasă victorie propagandistică a nomenclaturii comuniste din '89 încoace: incriminarea cu mijloace

aparent democratice a celor pe care-i mai condamnase o dată sub teroarea comunistă. Că o astfel de operație a fost pusă la cale de aleșii poporului român este în firea lucrurilor, dar că ea este girată de cei câțiva intelectuali onești din comisie este greu de înțeles. Cum de vor fi acceptat aceste personalități de înaltă valoare morală și intelectuală să lucreze cu o lege cel puțin confuză: cum să dovedești că ceva este identic cu sine însuși, să dovedești un principiu, adică ceea ce nici nu poate fi dovedit, dar nici nu are nevoie să fie dovedit; el se acceptă sau nu, după buna sau reaua noastră credință.

DAR MAREA fraudă legiuitoare ascunsă în această lege este alta: sub aparența înșelătoare a sancționării civice a celor vinovați de teroarea comunistă, ea îi trece sub tăcere pe marii vinovați ai terorii. Adică pe arhitectul și conducătorul suprem al tuturor structurilor de reprimare ale sistemului comunist, partidul național-pecerist și ideologia lui criminală. Maeștri în arta disimulării, reducem un monstru la ghearele sale, iar pușcăriile la câinii din curtea de pază. În fapt, securitatea nu a făcut decât să-și joace rolul sinistru pentru care a fost creată și să execute cu ferocitate ordinele stăpânilor ei. Cine vrea să condamne comunismul trebuie să înceapă cu doctrina comunistă și partidul care i-a dat viață, nu cu substructurile sale subordonate. Dar nu se vrea.

Pe fondul chestiunii, lucrurile sunt și mai tragice. Oare cinismul nostru este atât de mare, ori judecata noastră, atât de mică încât am ajuns să ne referim la pușcăriile securiste ca la un spațiu al libertății, iar la perioada comunistă, ca la epoca dialogurilor socratice din agora ateniană? De ce ne facem că nu știm despre ce vorbim? Chiar am uitat faptul că sub regimul terorii generalizate orice individ era la discreția puterii totalitare, iar o dată intrat în ghearele securității, aceasta putea face cu tine orice; lichidarea fizică nefiind cea mai gravă dintre amenințări. Deținuții politici au trăit și au trecut prin infern, nu prin paradis și trebuie judecați după

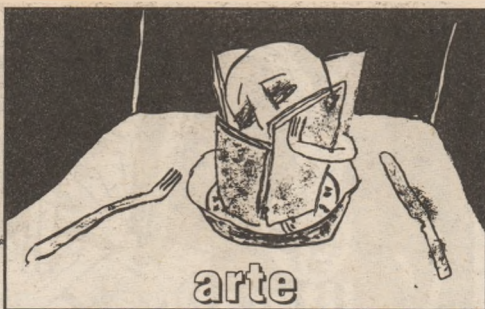
criteriile infernului nu ale paradisiului. Ce relevanță mai are atunci faptul că un deținut politic a fost sau nu informator al securității, adică dacă a fost sau nu supus la această perversiune morală de călăii săi, când el putea fi forțat prin tortură permanentă la orice? A-i acuza pe acești nefericiți ai soartei de delațiune este ca și cum ai confunda violul cu prostituția, ori gula-gul cu bordelul. De fapt transformarea lor forțată în informatori nici nu avea scopuri informative, cum se tot acuză. Ce se mai putea afla de la ei? Nimic! Împingerea lor în delațiune era calea satanică de tortură și înrobire interioară. Delatorul este sclavul moral al călăului său, iar delațiunea, închiisoarea sa spirituală. Prin turnătorie se urmărea zdrobirea suflătească individuală și sfărâmarea solidarității colective până la a-i împinge să se distrugă între ei, tot așa cum în antichitate prizonierii erau aruncați în arenă să se ucidă unii pe alții ca gladiatori. Delațiunea era o cale de exterminare. Iar metoda nu numai că a dat roade atunci, ea continuă să producă și azi.

DISTINȘII domni de la CNSAS au orbecat atât prin măruntaiele hidrei roșii încât au ajuns să-i confunde pe cei înghițiți de fiară cu organele proprii ale acesteia. Și tot căutând prin burta monstrului proteic, i-au găsit acolo și pe doi dintre marii poeți damnați ai acestui neam ingrat, Ion Caraion și Ștefan Augustin Doinaș, două dintre figurile tragice ale culturii românești postbelice, și i-au scos la lumină ca turnători infami ai bravei noastre securități. Și ca absurdul să fie deplin, cel „vătămat” de cei doi „delatori” nu este altul decât trubadurul asurzitor al ceaușismului și securismului ceaușist. Cel care a contribuit mai mult ca oricine la legitimarea demagogică a celei mai monstruoase dictaturi a istoriei moderne trece acum drept „victimă” a acelei dictaturi. Prin trecutul său de șef încoronat al propagandei comuniste, el este direct răspunzător de teroarea și organele terorii pe care comunismul său cel iubit de ieri și de azi le-a adus în lume. Dar în loc să le ceară public scuza celor aruncați în malaxorul mașinării de sfărâmat destine, el se plânge public de ei, acuzându-i pe acești sclavi ai securității de a fi făcut exact ceea ce securitatea lui i-a obligat să facă. Creatorul infernului se indignează că a fost el însuși atins de urletele și sudoarea celor aruncați în infern. Dar, generos cum este, el îi iartă. Ceea ce-i va crește și mai mult marea cotă de simpatie în rândurile poporului român.

I. Pomojnicu

EDITURA PARALELA 45	BELETRISTICĂ
NOI APARIȚII	
Mircea Daneliuc Petru și Pavel	Viorel Pătrașcu inventar în cer
format 14 x 20, 406 p., 152.000 lei	format 14 x 18, 216 p., 48.000 lei
Reduceri de 30% pentru comenzile prin telefon sau e-mail.	
PARALELA 45 Comenzile se primesc pe adresa: Pitești, str. Frații Golești, nr. 128-130 Tel/fax: 0248 214 533; 0248 631 492 e-mail: comenzi@edituraparelela45.ro	

teatru

O zi la Dublin

Ion Caramitru

PRINTR-UN accident fericit am trăit „o zi la Dublin” asemeni lui Leopold Bloom, eroul lui Joyce din *Ulyse* care pe sute de pagini se rătăcește și se regăsește în capitala irlandeză. Voi aj inițiativ, a cărei dimensiune puțină au făcut-o în secol. La Centrul Joyce mă opresc în fața unei fraze înscrise pe zid: „Ce-ați făcut în timpul primului război mondial? Am scris *Ulyse*” răspuns al geniului care a uitat lumea pentru a construi monumentul literaturii moderne. Despre eficacitatea artistică a dezangajării! De mult, citisem că marele istoric Curtius a scris celebra *Istorie a literaturii latine în timpul Evului mediu* pe vremea nazismului: oroarea afară, liniștea înăuntru. La Paris, sub Ocupația germană, o cercetătoare izolată, Hélène Leclerc, a realizat cea mai atentă anchetă despre scenografia barocă. Roland Barthes în timp ce Sorbona ardea în '68 își concepea cartea cea mai frivolă, *Sistemul modei*. În România, atâtea mari izolări, de la Noica și Al George la Pleșu sau Liiceanu n-au creat opere ce rămân interzise celor care se îmbată de actualitate? Cine judecă? Și care-s criteriile? Fraza lui Joyce e expresia unui curaj. E de neuitat. Elogiu al pustnicului –

artist pe vreme de ciumă.

Ajuns la Dublin, pentru a vedea *Performances*, ultima piesă a celebrului autor Brian Friel în care juca, în engleză, Ion Caramitru, descopăr întâi o expoziție ce corespunde vizual spectacolului programat pentru seara. Expoziție consacrată *Scrisorilor în școala olandeză*. Pe pereți, discret luminate, tablouri, în special cu personaje feminine, care se concentrează toate în jurul motivului epistolar. Aici, prin efectul de acumulare, motivul, dincolo de geniul plastic al artiștilor, își revela puterea literară. Trecând de la un tablou la altul, ochiul devine progresiv sensibil la varietatea posturilor, la diferența motivărilor. Totul se joacă în jurul scrisorii pe care unii o citesc și alții o scriu, pe care unii o pecetluiesc la lumina lumînărilor, iar alții o descifrează în obscuritate. Unii se concentrează asupra actului de a scrie, și, absorbiți de pagină, se izolează, în timp ce alții, dimpotrivă, se opresc din scris, pentru a-și imagina destinatarul, unii sunt singuri, alții sunt înconjurați de indiferența partenerilor insensibili la misterul scrisorii. Scrisorile nu sunt toate sentimentale și, ici sau colo, vedem negustori care scrutează atent detaliile, evident comerciale, ale misivei, sau soții grase care primesc informații familiale. Totul

se joacă însă în jurul acestei foi albe pusă pe o masă sau ținută între mâini, foaie ce, evident, capătă sensul unei legături cu celălalt, partenerul absent căruia mesajul îi e adresat sau de la care el provine. Scrisoarea e un remediu contra singurătății, un dialog continuat în context privat, o tentativă de a nu întrerupe contactele, de a nu uita și, simultan, de a exista. La ora curierului electronic „materialitatea” scrisorii evoca o altă lume: pene de gîscă, sigillii, petece de hîrtie, cerneală, un adevărat arsenal azi dispărut. Suportul e concret și scrisul personal. Amprenta fiecăruia se recunoaște în caligrafie, în ezitări și ștersături, în hîrtia însemnată. Dincolo de cuvinte, scrisoarea e o mărturisire indirectă a corpului, o dezvăluire a expeditorului în ce are el mai secret. Privesc, probabil, aceste tablouri reunite în jurul corespondenței cu o atenție specială pentru că în ele regălesc propriu-mi gust desuet pentru scrisori, apeluri care se formulează și cer un timp pentru a-și atinge destinația. Scrisoarea e lentă, uneori ajungerea la țintă improbabilă, dar ea poartă însemnul unei prezențe fizice, a unei dorințe de a comunica. Unitatea expoziției provine și din faptul că ea se rezumă la o epocă a picturii, că urmărim practica scrisului în interioruri care se aseamănă pe pînze pictate într-un stil comun. Nu scrisoarea de-a lungul vremii și a lumii, ci scrisoarea în mici camere olandeze, la umbra serii, sub semnul îndepărtării pe mare, revine aici ca un motiv permanent și concret. Nu se scrie în același fel într-un salon francez sau într-o berărie berlineză.

Reîntors în camera de hotel, ciudată coincidență, citesc textul ultimului spectacol al lui Peter Brook: schimbul de scrisori între Cehov și Olga Knipper. El s-a transformat într-o piesă ce-mi amintește un vechi, foarte vechi spectacol de la Teatrul Bulandra, *Dragă mincinosule*, unde Jerome Kilty restituia corespondența dintre Bernard Shaw și una dintre actrițele sale preferate. Teatru burghez. Teatru seducător unde spectatorul nu vede, ca într-o expoziție, actul scrisului ci aude conținutul scrisorii. Nu e oare puțin impudică această exploatare publică a unui dialog privat? Ea satisface perversitatea gustului pentru secretele de alcov și intrigile posterior dezvăluite, gust de „voyeur”. După-amiaza irlandeză îmi lasă un

gust amar: de ce Brook face acest spectacol? Pentru a-i da un rol soției abandonate ce trebuie consolată? De ce? De ce? Emoția scrisorilor olandeze se convertește în decepție a scrisorilor cehoviene pe care în câteva zile le voi vedea, jucate de Michel Piccoli et Natasha Parry, la Bouffes du Nord.

Soarele apune, seara vine, ca în actul II din *Livada cu vișini*. Traversez strada pentru a intra în Gate theatre. Citesc programul și descopăr interesul lui Brian Friel pentru Cehov: el i-a adaptat nuvele, tradus piese, pe scurt s-a recunoscut în el. Toată ziua aceasta irlandeză e făcută din coincidențe. Ca în *Ulyse*. Ea pare fi pusă sub semnul scrisorilor, căci *Performances* de Friel pleacă de la același motiv: scrisorile scrise de Leos Janacek Kamilei Stösslova, cu 27 de ani mai tânără ca el. El își va subintitula ultimul său quartet, capodopera testamentară, *Scrisori intime*. E ceea ce vrea să elucideze o tânără doctorandă care îl „reînvie” pe Janacek pentru a-l interoga: viața și pasiunea au determinat muzica genială? În fotoliu, așteptînd ridicarea cortinei, îmi amintesc de *Seine et Danube*, revistă editată la Paris de Dumitru Țepeneag. Acolo am aflat ca Cioran, și el, a avut un schimb scandalos de scrisori cu o tânără nemțoaică deșertătoare să descopere nu „geniul”, ci „normalitatea” marelui moralist. Motivul femeii tinere ce se constituie în metaforă a vieții la ora crepusculului e frecvent. Thomas Mann l-a tratat în *Lotte la Weimar* unde Goethe se lasă sedus de farmecul juvenil al unei ființe ce se constituie în speranța de reînoire. Un autor german a scris *Conversația familiei Stein în timp ce domnul Goethe e absent* în jurul aceleiași teme, iar marele regizor Klaus Mikael Grüber cînd a montat *Faust* a reunit pe scenă bătrînul savant jucat de octogenarul Minetti și angelica Margareta interpretată de o actriță de 18 ani, două vârste opuse care se reunesc ca și cum sfîrșitul și începutul au nevoie, la un moment dat, să comunice. Ele își sunt în mod reciproc necesare.

Cortina se ridică, Ion Caramitru, cărunt, în costum din anii '30, de nerecunoscut, intră pe scenă. Relația spectatorului ce sunt cu actorul de pe platou mă izolează de sală (aflu după aceea că Andrei, fiul său, era și el acolo. Nu eram, deci, singur.). Comunicare personalizată. Ca-

ramitru, distrat și lejer, fluiera din vârful buzelor, încearcă pianul, se plimbă într-o cameră-muzeu. Un artist dezinvolt. După câteva minute pătrunde în acest adăpost eteroclit o doctorandă (Niamh Lineham) ce va începe să-l chestioneze pe compozitor. Pornind de la corespondența lui Janacek și, evident, de la subtitlul quartetului, ea vrea să descopere incidența vieții asupra operei. Janacek o surprinde însă apărînd autonomia artistului și libertatea creației. Caramitru cum nu l-am văzut niciodată joacă ironia și scepticismul, își derutează partenera, face piruete și se amuză cu grație, Janacek aici e un compozitor care se susține certitudinilor universitare. El nu vrea să confirme o idee deja formulată, o teză scrisă, el vrea să improvizeze, să destabilizeze, să surprindă. Caramitru joacă această gamă de nuanțe cu o rară subtilitate într-o engleză ce-mi e perfect inteligibilă. Vecinul de fotoliu îi murmură doct soției la ureche: „Ce perfect accent cehesc are!”.

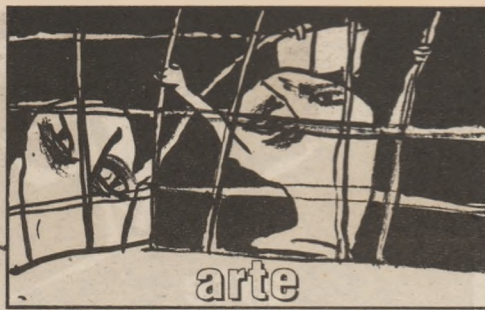
Inteligența spectacolului provine și din subtila relație pe care o cultivă între dialogul despre artă și viață, pe de o parte, și prezența muzicii, pe de alta. Doctoranda chestionează artistul, iar apoi noi ascultăm fragmente din quartet, variație permanentă: vorbele și notele își răspund, se întrepătrund, poate pentru a ne confrunța integral cu experiența estetică și a nu da dreptate niciunuia dintre interlocutori. Artistul și exegeta operei sînt discursuri contradictorii, dar, Friel o sugerează, pozițiile lor sunt complementare. Ieșind din sală îmi spun că reducerea artei la biografic e o opțiune prozaică, dar, în schimb, excluderea biografiei implică reducerea artei la o simplă operație abstractă. Totul e o chestiune de echilibru. La librăria teatrului Ion Caramitru îmi oferă textul piesei pe care cei doi protagoniști îmi scriu o dedicație. Pot spune că acest spectacol l-am văzut fără o puternică implicație biografică? Întrebare retorică. Viața afectează arta tot atît de mult cît și privirea.

Ziua mea la Dublin se termină. Caramitru îmi spune: „Am scrisori de la Andrei Șerban, de la Pleșu”. Eu, care scriu scrisori, n-am de la nimeni. Nu le-am păstrat. Doar una de la Peter Brook.

Adorm în brațe cu *Scrisul și cititul* de Nicolae Manolescu.

George Banu

gala filmului românesc

Sărăcia ne-a făcut nemuritori

ÎN 1999, pe piața a apărut o singură premieră românească de film. În 2000 – nici una! Anul 2000 a fost, deci, nivelul 0 (al unei cinematografii, oricum, pină atunci, cale de un deceniu, “sub nivelul mării”; excepțiile care au reușit “să scoată capul”, la câteva mari festivaluri internaționale, se pot număra pe degetele de la o mână). De la acel nivel 0, lucrurile au început să se amelioreze vizibil: în 2001 – șapte premiere; în 2002 – zece premiere; în 2003 – opt premiere. Sigur că cifrele în sine nu înseamnă prea mult, sigur că arta filmului nu are nimic de-a face cu principiul – aimez-vous Marx? – “cantitatea atrage după sine calitatea”, sigur că, teoretic, ar fi de preferat să produci un singur film, dar acela să fie extraordinar, decât 100 de filme, dar proaste! În același timp, nu poate vorbi de o cinematografie reală, în absența unei producții dacă nu masive, cel puțin ritmice și coerente. Faptul că șase din cele opt filme ale anului au putut fi văzute, în avanpremieră, la Patria, la recenta Gală a filmului românesc, nu poate fi decât îmbucurător. Pe de altă parte, așa cum se anunță, lansarea înghesuită a celor șase premiere, în repertoriul curent, fără suficient respiro între ele, e o gafă de distribuție. Înseamnă, cum s-ar spune, să-ți dai cu stingul în dreptul. Sport de mare popularitate la noi. Bunăoară, era greu de imaginat o figură mai spectaculoasă a acestui sport decât ideea de a suprapune două evenimente, de a lansa în aceeași zi, la aceeași oră, și filmul lui Lucian Pintilie, la Patria (ca moment de

inchidere a Galei), și spectacolul lui Purcărete, *Cumnata lui Pantagruel*, la Operă (ca moment de deschidere a Festivalului de teatru I.L. Caragiale), ambele evenimente fiind produse sub aceeași umbrelă, a Ministerului Culturii. Nu înseamnă asta – pe lângă lipsa unui creier centralizator elementar la acea umbrelă – și să strici bucuria unor oameni? La fel, în direcția stricării bucuriei, am remarcat absența de la premiere a unor actori cu roluri principale în acele filme, pe motiv că tocmai în acea seară ei au spectacol! Dacă am fi în India, unde plouă cu sute de filme, nu ne-am mira; dar într-o țară (și într-o breaslă) în care o premieră de film are ceva de eveniment SF, să nu reușești să “coordonezi” omeneste lucrurile – e (încă) o mică dovadă de haos sau de neprofesionalism.

Dar să privim jumătatea plină! Jumătatea plină e că această Gală a existat, că a avut cu ce să existe, că intenționează să se repete și la anul, dacă va avea cu ce. Se pare că va avea. Dintr-o listă din caietul program, aflăm că ar fi în producție 20 de lungmetraje! Spun “ar fi”, și nu “sint”, de frica sindromului “steagurile de la primărie”: de pildă, n-am înțeles în ce sens poate figura ca film în producție un titlu ca *Second Hand*, de Dan Pița, “produs de Solaris Film”, de vreme ce acest “Solaris” nu mai există, a fost desființat de mult. Uneori, între data producției propriu-zise și data premierei, distanța e – cinematografic vorbind – astronomică. Așa cum s-a întâmplat cu filmul lui Daneliuc, blocat ani de zile, nemontat, prin hrubele labirintice ale unei cinematografii pe

cit de sărace, pe atât de luxuriant la capitolul “stingul în dreptul”. Între ultimele două filme ale lui Daneliuc, distanța e de opt ani. Un artist în plină forță creatoare a stat pe tușă, cițiva ani, fără posibilitatea de a-și vedea-monta-finisa materialul filmat! Și nimeni nu s-a scandalizat. În schimb, în seara premierei, mulți dintre cei care n-au rostit o silabă despre nedreptatea cu care s-a confruntat Daneliuc, ani de zile, s-au scandalizat auzindu-l pe regizor, pe scenă, spunând că vine cu un “film de epocă”, a cărui terminare a fost împiedicată de un jaf, de care se leagă “doi dintre cei cinspe mii de specialiști”... Declarație interpretată de cei scandalizați ca expresia unui Daneliuc domesticit, mulțumind “actualilor” sau “Guvernului”... De fapt, dincolo de sarcasmul casei, regizorul adevăr grația. Oricît ne-ar fi de dezagreabil acest adevăr.

A PROPO de dezagreabil, păcat că o Gală care a avut “materie”, dispusă inteligent în câteva secțiuni, n-a reușit să-și creeze și o atmosferă pe măsură. Nimic din strălucirea unui festival veritabil nu vedeai în sala mohorită și rece de la Patria, neîncălzită nici de muzica de jazz, de la început, pe care întirziații își trîneau scaunele, și cu atât mai puțin de cuplul celor doi prezentatori, Decebal Mitulescu (directorul CNC) și Manuela Cernat, amindoi în negru, solemn și sumbru, cu un aer de ciocli, începîndu-și discursurile nu cu “stimaiți spectatori”, ci cu “domnule ministru”! Totuși, era o sărbătoare, nu o comemorare!? Apoi, într-o țară cu amintirile și experiențele

României, poate că eludarea “uzanțelor diplomatice” la un festival de film n-ar fi fost nici o nenorocire; de altfel, am văzut, la Cannes sau la Veneția, săli pline cu miniștri, în care măriasa publicul avea întietate. E un lucru care rămîne la latitudinea prezentatorului. La noi, formula friza un fals ștaif și un servilism stupid. Dar să vedem jumătatea plină! În jumătatea plină ar încăpea și faptul că, în “seara lui Pintilie”, ministrul a fost la Operă, așa că, inevitabil, discursul de pe scenă n-a mai putut începe cu “domnule ministru”. Dar în jumătatea plină n-ar încăpea și faptul că în caietul program al Galei, înainte de paginile cu filme și autori, și imediat după paginile de cuvînt înainte, figurează două pagini de un provincialism copleșitor, intitulate “Oaspeții Galei”, în care sint înșirați toți oaspeții străini ai galei, în număr de... 8(opt!). Și care sint și de calibre extrem de diferite... Singurul nume de rezonanță pentru cinefili, dintre cele opt, e Zanussi.

Dar să vedem jumătatea plină! La jumătatea plină, să extragem, din program, un citat din Cuvîntul înainte al “domnului ministru”, din care aflăm că e vorba de “prima Gală a filmului românesc, organizată în România postdecembristă. Acea Românie care, nu o dată, a fost inspiratoarea cineștilor noștri, cu binele și cu mai puțin binele său laolaltă”. Despre fiecare film în parte vom scrie la ora premierei. Acum, la ora notațiilor de atmosferă ale unei gale, să remarcăm, privind cele șase filme ca pe un tot, ca pe un scenariu comun, că dominantă a fost ceea ce domnul ministru numește

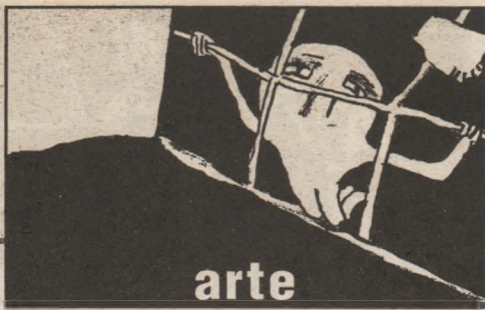
“acea Românie cu mai puțin binele său”. Punîndu-ne în postura unui oaspete (foarte) străin – al nouălea! -, invitat, eventual, din republica africană imaginată a lui Daneliuc, cum descoperim, pe ecran, România? Dincolo de diferențele mari de stil sau clasă dintre filmele semnate Blaier, Cărmăzan, Daneliuc, Muntean, Netzer, Pintilie, descoperirea e aceeași: o lume urîtă, plină de umor, o cloacă nu lipsită de pitoresc, în disperarea și în sordidul ei, o demență generalizată, o aglomerație de nebuni, pușcării, curve, traficanți, criminali, cerșetori, o lume în care marginalii au ocupat centrul... În fața acestei Românie “unidimensionale” din producția noastră cinematografică, nu jinduești după “planurile tematice” din România “antedecembristă”, dar jinduești după un creier centralizator (altul decît cel care îi lipsea umbreliei!), după strategia unor producători autentici, care să stimuleze creativitatea în anumite zone, care să acopere tronsoane descoperite, care să diversifice oferta. CNC-ul (producătorul de stat) nu cred că trebuie să fie un fel de cutie poștală în care sosesc niște scenarii, din care o comisie selectează câteva și se împart banii; dimpotrivă, la modul ideal, producătorul are un rol ofensiv și creator.

Dar să vedem jumătatea plină! Jumătatea plină e că organismul cinematografului românesc se reglează, totuși, din mers și că, în ciuda tuturor lipsurilor sau agresiunilor, a supraviețuit. Vorba unui cerșetor din filmul lui Cărmăzan: “Sărăcia ne-a făcut nemuritori”!

Eugenia Vodă

Festivalul de Dans BucurESTi – VEST 2003

Tur de orizont

FESTIVALUL INTERNATIONAL DE DANS "BUCURESTI.VEST"

ateliere de dans | Casa de Cultură "Nicolae Bălcescu" - 6 - 9 Octombrie | John Jasperse - 15 - 17 Octombrie | Allyson Green

American Dance Concert

Amanda Loulaki | Allyson Green | Homer Avila (SUA)

18 Octombrie 2003 | Teatrul Odeon - 20.00

Performanțe

© Foto: Jela-Joe Box, Anja Hiltzberg, Matthew Cooper

Parteneri Media: RADIOSTAR, Cultural BUCHAREST, Cătălina, P&T

Festivalul, de curând încheiat, a reprezentat evenimentul cu cel mai larg orizont, desfășurat în acest an la București, în sfera dansului. În cea de a doua parte, după ce s-a sfârșit Platforma Dansului Balcanic (comentată de noi în nr. 42 al revistei), am putut face un tur de orizont privind câteva dintre direcțiile dansului contemporan englez, elvețian, ceh, spaniol, francez și cu precădere ale celui american, principalul invitat al acestei ediții.

Festivalul BucurESTi-VEST 2003 a debutat cu o semnificativă îngemănare a celor două zone europene, prin coproducția englezo-română *Lume (Joc și jale)*. Simbioza s-a petrecut atât în plan muzical, cât și în plan coregrafic: muzica contemporană a spectacolului, inspirată de cântecele Mariei Tănase, este opera compozitorului și violonistului englez Alexander Bălănescu, născut și format inițial în România, iar patru dintre piesele prezentate pe viu, în acest spectacol, de *Cvartetul Bălănescu* (Alexander Bălănescu, James Shenton, Andrew Parker, Frank Schaeffer) au fost însoțite de evoluții de dans, dintre care două, *Cântec I* și *Cântec II*, erau creația coregrafului englez Charles Linehan, iar celelalte două erau semnate de coregrafia români Eduard Gabia, *Joc 1* și Florin Fieroiu, *Joc 2*. Din păcate, muzica a copleșit coregrafia. De aceea aceste compoziții, mai seci sau mai pline de sevă, nu pot fi apreciate decât ca lucrări independente. În cele două piese concepute de Charles Linehan, dansatorii români Carmen Coțofană, Florin Fieroiu, Eduard Gabia, Ioana Popovici și Cristinei Simion au pus în evidență linia limpede, aproape abstractă, uneori marcată de lirism, în partitura încredințată Cristinei Simion, a coregrafului englez. Eduard Gabia și-a construit un joc, sau altfel spus o joacă, cu un număr fix de mișcări, preluate pe rând de el și de ceilalți interpreți, care plecau și se reîntorceau la un punct fix. În fine, Florin Fieroiu a compus pentru Carmen Coțofană piesa cea mai încărcată de substanță: o compoziție de un subtil rafinament și de o remarcabilă pătrundere în zone interioare bântuite de nesiguranță.

Spectacolul companiei cehe Kristyna Lhotoková – Ladislav Soukup, în care cei doi erau atât autori ai scenariului și coregrafiei (ultimul fiind și autorul muzicii originale), cât și interpreți, alături de o doamnă de 78 de ani, Ivana Gottiebová a fost un exemplu limpede al binecunoscutului fapt că o tematică nobilă și complexă nu salvează niciodată opera, în dansca în

oricare altă artă. Titlul *Question for Next Year* trimitea spre viitor, iar subiectul către trecutul unei doamne, crescută în respectul valorilor spirituale, atrasă apoi de „idealurile” comuniste, dezamăgita de întruparea lor în realitate și reîntorsă la crezul tinereții. Frumos, dar inexpressiv pus în pagină.

Prin contrast, un bun exemplu al folosirii unor mijloace cunoscute, dar prelucrate în chip original, l-a constituit spectacolul *La vie heureuse*, al companiei elvețiene DRIFT, un spectacol teatral, în compunerea căruia nu intră doar mișcarea de dans, ci și expresivitatea unor simple gesturi sau atitudini. În acest spectacol, ca și în cele ale coregrafului francez de origine maghiară Josef Nadj, insolitul intervenea datorită practicării unor deschideri dreptunghiulare, de diferite mărimi, în panoul din fundal, deschideri prin care, din când în când apărea o mână, un cap, un picior sau aluneca în afară un corp întreg. Dar, spre deosebire de atmosfera supra-realistă de coșmar, uneori grotescă, alteori amendată de șfichiuri ironice, din spectacolele lui Josef Nadj, spectacolul elvețian, creat și interpretat de Béatrice Jaccard, Peter Schelling, Massimo Bertinelli, Michael Rüegg și Fiona Hirzel, pe muzică de Francois Gendre și Massimo Bertinelli, a exploatat numai și numai umorul, pur și simplu.

Alături de *La vie heureuse*, și spectacolul românesc *Paradis serial* a descrescit frunțile spectatorilor, dar umorul spectacolului conceput și interpretat de Cosmin Manolescu, Eduard Gabia și Mircea Ghinea atinge domenii

delicate, a căror gravitate e sănătos să o luăm în răspăr pentru a ne putea păstra firea. Pamfletul politic (dansul Uniunii Europene cu Statele Unite și Marea Britanie, când tandru, când agresiv), satira socială (a capetelor de porc care folosesc cu nonșalanță gesturi ca cel al victoriei, devenite, din păcate, șabloane) au fost completate, în ultima variantă a spectacolului, cu un moment, bine realizat de Eduard Gabia, care aduce în scenă un personaj amețit parcă mai mult de viață decât de alte elixiruri. Acest moment adaugă spectacolului o pecete mai curând dramatică decât comică.

DATORITĂ programului *La danse en voyage*, publicul românesc cunoaște multe fațete ale dansului francez contemporan. De astă dată, intervenția coregrafică a unor dansatori, muzicieni și artiști video din Marsilia, în centrul vechi al Bucureștiului, în resturile Curții Domnești ne-a pus în contact cu un alt tip de abordare a spațiului: nu un spațiu imaginat pe scenă, ci unul real și încărcat de istorie. Din păcate, spectacolul intitulat *Context*, realizat de dansatorii-coregrafi Michèle Ricozzi, Thierry Nang și Inés Hernandez, pe muzică de Jean Marc Montera și proiecții video de Patrick Laffont, a folosit în prea mică măsură, și cu prea puțină imaginație, ambientul oferit de acest cadru natural.

În schimb, un spectacol de calitate ne-au oferit artiștii altei țări latine, cei ai Spaniei, care au prezentat, în interpretarea unor excelenți dansatori, două piese

de un intens dramatism: *Modelo á escala*, pe o lucrare muzicală originală de Oriol Rossel și *Echo de silenci*, pe muzică de Henryk Gorecki, ambele în coregrafia lui Juan Carlos Garcia. Interpreții celor două piese, Beбето Cidra, Nicolaoas Marckham, Manuel Palazzo, Noelia Liñana și Sonia Rodrigues fac parte dintr-o categorie mai rar întâlnită de dansatori capabili să preia și să tâlmăcească prin propria lor personalitate cele mai dificile și mai neașteptate mișcări.

Secțiunea cea mai cuprinzătoare a fost cea a dansului contemporan american. Din această sferă, desigur mult mai largă, am putut urmări creațiile a cinci coregrafi. Cel mai incitant spectacol a fost cel conceput de John Jaspers în colaborare cu Juliette Mapp, cei doi fiind și interpreții lui. Intitulat simplu *Just Two Dancers*, spectacolul a explorat noi modalități de expresie. De la bun început, spațiul scenic a fost spart, el extinzându-se pe o serie de platforme răspândite în sală, ceea ce a dat prilejul spectatorilor să se afle în proximitatea celor doi dansatori. La acest fapt s-a adăugat și multiplicarea citirii spațiale prin câte o oglindă ținută în mână de fiecare spectator. Rezultatul era captivant din două puncte de vedere. Când un dansator era în fața ta, iar celălalt în spate, pe acesta din urmă îl puteai vedea în oglindă. Dacă, însă, aceste căutări spațiale ar fi fost experimentate doar de dragul lor, spectacolul nu ar fi avut greutatea pe care a avut-o și care s-a datorat calităților celor doi dansatori. John Jaspers avea, pe de-o parte, o linie foarte fru-

moasă, secvențele dansului său lent transformându-se uneori într-o suită de sculpturi în mișcare și, pe de altă parte, în alte momente, o plasticitate șerpuitoare.

O altă creatoare din Statele Unite, Allyson Green, coregrafă și artistă vizuală, a excelat în lucrarea sa *Treading Red*, interpretată de Carolyn Hall, în special prin imaginea scenică.

Un exemplar impresionant de artist și de om ne-a fost revelat de cele două *Solo-uri* interpretate de Homer Avila, primul realizat de coregrafa Dana Caspersen, iar cel de al doilea de Victoria Marks. Dansator și coregraf de renume – a dansat cu Twyla Tharp și a creat coregrafii pentru compania Alvin Ailey – Homer Avila și-a pierdut un picior, ca urmare a unui cancer osos. Și totuși, după o scurtă perioadă, a revenit pe scenă, dându-se din nou cu frenezia dansului.

ÎN FINE, unul dintre cele mai originale stiluri de dans din cadrul Festivalului a fost cel ilustrat de lucrarea altei coregrafe americane, Amanda Loulaki, *Hi, My Name is Clio*, pe muzică de Michael Floyd. Cele trei dansatoare Carolyn Hall, Hristoula Haraka și coregrafa însăși aveau mișcări asemănătoare, într-o oarecare măsură, cu cele ale păpușilor. Era totuși mișcarea dezarticulată a unui corp viu și deci cu atât mai stranie, dar plină de fantezie și de o deosebită valoare plastică.

Cea de a doua parte a Festivalului *BucurESTi-VEST 2003* care a cuprins aproape numai producții vest europene și americane, s-a dovedit deosebit de bogată ca diversitate de stiluri personale, încadrabile toate acestui vast curent al dansului contemporan. Prin comparație, artiștii țărilor balcanice, în sfârșit liberi să se exprime pe ei înșiși, sunt atrași cu precădere în acest moment de experiment și de încorporarea în discursul lor scenic și a altor arte, motiv pentru care, în prima parte a Festivalului s-a dansat destul de puțin. Important este că fiecare se caută pe sine, deocamdată cu mai fructuoase sau mai slabe rezultate. În același timp, toți acești creatori de dans contemporan, atât din Est, cât și din Vest, sunt seismografe sensibile ale cutremurelor vremii noastre. Dacă unele teme majore și etem omenești par a fi dispărut sau s-au transformat până la a deveni de nerecunoscut, totul este rezultatul faptului că întreaga noastră societate (putem face astăzi judecăți globale) le-a eliminat din sfera preocupărilor ei și încă nu avem printre noi artiști vizionari, care să ne repună în tiparele noastre firești.

Liana Tugearu

cronica plastică

de Pavel Șușară

Iarăși despre Salonul municipal

U MAI MULȚI ani în urmă, traumatizat și revoltat de prelungirea inadmisibilă a unor deprinderi și mentalități totalitar-colectiviste în promovarea și în gestionarea creației artistice, încercam să fac o radiografie a *Salonului* ca instituție emblematică pentru acest tip de comportament. Acum, când o nouă ediție de abia a început, iar acest început l-a făcut secția de pictură, o rememorare a viciilor legate de o asemenea manifestare, utilă măcar pentru a marca diferența, este mai mult decât semnificativă. Pentru că, observam atunci, „când nu era pus direct, ca înainte de 1990, sub copertina încâpătoare și confortabilă a *Cîntării României*, Salonul de artă, fie el național sau municipal, se așeza singur, în virtutea nenumăratelor reflexe condiționate, în descendența aceluiași „grandios festival,, , așa cum s-a întâmplat în primii șapte ani postdecembriști. Cu mici excepții, el era o demonstrație masivă de conformism și de mediocritate, fără structură, fără idei și, mai ales, fără consecințe. Cum artiștii importanți refuzau cu obstinație să participe la aceste bilanțuri gregare, rămânea loc suficient pentru tot felul de prezențe exotice. Pictori, sculptori, graficieni și de alte specialități, care nu reușeau de ani buni să-și adune lucrări pentru o personală, se trezeau brusc, în preajma Salonului, din prelunga lor picoteală și se înfățișau proaspeți cu aceeași lucrare pe care o tot plimbau de la o ediție la alta, de la național la municipal și viceversa. Se năștea, astfel, o specie nouă în lumea artelor noastre contemporane: artistul salonard sau sezonierul. O efemeridă, la urma urmelor, care bătea o clipă din aripioare și apoi se stingea anonim, o dată cu golirea melancolică a simezelor. Dar pe lângă faptul că era nevroșimil de plat, Salonul crea și o imagine falsă a artelor noastre de astăzi; fie prin incapacitatea naturală de a reprezenta fenomenul viu, fie prin omisiuni voluntare și prin manipularea vinovată a privitorului. Chiar dacă, de exemplu, numeroși artiști au încercat și înainte de '90 dar, mai ales, în ultimii ani, să iasă din

convenția tabloului și din tradiția materialelor și a tehnicilor, să relaxeze conceptul de obiect și de acțiune artistică, aceste tendințe au fost nu numai privite cu suspiciune, ci și eliminate cu dispreț din orizontul interesului public. Astfel, Saloanele nu făceau decât să flateze așteptările mărunte, să administreze confortul privirilor incapabile de risc și, mai ales, să cultive în artiștii înșiși un sentiment de siguranță atemporală. Estropiind realitatea artistică, falsificând coordonatele unui sistem în plină dinamică, aceste Saloane deveniseră metafora însăși a propagandei comuniste chiar și atunci când, de drept, comunismul dispăruse. Imperturbabil așezate într-o estetică acceptată oficial, ele nu prevesteau nici o schimbare majoră, nu anticipau nici o ruptură, nu lăsau să se întrezărească nimic din ceea ce ar fi putut să le tulbure echilibrul. Concepute banal și previzibil pe genuri, adică pe acele genuri imemorabile, se afirma implicit că în România nu există decât pictura, sculptura, grafică și arte decorative cu diversele lor încrângături. Ba mai funcționa chiar și un Salon al tineretului pentru că, după logica paternalistă a statului totalitar, artistul matur biologic și, mai ales, ideologic, trebuia să-l ocrotească pe cel tânăr, să-i tempereze năbădăile pînă când înțelepciunea doctrinară se va pogori și asupra lui și imaginația i se va fi tocit îndestul spre a putea expune cu drepturi de-

pline la „seniori,,. Și ciclul acesta căpătase în timp aerul unei fatalități aproape cosmice. Premiile se dădeau și ele în consecință: pentru pictură, pentru sculptură, pentru grafică ș.a.m.d. și se împărțeau frățește după criterii vagi, de la cele politice și pînă la cele sentimental-umanitariste. Curatorul era și el multiplu, adică un colectiv, o instituție, și doar cel care făcea panotarea mai putea fi identificat, deoarece, în efortul de a pune o minimă ordine în viitura de mediocritate, cineva trebuia să ducă pînă la cotele ei maxime inventivitatea muzeografică. Trebuia, cu alte cuvinte, să dea kilometrilor de gri măcar cîteva accente de culoare.

FIIND o construcție artificială, născută într-un anumit context și alimentată din rațiuni și ele conjuncturale, era inevitabil ca acest fenomen să dispară, fie prin suspendarea lui voluntară, fie prin erodare naturală, prin lenta epuizare a resurselor. Și acest lucru s-a întâmplat la un moment dat. Cîteva ediții bune n-au mai avut nici o legătură cu istoria recentă sau îndepărtată a Salonului municipal. Vechea formulă de organizare s-a stins atît din cauze interne, în rîndul cărora trebuie trecută și revolta explicită a opiniei artistice față de schemele încremenite, cît și din pricina presiunii tot mai puternice pe care creația însăși a făcut-o asupra acestui mecanism perimat.

Pentru prima oară în lunga sa

Ioana Bătrănu

istorie, Salonul municipal a încercat, la sfîrșitul anilor '90, să preia fenomenul artistic în toate variantele și cu toate coordonatele sale și nu doar să contabilizeze pasiv producții reportate interesat sau de-a dreptul fictive. Coordonatorul acestui nou proiect de salon a fost Alexandru Ghilduș, pe atunci președinte al UAP, iar organizatori direcți, Filiala UAP București și Fundația ARCUB a Primăriei Generale. Alexandru Ghilduș a fost secondat de patru coordonatori ai unor secțiuni care au încercat să cuprindă toate compartimentele dinamice ale fenomenului artistic bucureștean. Deduse, inițial, din ideea generală de Spațiu, iar, mai apoi, din aceea de Timp ș.a.m.d. pe urmele altor seducătoare categorii filosofice, cele patru secțiuni și-au propus să înlocuiască criteriile de gen cu criterii tipologice mult mai largi și mai flexibile. În felul acesta, sutele de artiști care au expus, ca invitați direct de către coordonatorii de secțiuni sau ca participanți benevoli supuși jurișării, au acoperit deopotrivă conceptul teoretic al expoziției și genurile artistice particulare, inclusiv segmentul expresiilor alternative și al artei sacre.

Dar spre deosebire de acel moment cu adevărat revoluționar, în care voluntarismul curatorului era, de fapt, personajul principal, în actuala ediție ideea de curator lipsește aproape cu desăvîrșire, factorul activ în

selecționarea participanților și în amenajarea expozițiilor fiind juriile din cadrul secțiilor. Ca o observație sumară, se poate spune că această aparentă birocratizare a generat un efect paradoxal, și anume o surprinzătoare vitalitate a manifestării. Atît pictorii consacrați, și aici ar trebui amintiți, printre mulți alții, regretatul Mihai Cismaru, Spiru Vergulescu, Valeriu Mladin, Zamfir Dumitrescu (fără nici o legătură cu calitatea lui de Președinte al UAP), cît și cei mai tineri, Suzana Dan, Andrei Ciubotaru etc., au o participare exemplară, ceea ce obligă la o altă percepție a fenomenului, atît în ceea ce privește Salonul ca atare, cît și natura angajării individuale în cadrul acestei ample demonstrații de acțiune colectivă. Cele patru spații rezervate secției de pictură, galeriile Artis, Apollo, Căminul Artei (etaj) și Simeza, reușesc, fie și în intervalul unei singure săptămîni, să demonstreze un lucru extrem de banal, dar cu o importanță enormă pentru determinarea unei noi vîrste psihologice a artei românești: artiștii nu mai participă la bilanțuri birocratice și abstracte, nu-și mai plimbă dintr-un loc în altul aceeași lucrare obosită și răscoaptă de atîta manipulare, ci încearcă să comunice viu și matur cu un spațiu public din ce în ce mai exigent și, pe alocuri, chiar interesat nemijlocit de opera de artă. ■

Sorin Ilfoveanu

Avanpremieră editorială

Isabel Allende

Casa spiritelor

FANTASTICUL și realismul țin nu numai de romanele Isabellei Allende, dar și de ascendența ei: bunica avea viziuni premonitorii și pare un personaj clasic al literaturii magice latino-americane, în timp ce unchiul ei a fost președintele chilian Salvador Allende, convertit la marxism, figură marcantă, ba chiar mitică a Americii de Sud, prinsă în jocuri politice sângeroase.

Născută în 1942 în Peru, Isabel Allende face parte din prima generație de scriitori latino-americani care s-au format citind literatură latino-americană. A început să publice de la 17 ani, a călătorit mult (Bolivia, Europa, Orientul Mijlociu), urmându-și tatăl vitreg în periplurile lui diplomatice. Lucrează ca ziaristă în Chile pînă în 1973, anul loviturii de stat în urma căreia Salvador Allende e înlăturat de la putere de militari, apoi se exilează în Venezuela. "La fel ca mulți chileni, am simțit că viața mea a fost făcută țandări și a trebuit să iau totul de la început", își amintește scriitoarea. Publica la început cărți pentru copii, iar în 1985 romanul *Casa spiritelor* e primul ei mare succes. Cărțile ei devin best-seller-uri, primește premii literare prestigioase. Se stabilește în California, unde predă literatură la universitate, dar continuă să scrie doar în spaniolă – "scrisul, pentru mine, e un proces organic, nu pot scrie decît în limba mea".

"Știu să ascult și vinez povești" spune Isabel Allende. Toate poveștile ei stau sub semnul dragostei și violenței. Fantezia și legenda se întîlesc aici cu istoria și politica într-o intrigă pe care scriitoarea o conduce cu o tehnică impecabilă, dar, dincolo de măiestria tehnică, romanele ei sînt "condamnate" să fie citite pe nerăsuflăte pentru că Isabel Allende știe să lase viața să vorbească, personajele ei își trăiesc propriile lor vieți.

"Pe 8 ianuarie 1981, pe cînd eram în Venezuela, am primit un telefon care mă anunța că bunicul meu iubit era pe moarte. Am început să-i scriu o scrisoare, iar acea scrisoare a devenit primul meu roman, *Casa spiritelor*" avea să spună Isabel Allende două decenii mai tîrziu. Succesul romanului (apărut în 1985) e imens. Urmează o ecranizare cu Jeremy Irons, Meryl Streep și Glenn Close, iar *Casa spiritelor* devine unul dintre cele mai citite romane din literatura actuală.

Clara e o fetiță sensibilă cu însușiri paranormale: poate prevedea viitorul, comunica telepatic, deplasa obiecte. Moartea misterioasă a surorii ei o face să rămînă mută timp de nouă ani, iar cînd rupe tăcerea o face pentru a anunța că urmează să se mărite în curînd. Cel care-i va fi soț e Esteban Trueba, un caracter puternic și o fire singuratică. Aici începe saga familiei Trueba, o poveste în care se întîlesc mistica, politica și pasiunile omenești.

Publicăm în aceste pagini, un fragment din romanul în curs de apariție la Editura Humanitas, în colecția "Raftul I".

LA SFÎRȘITUL toamnei, cînd familia se liniștise în privința intențiilor părintelui Restrepo, care a fost nevoit să-și domolească vocația de inchiizitor după ce episcopul în persoană l-a avertizat să o lase în pace pe micuța Clara del Valle, și cînd se resemnaseră cu toții cu ideea că unchiul Marcos murise de-a binelea, au început să se concretizeze planurile politice ale lui Severo. Muncise ani în șir pentru asta. A fost un triumf pentru el cînd l-au invitat să se prezinte drept candidat al Partidului Liberal la alegerile parlamentare, ca reprezentant al unei provincii din sud unde nu fusese niciodată și despre care aproape că nu știa unde se găsește pe hartă. Partidul avea mare nevoie de oameni, iar Severo aspira să ocupe un fotoliu în Congres, drept care nu a fost greu să-i convingă pe umilii alegători din sud să-l desemneze pe Severo candidat. Invitația a fost

întărită printr-un porc fript, trandafiriu și monumental, pe care electorii l-au trimis acasă la familia Del Valle. Era așezat pe o tavă mare de lemn, aromitor și lucios, cu un pătrunjel în rît și un morcov în fund, culcat pe un pat de tomate. Avea o cusătură pe burtă și era umplut cu prepelițe, care la rîndul lor erau umplute cu prune. A sosit împreună cu o carafă ce conținea o jumătate de galon din cel mai bun rachiu al regiunii. Ideea de a ajunge deputat sau, și mai bine, senator, era un vechi vis al lui Severo. Dusesse lucrurile înspre acest țel printr-o activitate minuțioasă de contacte, prietenii, conciliabile, apariții publice discrete dar eficiente, bani și favoruri făcute persoanelor potrivite la momentul potrivit. Provincia aceea din sud, deși îndepărtată și necunoscută, era exact ce aștepta.

Porcul a ajuns într-o marți. Vineri, cînd din porc nu rămăseseră decît șoricii și oasele pe care le rodea în curte *Barabás*, Clara a anunțat că mai avea să fie un mort în casa.

– Dar va muri din greșală, a spus ea.

Sîmbătă a dormit prost și s-a trezit țipînd. Dădaca i-a dat un ceai de tei și nimeni nu a băgat-o în seamă, pentru că erau ocupați cu pregătirile pentru plecarea tatălui în sud și pentru că Rosa cea frumoasă se trezise cu febră. Nivea a hotărît ca Rosa să rămînă în pat, iar doctorul Cuevas a spus că nu era nimic grav, să i se dea limonadă caldă și îndulcită, cu un strop de tărie, ca să transpire. Severo s-a dus să-și vadă fiica și a găsit-o îmbujorată și cu ochii strălucitori, cufundată în așternuturile cu dantele crem. I-a dăruit un carnet de bal și i-a dat voie Dădacei să deschidă carafa cu rachiu și să-i adauge puțin în limonadă. Rosa a băut limonada, s-a cuibărit în pătura de lînă și a adormit imediat lîngă Clara, cu care împărțea dormitorul.

În dimineața acelei duminici tragice, Dădaca s-a sculat devreme, ca de obicei. Înainte de a pleca la biserică, s-a dus în bucătărie să pregătească micul dejun

pentru familie. Soba cu lemne și cărbuni era pregătită cu o zi înainte, astfel că a aprins focul cu tăciunii calzi încă. În timp ce se încălzea apa și fierbea laptele, a aranjat vasele pentru a le duce în sufragerie. A început să pregătească terciul de ovăz, să strecoare cafeaua și să prăjească pîinea. A aranjat două tăvi, una pentru Nivea, care își lua mereu micul dejun la pat, și alta pentru Rosa, care, fiind bolnavă, avea și ea acest drept. A acoperit tava Rosei cu un șervet de in brodat de călugărițe, ca să nu se răcească cafeaua și să nu intre vreomuscă, și s-a uitat în curte după *Barabás*, care avea meteahna să sară pe ea cînd o vedea trecînd cu tava. L-a văzut jucîndu-se cu o găină și a profitat ca să pornească în adevărata călătorie care însemna să pleci din bucătăria din fundul casei, printre curți interioare și coridoare, pînă la camera fetelor, în extremitatea cealaltă. Ajunsă în fața ușii Rosei, a ezitat, izbită de un presentiment. A intrat fără să bată, ca de obicei, și imediat a observat mirosul de trandafiri, deși nu era sezonul lor. Atunci a știut că se întîmplase o nenorocire. A lăsat ușor tava pe noptieră și s-a îndreptat încet spre fereastră. A tras draperiile grele și soarele palid al dimineții a umplut camera. S-a întors posomorîtă și nu s-a mirat văzînd-o în pat pe Rosa moartă, mai frumoasă ca niciodată, cu părul de-a dreptul verde, pielea de nuanța fildeșului finăr și ochii galbeni ca mielea deschisă. La picioarele patului, micuța Clara se uita la sora ei. Dădaca a îngenuncheat lîngă pat, a apucat mîna Rosei și a început să se roage. S-a rugat pînă cînd în toată casa a început să se audă un urlet ca de vapor

rătăcit. A fost prima și ultima dată cînd *Barabás* s-a făcut auzit. A jelit-o pe moartă toată ziua, făcînd praf nervii locuitorilor casei și ai vecinilor, care au sosit atrași de geamătul acela de naufragiu.

Doctorului Cuevas i-a fost de ajuns să arunce o privire asupra Rosei ca să-și dea seama că moartea fusese provocată de ceva mult mai grav decît o febră de doi bani. A pornit să amușine peste tot, a cercetat bucătăria, și-a băgat degetele prin cratițe, a deschis sacii cu făină, pungile cu zahăr, cutiile cu fructe uscate, a întors totul cu susul în jos, lăsînd în urmă o zăpăceală de uragan. A scotocit prin sertarele Rosei, i-a interogat pe servitori unul cîte unul, a luat-o la întrebări pe Dădaca pînă a scos-o din sărite și în cele din urmă cercetările l-au purtat la carafa cu rachiu pe care a rechiziționat-o fără discuții. N-a împărțit nimănui bănuielile sale, dar a dus-o la laborator. După trei ore era înapoi, cu o expresie de oroare care-i transformă mura de faun rubicond într-o mască palidă de care nu s-a lepădat pe tot parcursul evenimentelor teribile. S-a dus la Severo, l-a luat de braț și l-a tras deoparte.

– Rachiu! ăsta avea în el destulă otravă ca să omoare un taur, i-a suflat el la ureche. Dar, pentru a fi sigur că asta e cauza care ucis-o pe fată, trebuie să fac o autopsie.

– Adică să o deschizi? a gemut Severo.

– Nu de tot. De cap ău mă ating, doar de aparatul digestiv, i-a explicat doctorul.

Severo aproape că a leșinat. Nivea era epuizată de atîta plîns, dar, auzind că voiau să o ducă pe fată la morgă, energia i-a

revenit pe loc. S-a liniștit doar după ce i-au jurat că o vor duce pe Rosa de acasă direct la Cimitirul Catolic. De abia atunci a luat doza de laudanum pe care i-a dat-o medicul și a dormit douăzeci de ceasuri în șir.

PE ÎNSERAT, Severo a făcut aranjamentele necesare. I-a trimis pe copii la culcare și servitorilor le-a dat liber. Clarei, prea impresionată de cele întâmplate, i-a dat voie să doarmă cu altă soră. După ce toate luminile s-au stins și casa s-a scufundat în odihnă, a sosit asistentul doctorului Cuevas, un tânăr pipernicit, miop și bilbit pe deasupra. Cei doi l-au ajutat pe Severo să transporte trupul Rosei în bucătărie și au întins-o cu delicatețe pe marmura pe care Dădaca plămădea pfinnea și toca zarzavaturile. În ciuda tăriei sale de caracter, Severo nu a rezistat când i-au scos cămașa de noapte și fiică-sa a apărut în toată splendoarea ei de sirenă. A ieșit împleticindu-se, nebun de durere și s-a prăbușit în salon, plângând ca un copil. Chiar și doctorul Cuevas, care o știa pe Rosa de la naștere și o cunoștea ca pe propriul buzunar, a avut un moment de spaimă văzând-o goală. În ce-l privește, tânărul asistent a început să gîfîie de emoție și a tot gîfîit și în anii care au urmat de cîte ori își amintea de imaginea incredibilă a Rosei dormind dezbrăcată pe masa mare din bucătărie, cu pletele căzîndu-i pînă la pămînt, precum o cascadă vegetală.

În timp ce ei își îndeplineau sinistru meserie, Dădaca, obosită să tot plîngă și să se roage și presimțind că se întîmpla ceva ciudat pe domeniile ei din cea de a treia curte interioară, s-a ridicat, și-a aruncat un șal pe umeri și a pornit să cutreiere casa. A văzut lumină în bucătărie, dar ușa și obloanele ferestrelor erau închise. A mers mai departe pe coridoarele tăcute și înghețate, stră-

bătînd toate cele trei corpuri ale clădirii, pînă a ajuns în salon. Prin ușa întredeschisă și-a zărit stăpînul care se plimba prin încăpere, abătut. Focul din cămin se stinsese. A intrat.

– Unde este duduia Rosa? a întrebat ea.

– Doctorul Cuevas este cu ea. Stai aici și bea un pahar cu mine, Dădaca, a implorat-o Severo.

Femeia a rămas în picioare, strîngîndu-și șalul la piept. Severo i-a arătat sofa și ea s-a apropiat timid. S-a așezat lîngă el. Niciodată nu stătuse atît de aproape de stăpîn, de cînd slujea în casa lui. Severo a turnat cîte un pahar de vin de Xeres pentru amîndoi și l-a dat pe al lui peste cap. Și-a luat capul între palme, netezindu-și părul și mormăind o litanie tristă și de neînțeles. Dădaca, așezată țepăn pe marginea canapelei, s-a relaxat cînd l-a văzut plîngînd. Și-a întins mîna aspră și, cu un gest automat, l-a mîngîiat pe păr, cu același gest pe care-l folosea timp de douăzeci de ani ca să-i mîngîie copiii. El a ridicat ochii și s-a uitat la chipul ei fără vîrstă, pomeții indigeni, cocul negru, pieptul generos la care îi văzuse sughițînd și dormind pe toți descendenții lui și a simțit că femeia asta caldă și bună ca pămîntul putea să-i aducă alinare. Și-a lăsat fruntea pe fusta ei, a respirat mirosul slab de scrobeală al șorțului și a început să plîngă în hohote ca un copil, vîrsînd toate lacrimile pe care și le stăpînise în viața lui de bărbat. Dădaca l-a frecat pe spate și l-a bătut ușurel ca să-l liniștească, i-a vorbit în limbajul pe care-l folosea să adoarmă copiii și i-a cîntat aproape șoptit baladele ei țărănești; pînă la urmă l-a potolit. Au rămas unul lîngă altul, bînd vin și plîngînd din cînd în cînd, amintindu-și vremurile fericite cînd Rosa alerga prin grădina uimind fluturii cu frumusețea ei venită parcă din fun-

dul mării.

În bucătărie, doctorul Cuevas și asistentul său și-au pregătit ustensilele sinistre și recipientele urît mirositoare, și-au pus șorțuri de mușama, și-au suflecat mîncile și au pornit să scotocească în intimitatea frumoasei Rosa, pînă cînd le-a fost limpede, fără urmă de îndoială, că tînăra înghițise o doză năprasnică de otravă pentru șobolani.

– Asta era pregătită pentru Severo, a conchis doctorul spălîndu-se pe mîini în chiuvetă.

Asistentul, prea tulburat de frumusețea moartei, nu se îndura să o lase cusută precum un sac și a sugerat să o aranjeze puțin. Drept care au purces amîndoi la treabă, unghind-i corpul cu alifii și umplîndu-l cu cataplasme folosite la îmbalsămat. Au terminat pe la patru dimineața, oră la care doctorul Cuevas s-a declarat învins de oboseală și de tristețe și a ieșit. Rosa a rămas singură în bucătărie în mîinile asistentului, care a spălat-o cu buretele ca să dispară petele de sînge, i-a pus cămașa brodată, ca să acopere cusătura care se întindea de la gît pînă la sex și i-a aranjat părul. Apoi a curățat toate urmele.

Doctorul Cuevas a dat în salon de Severo și de Dădaca, ambii beți de vin și de plîns.

– E gata. O aranjăm puțin ca s-o vadă maică-sa.

I-a explicat lui Severo că bănuielele lui erau justificate și că în stomacul fetei găsiseră aceeași substanță mortală ca în rachiul primit în dar. Atunci Severo și-a amintit de precizarea Clarei și și-a pierdut și cumpătul care îi rămăsese, incapabil de a se resemna cu ideea că fiica lui murise în locul său. S-a prăbușit gemînd că era vina lui, pentru că fusese ambițios și fanfaron, că nimeni nu-l obligase să se bage în politică, că-i fusese mult mai bine pe cînd era un simplu avocat și tată de familie, că renunța în chiar clipa asta și pentru vecie la

candidatura blestemată, la Partidul Liberal, la toată pompa și la toate operele, că spera ca nici unul dintre urmașii săi să nu intre vreodată în politică, fiindcă asta era o treabă pentru bătași și bandiți, și tot așa pînă ce doctorului Cuevas i s-a făcut milă și l-a îmbătat de-a binelea. Vinul a fost mai tare decît durerea și sentimentul de culpabilitate. Doctorul și Dădaca l-au luat pe sus și l-au băgat în pat. Apoi s-au dus la bucătărie, unde asistentul o termina de aranjat pe Rosa.

În dimineața care a urmat, Nivea și Severo del Valle s-au trezit tîrziu. Rudele ornaseră casa pentru înmormîntare, perdelele erau trase și împodobite cu crep negru, de-a lungul pereților se înșirau coroanele de flori care umpleau aerul cu aroma lor dulceagă. Camera mortuară fusese improvizată în sufragerie. Pe masa cea mare, acoperită cu o pînză neagră cu franjuri aurii, se găsea sicriul alb cu ornamente de argint al Rosei. Douăsprezece lumînări galbene în sfeșnice de bronz o luminau pe moartă cu strălucirea lor difuză. O îmbrăcaseră în rochia de mireasă și pe cap îi pusese coronita de lămîiță din ceară pe care o ținea pentru ziua nunții.

La prînz au început să se perinde rudele, prietenii și cunoștințele pentru a-și prezenta condoleanțele și a însoți familia Del Valle în marea ei durere. Au venit pînă și cei mai înverșunați dușmani politici; Severo del Valle s-a uitat fix la fiecare, încercînd să descopere în orice privire secretul asasinului, deși în toate, chiar în cea a președintelui Partidului Conservator, nu a văzut decît tristețe și nevinovăție.

În timpul priveghiului, domniile se plimbau prin saloane și coridoare, discutînd cu voce scăzută despre afaceri. Cînd se apropia cineva din familie, păstrau o tăcere plină de respect. Cînd au intrat în sufragerie și s-au apropiat de sicriu pentru a o

privi ultima oară pe Rosa, s-au cutremurat: în aceste ceasuri devenise și mai frumoasă. Doamnele au trecut în salon, așezînd scaunele în cerc. Acolo puteau plînge în voia lor, o moarte străină era un bun pretext pentru a da frîu tristeții personale. Plîngeau de-adevăratelea, dar demn și în tăcere. Unele murmurau rugăciuni cu voce înceată. Servitoarele casei circulau peste tot, oferind cești cu ceai, cupe cu coniac, batiste curate pentru doamne, dulciuri de casă și mici comprese îmbibate cu amoniac pentru femeile care sufereau de amețeală din cauza aerului închis, mirosului de lumînări și durerii. Toate surorile Del Valle, cu excepția Clarei, care era încă prea micuță, erau îmbrăcate în doliu strict și ședeau în jurul mamei ca un cerc de ciorii. Nivea, care nu mai avea lacrimi, stătea dreaptă pe scaun, fără să scoată un suspin, fără să spună o vorbă și fără a recurge la ajutorul amoniacului, la care era alergică. Toți vizitatorii veneau să-i prezinte condoleanțe. Unii o sărutau pe amîndoi obrăjii, alții o îmbrățișau strîns pentru cîteva clipe, dar ea nu părea să-i recunoască nici pe cei mai apropiați. Îi mai muriseră copii, foarte mici sau chiar la naștere, dar după nici unul nu avusese senzația de pierdere pe care o avea acum.

FIECARE soră și-a luat rămas bun de la Rosa cu un sărut pe fruntea înghețată, în afară de Clara, care nu s-a apropiat de sufragerie. Nici n-au insistat, cunoscîndu-i sensibilitatea extremă și tendința de a umbla somnambulă cînd imaginația îi era pusă la încercare. A rămas în grădină, ghemuită lîngă *Barrabás*, refuzînd să mînce sau să participe la priveghi. Doar Dădaca a băgat-o în seamă și a încercat să o aline, dar Clara a gonit-o.

Prezentare și traducere de Cornelia Rădulescu

MIERCURI, 12 noiembrie

Dialoguri politice - „Raportul de țară” cu Cristian Pîrvulescu

20⁰⁰

JOI, 13 noiembrie

Teatru:
Animum cu Gabriela Ceciul și Daniel Iordan; regia: Daniel Bucur

20⁰⁰-21⁰⁰

VINERI, 14 noiembrie

Muzică live: 4-Given band

21⁰⁰

Discotecă - Muzica anilor '80

2

4⁰⁰

SÎMBĂTA, 15 noiembrie

Muzică live: Mara & 4-Given band

21⁰⁰

Discotecă - Muzica anilor '80

2

4⁰⁰

DUMINICĂ, 16 noiembrie

Jam sesion:
Garbis Dedeian, Harry Tavitian și Mihai Iordache

21⁰⁰

MARȚI, 11 noiembrie

Muzică clasică live:
Viorica Georgeta Zamfirescu - chitară clasică

2

0⁰⁰

Ti-e sete de cultură? Bravo!

Te aștept la cafeneaua literară

marți, miercuri, joi, vineri: 10³⁰ - 18³⁰

băutura - discount 25% cărțile - gratis

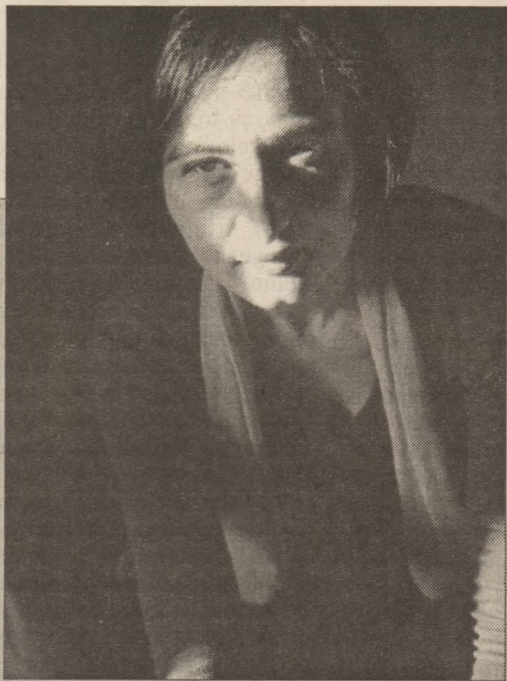
la parter, în expoziția dedicată artelor vizuale.

CLUBUL PROMETHEVS
FUNDATIA ANONIMVL

CLUBUL PROMETHEVS
Piata Matildei, nr. 10
Piata Poporanilor, nr. 10
Piata Unirii

Piata Nationala Unie 3-1, sector 4, Bucuresti
rezervări la telefon: 336.66.38, 336.66.78

Fiona Sampson

ÎNĂRA poeta britanică a devenit în ultimii ani un nume de referință, datorită liricii sale remarcabile, pe fundalul creației poetice de azi a acestei mari puteri a poeziei care e Marea Britanie. Avem a face cu o scriitură sofisticată intelectual, în textura ei plastică și muzicală, poezie ce denotă o „profunditate liniștită”, o pasionalitate conținută, natură și cultură într-un interesant echilibru. Autoarea are o serie întreagă de volume publicate și în curs de apariție în Anglia, poeziile ale sale au fost traduse: în catalană, polonă, sârbă, ebraică, și română. Doctor în filosofie lingvistică, avînd și o solidă educație muzicală, F. Sampson participă actualmente la programul de creație literară al Universității Brookes – Oxford. A primit numeroase premii și burse de creație atît în Anglia, cît și în SUA, Spania, Portugalia. Recent a fost distinsă cu Premiul Fundației pentru Cultură și Științe din Macedonia. O realizare de excepțională importanță a scriitoarei, semn al generoasei ei implicări în viața literară europeană, este elegantul jurnal literar dedicat Europei Centrale și de Est, numit *Orient Express*, care se bucură de respect anonim inclusiv în cercurile politice interesate de viitoarea Europă unită. Scriitoarea

britanică este cunoscută cititorilor din România datorită unor grupaje de poeme ale sale în periodicele literare de la București, lecturi publice la Muzeul Literaturii Române, la care se adaugă un substanțial interviu realizat de Lidia Vianu și publicat vara aceas- ta în paginile revistei de față.

Fragmente publicate mai jos fac parte din volumul *Distanța dintre noi*, în curs de apariție în Anglia, – o ediție în limba română a volumului se află în lucru.

Dragă X
în Oxfordshire într-o grădină
stau sub mugurii negri ai aninului
lumină zdrențuită la Dunăre
și îți scriu ție:

care nu ești aici mereu ești acolo

acolo
condiție a eternei suspendări

acolo
stare a dorinței
celălalt imposibil de negociat

acolo unde nu pot ajunge niciodată
(în autobuz, într-un bar,

în locul unde munții coboară se afundă
în albumul cu fotografii) în plajă

iar pentru tine eu aici
sub anin
mă transform de propria absență
care e absolută
chiar și-atunci cînd ne apropiem unul de
celălalt
(eu citesc în tren; tu îți predai bagajul la
vamă în aeroport)
distanța dintre noi

o oglindă
în care privesc
în care privirea mi se lipește de-o

întruchipare a ta
pe cînd încet
încet imaginea se recompune:
un eu mai tulbure, mai palid

din vis.
Reazemă-ți fruntea de geamul
la care citești scrisoarea asta:
panoul lat al bucătăriei
ferestrele avionului. Pielea ta
încălzește pielea de sticlă a vieții
oare mă simți

acolo
de partea cealaltă?

revenind

Dragă X
dacă distanța ne îngăduie să ne zărim
între noi
– lentila astronomului, lentila de
laborator

sprijin pentru vedere,
umanitatea clipește din ochi
tot mai aproape de placa sensibilă –

distanța e și o profilaxie de sticlă:
biologul descifrează harta particulelor,
abacul cromozomilor;
astronomul înregistrează teritoriile
universului
– lumea ce expandează înlăuntru și în
afară
ca un vas în care suflă sticlărul –

distanța e irealitate.
Reală totuși:
parpriz

ecran panoramic
și un loc în sala multiplex,
umbre de alibi,

irisul tău

radical radial
ce se apropie și
dispare.
Țândăruind, ocolind lumina.

Dragă X,

ce e distanța dintre noi?
Ce gust are?

Ce miros, textură?
Poți locui acolo? Sau locuiește ea cu

tine
împăturită ca o hartă în buzunar?
La distanța aceea tu bei cafea?
Cu cine?

Sunt și ei pe hartă?

Noaptea, visez
o viață divizată

întinsă de necesitate
ca o parîmă strînsă-n furca ei

rădăcina cea despăcată a omului ■

Aleksandar Prokopiev

ALEKSANDAR PROKOPIEV (n. 1953, Skopje, Macedonia), autor a 14 volume de proze scurte și eseuri, printre care *Tînărul maestru de ceremonii* (1993), *Anti-instrucțiuni pentru uz personal* (1996) și *Omul cu patru ceasuri* (2003). Tot în 2003 îi apare colecția de haiku-uri din care fac parte traducerile de față. Scrisă mai ales în macedoneană, literatura sa a fost publicată și în traducere engleză, franceză, italiană, poloneză, maghiară, bulgară, slovacă, precum și în sîrbă. Extrem de talentat, acest scriitor aduce – în prozele sale scrise cu economie și finețe (uneori sunt chiar un fel de echivalente de haiku în proză) – culorile tari ale Balcanilor, umorul amar, dar cald totodată, al locului, o privire plină de ingenuitate, tandrețe, durere. Are studii de etno-filologie la Belgrad și Paris. A fost ani de zile star rock. În prezent este director pentru proiecte balcanice la Universitatea Sf. Cyril și Metodieu de la Skopje.

Vrăbii pe sîrmă - HAIKU -

Muntele Pleșuv
în pofida numelui
e acoperit de pădure

Pustie de 5 zile

casa a îmbătrînit
cu un an întreg
Înainte de culcare
străbunica se pieptăna
ca să fie pregătită de dimineață

Străbunica mea
era, credeam eu, un înger
cu părul alb

Lumea e mică
teatrul foarte mare
– spune actorul

Culege smochinele
un dar al iubirii
de la arbore la gură
Aici a fost o furtună cumplită

îmi spui la telefon. – Dar
acolo? – E soare. Și... sunt singur.

Pisica pe acoperiș
doi motani galbeni
– triumfi amoros

Vrăbii pe sîrmă
note pe portativ
– tempo staccato!

Ploaia de vară, un strop
singur la tine în palmă.
Atingere miraculoasă.

Ce urmează
acolo, după sfîrșit?
– doar balauri.

Mă trezesc în sudoare.
Un țipăt taie noaptea.
Om? Pasăre? Duh?

Ascunsă după zid
umbra mamei mele
tînără încă.

Uimit, copilul
strînge tare și – Buum!
explodează balonul.

Aș fi putut îmbrățișa
acest pom
cu mîna deschisă a unui copil.

O ultimă privire:
odaia cu multe ferestre
și – un apus de soare.

Un foc de armă, e noapte.
În orașul divizat
toți suntem victime.

Fluierul subțire
în haina pilotului:
un cadou de la Răsărit.

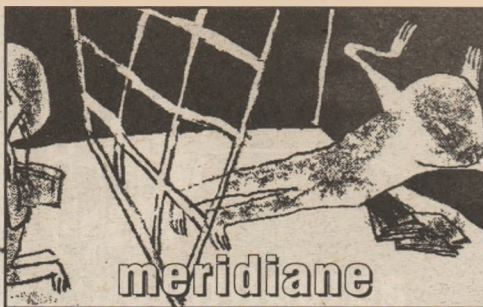
Amiază ori miezul nopții?
În ochii somnoroși
iubirea-și face cuib.

Zgomotoasă noapte citadină.
Suspine rup zăgazul
pe mine să mă liniștească.

Scrisori de demult
firimituri dulci-amare
de la masa cea îndestulată.

Pagină realizată de
Ioana Ieronim

Întâlniri în jurul lui Benjamin Fondane

SUB acest titlu au fost publicate în 2002, la Editura Parole et Silence – prin grija profesoarei Monique Jutrin – actele Colocviului organizat în aprilie 1998 la Royaumont, pentru a marca centenarul nașterii poetului, criticului și filosofului franco-român. Structurate în patru secvențe (*Opera filosofică și critică, Opera poetică, Opera românească și Bibliografie*), cele 21 de comunicări retrasează liniile cele mai expresive ale unui portret al lui B. Fundoianu-Fondane, restituit actualității după o prea lungă absență din primul plan al atenției publice. Într-adevăr, acest scriitor de superioară dotare, stabilit la Paris în 1923, după ce publicase la București o importantă culegere de eseuri – *Imagini și cărți din Franța*, în 1922 – și care urma să-și tipărească în volumul din 1930, *Privelisti*, versurile scrise în românește între anii 1917-1923, rămăsese multă vreme într-un fel de penumbră, cel puțin în Franța. Înainte de a sfârși tragic în lagărul nazist de la Birkenau în octombrie 1944, el scrisese, totuși, câteva cărți remarcate în momentul apariției, precum originalul eseu *Rimbaud vagabondul*, în 1933, apoi *Conștiința nefericită*, care-l plasa, în 1936, în miezul dezbaterilor filosofice în jurul existențialismului, un *Fals tratat de estetică* în 1938, sau acel studiu fundamental, apărut postum, în 1947, *Baudelaire și experiența prăpastiei*. Prea rar era pronunțat, de asemenea, în acești ani, numele poetului Fondane, autor al câtorva culegeri ca *Ulysse* (1933), *Titanic* (1936) și – iarăși postum – *Exodul* (1965).

“Actualitatea reînnoită” a operei lui Fondane, despre care vorbește Monique Jutrin în *Cuvântul înainte*, se încearcă a fi probată, într-un prim timp, la nivelul relecturii reflecției sale filosofice. Mai întâi, Michael Finkenthal (de la Universitatea din Ierusalim), analizează traseul discipolului lui Lev Șestov, care începuse prin a-l urma pe filosoful rus “în lupta sa contra balaurului gândirii raționale, al determinismului științific”, opunându-i “gândirea participativă”: poziție dificil de acceptat într-un Paris dominat, la nivel academic, de un raționalism de mare și solidă tradiție (v. *Benjamin Fondane între Lunea existențială și Duminica istoriei*). Un

studiu foarte dens și pătrunzător e consacrat, în același capitol, relațiilor dintre *Fondane și Camus*, de către Olivier Salazar-Ferrer (Universitatea din Glasgow), sub semnul interesului comun al celor doi scriitori pentru opera șestoviană, în timp ce Basarab Nicolescu (CNRS) întreprinde analiza lecturilor fondaniene din primele lucrări ale filosofului francez de origine română Stéphane Lupasco, punând în evidență intuițiile profunde ale lui Fondane în privința evoluției acestei gândiri îndrăznețe care viza, după expresia sa, “o filosofie identificatoare referitoare la contradictoriu”. La rândul său, Anne Van Sevenant (Școala Superioară din Anvers) abordează *Estetica discontinuuului*, așa cum reiese ea din eseurile critice și din *Falsul tratat...*: “Fondane își întoarce fața de la filosofie care fac dovada unei prea mari resemnări față de angoasă, rațiune și etică” – scrie ea –, “după părerea lui Fondane, îndrăzneala creatoare exclude în chip necesar orice cale de mijloc”, “puterea singularului învinge de departe cunoașterea generalului”. Alte lecturi ale filosofului și criticului care a fost Fondane sunt propuse de Till Kuhnle, de la Universitatea din Augsburg (*În inima scârbei, aventurile unei gândiri existențiale și avangardismul european*), Arta Lucescu, de la Universitatea din New York (*Benjamin Fondane și gândirea existențială*). Despre raporturile lui Fondane cu prestigioasa revistă “Cahiers du Sud” scrie Claire Gruson, care nu uită să menționeze publicarea corespondenței cu Jean Ballard, directorul acesteia, la Editura Fundației Culturale Române din București (în 1998), alte trei studii referindu-se la părereile criticului despre Céline (Charlotte Wardi, Universitatea din Haifa) și Cocteau (David Gullentops, Bruxelles).

Opera poetică de expresie franceză a lui Fondane e privită sub mai multe unghiuri de către Claude Vigée (într-un text care e deopotrivă lectură critică și evocare emoționantă a “experienței deznădăcinării”, proiectată pe un fundal iudaic-biblic – *Benjamin Fondane și inima nereșemnată*); Monique Jutrin propune, apoi, o “lectură existențială” a poeziei, urmând o sugestie a lui Fondane însuși despre o “estetică a lui Ulyse”: această estetică între polii căreia se joacă aventura poetică – între polul meșteșugului dobândit și cel al descoperirii inspirate”, al necunoscutului și

incertitudinii – v. *Un cititor numit Ulise*. Temele exilului, ale rătăcirii și ospitalității în scrierile literare ale lui Fondane fac obiectul glosei Gisellei Vanhèse, de la Universitatea din Calabria (*De la străin la oaspete: emigrantul în poezia franceză a lui Benjamin Fondane*), urmate de cele ale Annei Rosine Delbart (Universitatea Liberă din Bruxelles), despre “dualitatea” poetului, împărțit între două țări și limbi, două pseudonime și două meserii – literatura și filosofia, înainte de a sfârși prin încrucișarea ipostazelor poetului ca evreu-Ulyse (*Benjamin Fondane sau conștiința îmbucătățită*), și de un eșantion de analiză genetică și textuală a unui poem reprezentativ, *Boala fantomelor* (de Elisabeth Stambor, Universitatea din Haifa). Câteva pagini consacrate raporturilor lui Fondane cu Argentina – *Fondane și Buenos Aires*, de Ricardo I. Nirenberg, de la Universitatea din New York) și “trecerii” de la Fundoianu la Fondane (*Spre noi semnificații poetice* – Marlena Braester, de la Universitatea din Haifa) completează această secțiune a volumului.

Secvența dedicată operei românești a lui Fundoianu, inau-

gurată de studiul lui Ion Pop privind receptarea acestei opere de către critica literară din țara sa de origine (*B. Fundoianu și critica literară românească*) este ilustrată și de comentariile lui Leon Volovici (Universitatea din Ierusalim) despre *Colaborarea lui Fundoianu la presa evreiască* din România; “Se observă – notează autorul – că Fundoianu nu abandonează marile teme ale iudaismului nici chiar în anii care preced poemele sale de rezonanță profetică. Tot așa cum transformă în filon liric tradiția evreiască în poemele sale românești, el transcende spiritul iudaismului pentru a-l integra, ca pe o cale de acces și ca pe un posibil răspuns la întrebările filosofice existențiale”. Asupra aceleiași perioade a vieții și operei tânărului Fundoianu se apleacă Ramona Fotiade (Universitatea din Glasgow), luând în seamă “supraimprimarea temelor corespunzând, pe de o parte, iudaismului, și pe de alta, filosofiei tragediei, formulate de Șestov” (*Judaism și*

elenism: o căutare a identității). Două contribuții bibliografice încheie aceste incursiuni: un “bilanț al bibliografiei”, realizat de Eric Friedman (Universitatea din Orléans) și un altul de Remus Zăstroiu (Institutul Philip-pide din Iași).

ÎN ANSAMBLUL lor, aceste Întâlniri în jurul lui Benjamin Fondane, poet și filosof contribuie în chip substanțial la recitirea unei opere ce iese tot mai mult din nedreapta “perioadă de eclipsă”. Împreună cu reeditarea operelor, întreprinsă în ultimii câțiva ani de Michel Carrasou și editura sa, Paris-Méditerranée, și cu “Caietele Benjamin Fondane”, editate la Ierusalim (editor: Monique Jutrin) de societatea de studii care poartă numele scriitorului, actele acestui colocviu îmbogățesc ecourile productive ale unei prezențe din ce în ce mai vii în peisajul actual al literelor franceze și românești.

Ion Pop

● Chuck Palahniuk are 41 de ani și trăiește în Portland-Oregon. Descendent al unor emigranți ruși pe linie paternă și francezi din partea mamei, a lucrat zece ani ca mecanic și a început să scrie literatură după ce împlinise 30 de ani. Primul lui roman, *Monștri invizibili*, a fost refuzat de mai mulți editori, care l-au considerat prea șocant. Dar asta nu l-a descurajat și s-a lansat în scrierea încă a unui roman, și mai violent, *Fight Club*, care, spre marea lui surpriză, a fost publicat în 1996 și a avut cronici excelente, iar

Un idol al tinerei generații americane

vinzările au crescut enorm după ecranizarea făcută de David Fincher în 1999. Cu o sciură puternică și voluntar repetitivă, *Fight Club*, povestea a doi băieți dezorientați care transformă un club de box într-o armată anarhistă, exprimă o viziune masculină a dezamăgirii cronice și a miniei reprimată. Tyler Durden, antieroul întruchipat în film de Brad Pitt, spune despre generația lui: “Sintem mezini Istoriei, amăgiți de televiziune să credem că vom fi într-o zi milionari, vedete de cinema sau staruri rock, dar nu vom fi nimic.” Cu ajutorul ecranizării, Palahniuk a devenit un autor-cult, cu nenumărați fani printre tinerii între 20 și 30 de ani. Anul acesta, scriitorul a adăugat două noi titluri bibliografice sale: un fel de ghid insolit al orașului său, Portland, intitulat *Fugitives and Refugees* (Ed. Crown Publishers, New York) și un thriller a cărui acțiune se petrece pe insula imaginată Waytansea, *Diary* (Ed. Doubleday, New York). *Fugari și refugiați* trece în revistă locurile bizare din Portland, mu-

zele lui de ciudățeniei, industria sexului și lumea marginalilor. Între capitolele sint inserate „cărți postale” acide, din care fanii lui Palahniuk pot constata că viața idolului lor seamănă leit cu a eroilor din cărțile pe care le scrie. „Ceea ce pot să fac mai bine e să aștern pe hîrtie ceea ce trăiesc. Să-mi amintesc. Detalii. Să le omagiez, într-un fel” – scrie Palahniuk la sfîrșitul „ghidului” său. Scrisul ca instinct de conservare apare și în romanul intitulat *Jurnal*, centrat pe Misty Mary Wilmot, o pictoriță însingurată, și pe sinistra familie în care a intrat prin căsătorie, un clan de insulari cu singe albastre. Misty își relatează povestea sub forma unui jurnal pe care-l adresează soțului ei, Peter, aflat în comă după o tentativă de sinucidere. Impregnat de climatul de angoasă și paranoia al insulei, plin de detalii ciudate, *Jurnalul* poartă marca stilistică a lui Chuck Palahniuk – fraze scurte, repetitive, ce degajă autentică forță a personajelor sălbătice și dezaxate – scrie „The New York Times”.

actualitatea

post-restant

de
Constanța Buzea

NU-MI LUAȚI, vă rog, în nume de rău faptul că nu sunt entuziasmată de intenția de a-mi trimite săptămânal din manuscrisele cu poezii pe care le-ați stocat de ani de zile.

Temperați-vă acest impuls și între timp îmbunătățiți-vă caligrafia și ortografia. Nu este deloc amuzant să deduc și să aproximez la nesfârșit ce ați vrut să spuneți. Semnele diacritice le puneți pe sponci și eronat. L-ul dvs. apare constant ca un C, C-ul ca un G, iar D-ul ca un P. Și până să ajung cu bine la capătul versului, trece destulă apă pe Bega și pe Dâmbovița, lacrima se citește *cacrima*, iar Euridice apare ca *Euripice*. Transcriu cu fidelitate ceea ce văd pe pagină sub titlul *Ars Poetica*: „Pacă cîngă mine/ Pacă cîngă noi/ Nu există un înger/ Pe umpe acel cîntec trist/ Pesprins ca un abur/ Pe pe buzele cui Orfeu/ La mormîntul cui Euripice”. Declarați convins că harul poeziei îl aveți de mic copil, și că nu mai din motive de destin nu l-ați etalat până acum. Mai mult ca sigur că nimic nu v-ar clinti din convingerea că ceea ce scrieți e de calitate. Mă încumet totuși să vă rog să vă priviți cu obiectivitate opera, să fiți mai circumspect în aprecieri, și să nu mai dați vina nici pe destin și nici pe Dumnezeu că versurile nu vă sunt deocamdată publicabile. (Vasile Pușcașu, Tărăța-Pârjol, Bacău.) ☒ Eu, dacă ar fi după mine, dar bineînțeles că nu e, n-aș intitula poemul nici *Plânset*, nici *Boacet*, nici *Jeluire/Jelanie*, pentru că nu despre așa ceva înțeleg că e vorba, ci despre cal alb, despre grifon și despre delfin, puși în situația de a bea ca pe apă niște lacrimi și niște valuri, lacrimi mai prețioase ca pietrele prețioase și valuri mai misterioase ca roua din ochii zânelor de mărgean, de rubine și de smaragd. Și iarăși, dacă ar fi după mine, aș încheia poemul cu patru versuri mai devreme. Ba chiar l-aș elimina din context pe bătrânul ale cărui preferințe sunt oricum discutabile, pentru că rima aceasta facilă *zânele/cadânele* n-ar fi meritat sacrificii. Ceva, poate sufletului dvs. șoticar și copilăros strecurat printre rânduri, poate surâsul înlăcrimat ce încălzește câte un vers, câte-o strofă, sau poate sinceritatea fi-

rescă, naturală cu care puneți în scenă și faceți credibil imposibilul, să mă fi convins că lucrurile pot lua la un moment dat în scrisul dvs. o întorsătură minunată, toate acestea mă fac acum să risc și să transcriu aici un poem cuceritor de banal. Îl reproduc și mă îndepărtez, îl uit chiar, îl las la voia întâmplării, proclamându-l aiuritor de nevinovat, și dacă nu aveți nimic împotriva, debut. Debut de probă deci, cu poemul *Stau*: „Stau cu o jumătate din mine afară din pat/ Cu o mână întinsă spre pământul crăpat/ Și cu o jumătate din mine în pat/ Cu o mână sub pernă, culcat/ Stau cu o jumătate din mine/ Afară din casă, privind ploaia/ Și cu jumătate din mine/ Sub pat, în întuneric/ tresărind la fiecare tunet/ Stau cu jumătate din mine/ Pe scara pustie și strig/ Pe când cealaltă jumătate/ Stă liniștită în curte și/ Privește cum cineva strigă/ pe strada pustie”. (Victor Flueraș, Arad) ☒ Cu stângăcii și o oarecare rigiditate în comunicare, poemul *Războiul* mi se pare cam lung și scris la rece, cu doar două-trei momente impresionante: Fetița găindu-i păpușii, o mâncare din gloanțe rătăcite, soldații luptând absurd într-un război multiplicat, și gustul mușcăiului pe pâine, pe care foamea-l face bun. În alt poem niște copii sapă adăposturi în sare, veseli în mizeria lor. Despre *Balada scheletului romantic* – poemul nu se ridică la promisiunile titlului. Cam prea „îndrăzneț” și fără bază, neculțivat și după ureche *Doamne, te-ai înspăimântat!* Uneori dispoziția spre macabru obosește și sperie. (Valentin Derevlean, Cluj-Napoca) ■

UMILIREA domnului Traian Băsescu s-a petrecut la „Realitatea Tv”, în cadrul emisiunii „100%”, realizată de Robert Turcescu, unde, râsul său vânjos-marinăresc se transformase într-o bolboroseală uman-simpatică învârstată cu nuanțe vodevilo-dramatice.

În context, legendar-amenințătorul obiect damoclesian sabie Ninja să fi fost, Primarul general al Capitalei harakiri și-ar fi făcut. Un gest care ar fi îndoliat conștiința moderatorului cu regretul că îl pusese în situație penibilă pe un președinte de partid, co-președinte de alianță, Primar general, fost ministru, fost parlamentar etc., întrbându-l ghilotinat:

– Știți cumva cine a scris Imnul național?

– Anton Pann, a răspuns invitatul relaxat și încă vesel.

Astfel stând lucrurile, prin deducție logică, rezultă că muzica Imnului a fost compusă de Andrei Mureșanu? Rezultă. Însă, marțialitatea lui R.T. nu s-a oprit aici... Trecându-se la proba următoare: recitarea textului (de cântat nici vorbă!), domnul Traian Băsescu a fost cu mult mai sigur pe sine balmăjind două versuri fără cine știe ce legătură cu textul încriminat, dar care au dovedit, încă o dată, că românul nu uită să fie poet chiar și în cele

cronica tv

Umilirea demnitarilor

mai grele momente.

Prim-plan: dl invitat la emisiune privea la moderator de parcă, ieșind din Primărie, s-ar fi lovit bot în proră cu vasul „Transilvania” pe post de, coșbucian vorbind, *Ex ossibus ultor*, reprezentând flota României pe ucigătoarea Mare a Sargaselor, via Triumghiul Bermudeilor...

...Cu senatorul George Pruteanu, unul din cei mai avizați degustători de partide politice contemporane, lucrurile au stat un pic altfel, moderatorul R.T. scâpând cu viață numai datorită obârșiei moldovenesti a invitatului său, care inoculase acestuia o anumită doză de sentimentalism. Că, era vorba despre un ardeleano-bistrițean pur sânge, după ce i-ar fi aruncat în față eminescianul strigăt de luptă „Zdrobiți orânduiala cea crudă și nedreaptă” din *Împărat și proletar*, transferat în interes de vulcanism verbal în *Scrisoarea III*, mare tragedie s-ar fi dezlănțuit.

Sau: ce s-ar fi întâmplat dacă domnul Pruteanu ar fi fost membru în consiliul secuiesc (din România) înființat sub oblăduirea președintelui Ungariei? Doamne ferește!

Acum, ca un neînțelegător ce sunt, întreb și eu:

– Domnu’ Turcescu, ce suflet ai matală să bagi un filolog în statisticile electorale întrebându-l de numărul localităților din circumscripția pe care o reprezintă în Parlament? Drept că reacția domnului senator m-a făcut să cred un moment că am comutat din greșeală pe canalul tv *Animal Planet*, dar avea dreptate...

Poșa redacției. Robert Turcescu, București, felicitări. Mai încercați și cu alții, dar prin fax, telefon sau prin corespondență tradițională și cu adresa dvs. la „Post-Restant”. Pentru orice eventualitate...

Dumitru Hurubă

scrisori către editorialist

Integrarea și religia

(urmăre din pag. 1)

În legătură cu materialul dlui Gregorian/ R. L. nr. 41/ 15. 10. 03/ Voci din public, vă rog să-mi permiteți câteva observații, făcute fără intenția unei polemici.

La prima vedere autorul pare să fie îngrijorat de soarta integrării României în structurile euro-atlantice. La o a doua citire se constată ușor că de fapt e vorba de un om revoltat de fenomenul religios (sau de reflectarea lui în mass-media?). Aflăm cu uimire că religia este, în concepția particulară a autorului, pe același plan cu magia, vrăjitoria, astrologia, vampirismul etc., într-un amestec greu de digerat. Tot la grămadă, sunt infierați atât oamenii simpli și mai mult ca sigur onești cât și politicienii oportuniști, care au legătură cu fenomenul religios de pe poziții radical diferite. Aflăm că autorul este împotriva canonizării lui Ștefan cel Mare, împotriva liber-cugetătorilor deveniți credincioși, împotriva...

În concepția autorului religia trebuia să rămână în Evul

Mediu, văzut ca un ev rușinos din istoria omenirii deoarece, în contrast cu antropocentrismul lumii moderne, era teocentric (deci obscurantist!).

Una din definițiile acceptabile ale religiei a fost dată de C. G. Jung (om de știință, înainte de toate): „Religia nu se bazează pe tradiție și credință ci își are originea în arhetipuri, a căror respectare cu grijă – religere! – constituie esența religiei”. Tot el aprecia că „religia este o atitudine deosebită a *spiritului* uman”. De prisos să adăugăm că magia, vrăjitoria etc. sunt în afara spiritualității, fiind de obicei plasate la capătul de jos al psihicului uman. Nu putem să insistăm aici dar trebuie spus că, în astfel de probleme, este bine să evităm confuziile și „amestecurile” de genul prezentat mai sus, care pot deveni periculoase dacă sunt făcute publice.

Cea mai uimitoare „revoltă” a autorului este: „copiii din România secolului XXI sunt obligați să învețe religia în școli”? Și eu care mă gândeam că acum toată lumea a înțeles de ce acest secol „va fi unul religios sau nu va fi deloc”.

Poziția autorului probabil nu

este singulară, mai ales printre tineri. Ea se datorează unei cunoașteri insuficiente a fenomenului religios. Acest fenomen, departe de a fi epuizat, este un component important al vieții psihice a omului, nefiind în același timp un act de voință arbitrară. Suprimarea lui, prin constrângere sau prin ignorare, poate conduce la un procent mai mare de alienați decât cifra avansată de autor (10%). După mine, cunoașterea lui este necesară, nu numai din școală. Consecințele necunoașterii lui, așa cum se vede și din intervenția autorului, pot fi incalculabile pe termen lung.

Pe de altă parte, este de neînțeles de ce consideră autorul că NATO și EU, structuri militare, politice și economice sunt la antipodul Evului Mediu, o perioadă a istoriei omenirii (un alt amestec greu digerabil). Probabil, a considerat că, folosind argumentul Integrării, a „rezolvat” problema religiei! Personal nu cred că au pașaport pentru Europa numai liber-cugetătorii.

Ștefan Gavăț
inginer electronist

scrisori portugheze

de Mihai Zamfir

Ultima

SIRUL „scrisorilor portugheze” început în urmă cu șase ani se sfârșește aici – brusc, dar nu inexplicabil. Provocate de plecarea neașteptată în Portugalia a autorului lor, aceste *Scrisori* fuseseră planificate pentru intervalul aproximativ al unui lustru – poate ceva mai puțin, poate chiar ceva mai mult, date fiind performanțele previzibile ale proaspăt-numitului Ambasador. Rechemarea lui în țară la jumătatea intervalului prezumat, adică după doar trei ani (bănuiesc că decretul de rechemare, datat februarie 2001, a fost printre primele acte semnate de Președintele Iliescu imediat după inaugurarea ultimului său mandat, încă o dovadă a subtilității priorităților prezidențiale), mi-a arătat un lucru esențial: când te identifice profund cu o țară în singurul mod durabil, adică asimilându-i cultura, prezența fizică în respectiva țară devine pînă la urmă secundară. În ultimii ani, *Scrisorile portugheze* și-au urmat cursul bazate pe o prezență exclusiv spirituală și foarte puțini cititori și-au dat probabil seama de acest fapt. Ele ar fi putut continua astfel oricînd.

La încheierea unui ciclu cu asemenea temă, privirea comparativă devine obligatorie. Pen-dularea româno-portugheză a reprezentat muzica de fond a *Scrisorilor*. Ele au desenat mereu un portret al Portugaliei pe fondul presupus al hărții României, au căutat să surprindă sunetul inconfundabil al Romaniei Occidentale Extreme în simfonia intonată continuu, și din ce în ce mai sonor, de lumea culturală neolatina. În acest ansamblu, vocile română și portugheză s-au suprapus, au intrat în armonice apropiate, au fost deseori complementare, dar au dialogat în permanență, chiar dacă fără să-și dea seama.

Într-o simbolică involuntară, *Scrisorile portugheze* se încheie în zilele vizitei Președintelui Iliescu în Portugalia: bine-venit prilej de a se sublinia, încă o dată și încă o dată, nu doar „excelentele relații” dintre cele două țări, ci și „afinitățile profunde”, ba chiar „asemănările

frapante” dintre România și Portugalia. Ele există, fără îndoială.

La scara duratei lungi – iar cultura desemnează componenta ei principală – lucrurile stau într-adevăr așa. Dar la aceea a vieții în cotidian – iar pe politicieni mai ales acest aspect îi interesează – asemănările dintre cele două țări încetează brusc. Similitudinilor umane, culturale, de psihologie colectivă dintre români și portughezi nu le corespund însă, din păcate, asemănări și în ceea ce privește cultura politică.

Spre deosebire de România, Portugalia se prezintă astăzi drept o țară civilizată în sensul profund al cuvîntului. Dovada supremă de civilizație? Ea nu rezidă nici în valoarea PIB-ului pe cap de locuitor, nici în numărul kilometrilor de autostradă, ci în crearea unei clase politice responsabile. Cu toate inevitabilele slăbiciuni umane ale acestei clase, ea știe să-și mențină o rectitudine morală și un stil care, pentru moment, par în țara noastră de domeniul visului.

În Portugalia n-ar fi fost posibil cercul electoral petrecut la noi pe 18 și 19 octombrie curent. Nici un politician portughez – și cu atît mai puțin un grup politic compact – n-ar fi îndrăznit să anunțe o participare la vot de 55%, cînd cu numai patru ore înainte de încheierea scrutinului ea era oficial de 34%. Nici un politician portughez nu și-ar fi considerat poporul atît de naiv încît să-l informeze că, într-o noapte de iarnă, prin noroi, zăpadă și întuneric, țărani n-au avut altceva mai bun de făcut decît să se bulucească la urne, cînd avuseseră pînă atunci la dispoziție două zile pline.

De cealaltă parte a barierei, nici un om simplu din Portugalia n-ar fi acceptat să voteze așa cum i se ordonă, doar pentru a primi niște amărîți de bani și un sac de cartofi, după cum s-a întîmplat în sute de sate din Moldova (care bani – în paranteză fie spus – trebuiau oricum plătiți ca ajutor de către stat, numai că, printr-o „inexplicabilă coincidență”, ei se plăteau tocmai într-o duminică).

Există, la acest capitol, între noi și Portugalia, nu doar o prăpastie fără fund, ci o trăire con-

comitentă pe două planete diferite. Portughezii sînt, fizic, incapabili să fraudeze. Chiar presupunînd că ar fi în joc o cauză bună (cum era, în ocurență, obiectul ultimului referendum din România), nici un judecător, nici un primar sau șef de secție de votare n-ar fi acceptat să-și pună semnătura pe procese verbale cu date fanteziste. Mai degrabă și-ar fi tăiat mîna! Dacă și românii ar fi gîndit la fel, în zorii zilei de luni 20 octombrie țara noastră ar fi numărat mii de ciungi de dată recentă.

Iată, pînă la urmă, deosebirea fundamentală dintre Portugalia și România: este cea dintre o țară condusă de oameni normali și o țară condusă de indivizi dubioși. (De n-ar fi fost providențialele rezultate ale referendumului, miniștrii Mihăilescu, Puwak și Beuran ar fi continuat să ne dea, imperturbabil, lecții de onestitate financiară și de etică profesională). La nivelul doctelor analize globalizante, țările lumii se împart în „țări dezvoltate, țări mediu dezvoltate și țări în curs de dezvoltare”, în „țări din Nordul bogat și țări din Sudul sărac”, în „țări creatoare de tehnologie și țări importatoare de tehnologie” etc. Cred că linia tranșantă ascultă însă de alt criteriu: țările lumii se împart în țări unde consultarea electorală se desfășoară întotdeauna cinstit și țări unde consultarea electorală poate fi trucată. Din acest criteriu fundamental derivă apoi toate celelalte. ■

P.S. În ceea ce mă privește, perfect conștient de specificul locului în care trăiesc, voi continua să mă adresez cititorilor *Scrisorilor portugheze*, încercînd să contribuie la civilizarea spațiului românesc în unicul mod care îmi este accesibil: adică scriind. Modul poate părea derizoriu, însă *guta cavat lapidem*. Răsturnări spectaculoase ale întregului edificiu social au avut uneori la bază un simplu articol de revistă ușor de trecut cu vederea ori cîteva pagini ale unei cărți publicate în tiraj confidențial, dar care – s-a văzut ulterior – au aprins fitilul dinamitei.

la microscop

de Cristian Teodorescu

Controlul și autocontrolul lui Blănculescu

AFOST instalat de curînd la Sănătate un d. Blănculescu. Uriaș tam-tam: ministrul suplinitor a declarat nici el nu mai știe de cîte ori că va face curățenie financiar în ministerul părăsit de Mircea Beuran. A mai declarat că îi va demite pe toți cei aflați în situații de incompatibilitate din Minister. Plus alte ziceri războinice care dau bine la presă.

DI Blănculescu a început la Agenția pentru Valorificarea Activelor Statului o carieră de recuperator care privită în miliarde putea părea impresionantă. Finanțistii pe care i-am întrebare ce părere au despre isprăvile dlui Blănculescu au ridicat fără excepție din umeri. În procente, recuperările izbutite de AVAB sînt de fapt o nimica toată. Ceea ce nu l-a împiedicat pe șeful acestei agenții să se laude cu sumele recuperate, ca și cum ar fi redresat Bugetul României. Drept care dl Blănculescu a fost avansat și pus mai mare peste Agenția Națională de Control. Aici, d-sa a început să se laude cu ceea ce vrea să facă, emițînd periodic un soi de cotcodăceli triumfătoare, de gîină care tocmai a ouat o mîrgică. Dar cum la noi contează mai mult ambalajul decît produsul, triumfurile oralității dlui Blănculescu au fost luate drept victorii ale Agenției pe care o conduce.

În ultima parte a carierei sale de ministru, Mircea Beuran se lauda că a făcut lumină la Ministerul Sănătății. Ca și cum predecesoarea sa dna Bartoș ar fi stat pe întuneric timp de mai bine de doi ani, fără ca premiul să bage de seamă că Sănătatea e în beznă. Dacă așa au stat lucrurile, ce-a păzit acel Titulescu al controalelor, Victor Ponta?

Pe urmele luminării aprinse de Mircea Beuran a venit dl Blănculescu, dotat cu o lanternă, chioară, fiindcă altfel nu se explică de ce a anunțat că la Sănătate există angajați incompatibili pe care îi așteaptă să demisioneze, în loc să-i dea afară.

Dacă avea cunoștință de existența incompatibililor din

minister de pe vremea cînd conducea numai Agenția Națională de Control, dl Blănculescu ar trebui să spună de ce a tăcut. Mai există și alte persoane despre care dl Blănculescu nu vorbește? Și cum se explică această muțenie? Are cumva d-sa ordinul să-și țină gura?

În aparițiile sale tot mai numeroase pe la posturile de televiziune, șeful A.N.C. îmi aminteste de fostul ministru de Interne, Gavril Dejeu, care se lauda, tot așa, că le știe pe toate și că situația e sub control, pînă a fost dat jos pentru incapacitate. Dl Dejeu însă chiar n-avea habar pe ce lume se află, doar că era scos periodic în față, să nu creadă lumea că executivul doarme. Cum în prezent și ministrul de Interne, Ioan Rus, are probleme de credibilitate din cauza unor firme unde e puțin acționar, deși ar fi trebuit să nu fie deloc, dl Blănculescu e cel care a primit sarcina să țină opinia publică în priză.

Care e însă cea mai mare victorie a ministrului interimar al Sănătății, în afara aceleia că incompatibilii au început să plece tiptil de la Sănătate? Dl Blănculescu a obținut asigurări ferme că nu se va mai atinge nici meni de bugetul pentru Sănătate! Cîte procente sînt pe hîrtie, tot aștea se vor regăsi pe lista de fonduri a ministerului. Altfel spus, șeful Agenției Naționale de Control recunoaște că pînă acum guvernul Năstase avea obiceiul să calce legea Bugetului, luînd de la Sănătate bani pe care îi folosea în alte scopuri. În loc să facă sandal fiindcă a descoperit o asemenea gravă neregulă, dl Blănculescu se laudă cu simpla promisiune că așa ceva nu se va mai întîmpla. După o asemenea declarație, premierul Năstase ar fi trebuit ori să prezinte demisia guvernului, din cauză că a călcat legea, ori să-l demită pe interimarul Blănculescu, sub motiv că acesta susține prostii calomniatoare la adresa executivului. Probabil, însă, că premierul va inventa o agenție de supracontrol ca să verifice controalele lui Blănculescu. ■

Condamnat să citească

DIN ZIUA (24 oct.) aflăm că un tânăr turc a primit din partea unui judecător o sentință mai puțin obișnuită. În loc să-și ispășească fapta (tulburarea ordinii publice) în închisoare, el și-a ispășit-o într-o bibliotecă. Alternativa fiind așadar pușcărie-bibliotecă, tânărul ar fi preferat pușcăria, deși judecătorul a decis altfel. Tânărul a considerat că lectura obligatorie e la fel de umilitoare ca spălarea vaselor. Comparația îi aparține. N-a avut totuși încotro și a trebuit să citească, o oră și jumătate pe zi, timp de 15 zile, supravegheat de un polițist. Rolul omului ordinii publice era să se convingă de faptul că tânărul citește cu adevărat și nu doar răsfoiește cartea. Nu ne dăm seama cum putea polițistul să fie sigur că tânărul citește. O soluție pe care o sugerăm judecătorului ar fi să-i oblige pe viitorii condamnați la lectură să povestească ce au citit. Recenzia, iată un mod clar de a verifica lectura. ● În *ADEVĂRUL LITERAR ȘI ARTISTIC* nr. 688, dl Daniel Cristea-Enache semnează un pamflet contra celor care întrețin un pretins conflict între generații. Intitulat *Rogozanii*, pamflet care se referă la redactorul „Evenimentului zilei”, dl C. Rogozanu. Între păcatele fostului nostru colaborator se va fi aflând și o părere prea bună despre tineri, dar nu credem că dl C. R. este capul de serie în alimentarea falsului conflict cu pricina. Mi se pare că dl D. C-E. îl putea găsi singur și chiar în paginile A.L.A. pe principalul protagonist: junele student de la Litere Marius Chivu. Despre care dl D. C-E. a scris cu multă înțelegere că A.L.A. l-a publicat, nu o dată. ● Apropo de tineri. Foarte pertinente, în schimb, remarcile dlui C. Stănescu, din același număr, despre felul în care E. Simion se constituie parte civilă, ca să zicem așa, într-un proces cu discipolii săi; „Obsedat de trădare și trădătorii – obsesie veche, nemuritoare! – dl E. S. se simte trădat, părăsit și trist, în loc să fie bucurat că tinerii discipoli «încep să vorbească de alte modele» decât cele stabilite de doctrina «caietismului» (de la *Caiete critice* – nota Cronicarului). Curioasă pedagogie, ca și aceea dintr-o frază care nu-mi iese din minte: «Încerc să-i susțin pe tinerii care împărtășesc ideile mele». ● O bună idee a avut A.L.A. când i-a încredințat dlui Nicolae Gheran rubrica *Ser-tar*: totdeauna, interesante observațiile eminentului editor. ● Nu

revista revistelor

foarte lizibil, în schimb, numărul triplu 7-8-9 al *Mozaicului* craiovean, din pricina câtorva articole lungi ca niște zile de post, pretențioase (chiar dacă au idei) și, cum să spunem, antipublicistice. ● În *OBSERVATOR CULTURAL* (nr. 191) continuă să evolueze la paralele dna Florina Rogalski. Alte pagini, același plagiat. Oare responsabilii de la Editura Corint n-au urechi de auzit? Oare coordonatorul manualului de clasa a XII-a (dar le-a cercetat cineva și pe cele de la clasele a X-a și a XI-a?) este și el surd de-adevăratalea ori, pur și simplu, nu vrea să audă decât ce-i convine? ● *Observator* publică (și bine face!) pe ultima pagină a numărului cu pricina protestul A.E.R. referitor la Târgul Gaudemus. Nu se putea să nu se ajungă la acapararea manifestării cu pricina în beneficiul oamenilor puterii. Semnale aveam din anii trecuți. Ar trebui ca editurile semnate ale protestului – cele mai mari din țară! – să se retragă. ● Răsfoind *FRACTURI* (la o nouă... ediție), ne dăm seama că mulți scriitori (din toate generațiile, nu doar din cea imberbă) sînt conștienți în sinea lor că tot ce s-a petrecut în decembrie '89 a avut drept scop obținerea dreptului la pornografie. E și asta un drept, nu zic, dar parcă ar fi și altele mai importante. De care scriitorii români n-au auzit. Sau care nu-i interesează. ● Și dacă tot am început cu o informație din *Ziua*, să sfârșim la fel: din numărul din 27 oct. al cotidianului aflăm despre un mod original de a ieși din închisoare. Nu la noi, ci în Rusia; se organizează concursuri de poezie și de muzică vocală, câștigătorii fiind premiați cu bani sau diverse obiecte, iar locul întâi fiind grațiat. Din 1000 de deținuți care au mușcat din momeală, 23 au ajuns pe scena unui teatru moscovit plin ochi de familiile poli-

tiștilor deveniți spectatori. Un condamnat pentru jaf armat a fost desemnat câștigător și eliberat. Alți câțiva, la fel de buni, se vede, ca poeți sau cantautori, au fost și ei grațiați. Își vor putea începe noua carieră artistică. Dar dacă vor prefera să se întoarcă la aceea de hoți, violatori sau ucigași? Niciodată frontiera dintre artă și crimă n-a fost mai lesne trecută. Pe vremea îndepărtată a lui Sade ori chiar pe aceea apropiată a lui Genet nu se organizau asemenea concursuri. Și ce te faci dacă condamnatul pe viață n-are talent de poet ori de cantautor, ci de romancier? O umbră de discriminare plutește peste concursul din juriul căruia a făcut parte, între alte somități, însuși P.F. Patriarh Alexei.

Scandaluri de imagine

ÎND să se bucore și președintele Iliescu de vizita sa oficială în Statele Unite, marile cotidiene de la București au publicat o poză de la întâlnirea sa cu Donald Rumsfeld, secretarul american al Apărării. Între cei doi, pe masă, înfipite într-un suport, un steguleț american și unul... rusesc. Luați cu discuțiile, nici Ion Iliescu, nici însoțitorii săi Mircea Geoană și Mircea Pașcu n-au băgat de seamă că aveau sub nas tricolorul Rusiei în locul celui autohton. Dreptate au și ziarele. Trei oficiali români n-au avut atîta putere de observație pentru a remarca greșeala funcționarilor de la protocolul Pentagonului. Dar poate că și oficialii noștri au dreptate lor. Nu s-au întâlnit cu Rumsfeld ca să stea cu ochii în fața de masă, ci la interlocutorul lor american. ● Mult mai greu e de explicat altceva. Premierul Adrian Năstase publică un articol în *Washington Times* în care

afirmă că a demis trei miniștri din motive de corupție, dar pe doi dintre ei îi ia în delegația PSD la întâlnirea Internaționalei Socialiste de la Sao Paulo. Corupți la guvern, dar buni la partid? În *EVENIMENTUL ZILEI*, Cornel Nistorescu interpretează aceste mișcări contradictorii ale premierului drept dovezi că în PSD s-a instalat tensiunea și deruta. ● La Palatul Victoria se construiește un fel de șandrama de protecție. Obiectiv militar, aprobat de Ministerul Culturii deoarece Palatul Victoria e monument istoric. Fiind ridicată pe domeniul public, șandramaua are legătură cu terenurile de care răspunde Primăria Capitalei. Traian Bănescu a spus că el n-a dat nici o autorizație și că va băga buldozerul în obiectiv. Ziarele centrale nu văd nici ele cu ochi buni această construcție. *ADEVĂRUL* e de părere că astfel s-a mai găsit un pretext pentru a se toca bani publici. *ROMÂNIA LIBERĂ* ia peste picior explicația executivului: „Tunelul lui Năstase – secret de stat”. ● Grevele studenților au fost reflectate de cam toată presa centrală. *Adevărul* citează una dintre scandările studenților din Timișoara: „Noi sîntem viitorul. Viitorul e în stradă!”. ● Singurul ziar central interesat de alegerile masoneriei din România e *ZIUA*. Din cauză că a scris una, alta despre acest subiect, ziarul a fost acuzat de marele maestru Gheorghe Comănescu că a interpretat părtinitor rezultatele alegerilor. Nu era mai bine dacă și *Ziua* lăsa masoneria în plata ei, de fostă societate secretă care își spală în public și rufele și alegerile? ● *COTIDIANUL* și nu numai el ne anunță: „Un român ar putea ajunge liderul Partidului Conservator Britanic”. Este vorba despre Michael Howard, fiul unui negustor evreu care în 1939 a

emigrat din România. Că presa de la București îl revendică pe Michael Howard ca român e bine. Dar poate că ar fi trebuit precizat că părinții săi au plecat din România din cauza legilor antievreiești din acea perioadă, nu pentru că se așteptau ca fiul lor să devină liderul Conservatorilor britanici. ● Cîteva ziare printre care și *România liberă* stau cu ochii pe cheltuielile făcute de PSD cu ocazia deplasării în Brazilia, pentru a vedea dacă partidul de guvernămînt nu a folosit și bani publici în acest scop. Dar cînd din delegația PSD a făcut parte și faimosul Micki, alintat de presa autohtonă și internațională cu supranumele de Șpagă, ce rost mai au asemenea cercetări? ● Mai interesantă pare monitorizarea disputei dintre Rodica Stănoiu, ministrul Justiției, și Ioan Rus, ministrul Administrației și Internelor care se acuză reciproc de lipsa de reforme, din cauza raportului de țară despre România al Uniunii Europene. Acuzații făcute pe principiul „Scapă cine poate” atunci cînd partidul nu-i scapă pe toți. Rodica Stănoiu își trage forțele de la Palatul Cotroceni, susțin cunosătorii, în vreme ce Ioan Rus se biziue pe protecția prim-ministrului Năstase. Așa că, dacă din duelul celor doi va apărea și o victimă, ne vom putea da seama care mai e raportul de forțe dintre Cotroceni și Palatul Victoria, dominat pînă acum de Ion Iliescu.

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin cec la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, C.P. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul nr. SV11989444450 (USD) și SV11920914450 (EUR) deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Sucursala Aviației, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 212.79.86.
Tel./Fax: 212.79.81. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente în 2003: 3 luni - 195.000 lei; 6 luni - 390.000 lei;
1 an - 780.000 lei. ISSN 1220-6318

Imprimat la
S.C. Ana-Maria Press

32 pag. - 15.000 lei
La redacție: 10.000 lei